ANTIQUITATUM ROMANARUM PAULLI. MANNUCCII LIBER DE. CIUITATE. ROMANA ..

Paolo Manuzio

Digitized by Google

ANTIQVITATVM ROMANARVM

PAVLLI·MANNVCCII
LIBER

DE·CIVITATE·ROMANA

AD ILL.MVM ET. REV.MVM

ALEXANDRVM·PERETTVM
S: R. E. CARDINALEM
SISTI. V. PONT. MAX.
PRONEPOTEM

1872

SVPERIORVM. PERMISSV

ROMAE·CIↃ IↃ XXCV
Apud Bartholomaeum Graſſum.

Digitized by Google

Digitized by Google

235

ILLVSTR.MO ET.REVER.MO

ALEXANDRO PERETTO

S.R.E.CARDINALI

SISTI.V.PONT.MAX.

PRONEPOTI

ORBIS Terrarum epitomen, Vrbem Romam, Illuſtriſsime, & Reuerendiſs. Cardinalis, Romã cũ acceſſerim, ut SISTVM *V. Pont. Max. praeſens uenerarer, Tibi do. Ea uero, a Paul-*

Digitized by Google

lo, Patre meo, deſcripta, Tibi a me tradita, & Patris in Proauunculũ tuũ, & meam in Te, obſeruantiam renouabit. Fitq. oppor tune, ut, quam Ipſe urbem Suo Pontificatu illuſtrat, eam ego, Eius praecipue tempori reſeruatam, Tuis auſpicijs, hominibus legẽdam proponam. In quo magnam me ab ijs gratiam initurum exiſtimo; ſi uiri boni eſſe uolent: quod hunc Patris mei fructum tibi conſecrandũ ſtatuerim; qui, Proauunculi ueſtigijs inſiſtens, quaecumque ad Romae ornatum, & ſplendorem; faciunt, ita perſequeris, ut aetatem prudentia ſuperes, &, qui uir aliquando ſis futurus, cum tantus nunc ſis adoleſcens, facile homines iudicare poßint. Mihi quidem, Bononiam accerſito, ut in florentißima, & celeberrima, Academia de ſuperiore loco docendi munus ſuſtinerem, nihil magis fuit in uotis, quam, ut, cum primum per uacationes poſſem, Romam peterem: quam unam Ciuitatem, ſapientißimorum hominum iudiciũ ſecutus, ceteris alijs nedum aequiparandam, ſed anteponendam, ſemper iudicaui.

Quo

Quo cum uenerim, Romam in urbe Roma reperiſſe me, mirifice laetor. nec uero unus ego laetor: Ciuitatem uniuerſam, Italiam ipſam, Europam denique omnem, laetari, quis non uidet? SISTI *nempe Pontificatu audito, geſtiunt omnes: &, priſtina libertate omnibus reſtituta, omnes exſultant. neque eſt, cur quidquam quiſquam amplius timeat,* SISTO *Pontifice, & iuſtitia duce. quae, omnium uirtutũ mater, & obſtetrix, Proauunculo Tuo cum omnia debeat, qui ipſam in omni uita ſemper adamauit, gratias in Ipſum ſuas liberaliter, quaſi iamdiu debitas, omnes effudit. Hinc eſt, ut, tantis fundamentis iactis, qualia uidemus, ea ſperare poſſimus, quae* ἀδύνατα *fere iudicabamus. Deo igitur opt. max. cuius nutu omnia reguntur, gratiae ſingulares, pro ſingulari in nos beneficio, ſunt agendae: & idem pro tanti Pontificis ſalute nobis orandus. Vt Te, uiuam Eius imaginem, exemplo Eius eductum, aliquando eum uidere poſſimus, qui maximam de Te ſpem non ſolum aeques, ſed*

etiam

Digitized by Google

etiam ſuperes. Interim Illuſtriſs. & Reuerendiſs. D. T. oro, ut, qua me benignitate iam excepit, eadem tueatur; &, quod amori dedit, iudicio nunc tribuat, & conſtantiae. Sanctiſſimo uero D. N. cuius praecipue in gratia mirum in modum non dico eſſe, (quod ſingulari Eius benignitate me iam eſſe conſecutum, eſt, cur mihi magis placeam) ſed conſeruari, cupio, gratum ut me quotidie reddat, ſummis precibus contendo. Maximus ad maximam meam in Eam obſeruantiam cumulus accedet; & eo me vinculo obſtringet, ut nullo alio magis me obſtringi poſſe certo affirmem. Neque ingratum me praeſens, aut futura, aetas umquam ſentiet. Exſtabunt uocis meae perpetua teſtimonia, ſcriptis expreſſa; quae nomini meo, Eius uirtutibus praedicandis, & immortalitati commendandis, maximo erunt ornamento. Diutiſſime Nobis & Proauunculum, & Te, ſeruet Deus.

Digitized by Google

Romae. IV. non. Octob. die D. Franciſco ſacro. CIƆ IƆ XXCV.

Illuſtriſs. & Reuerendiſs. D.T.

Deuinctiſſimus,

Aldus Mannuccius.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE · CIVITATE ROMANA

SI quis principia primum, deinde etiam incrementa, ciuitatum animo uelit, ac mente, perquirere, omnes aut a caſu eſſe ortas, aut ex induſtria, conſilioque, aedificatas animaduertet; creuiſſe autem omnes quidem tum fortuna, tum uirtute, ſimili tamen haud omnes condicione; cum alias fortuna potius, quam uirtus, alias uirtus potius, quam fortuna, non nullas etiam, quaſi pari conſenſu, fortuna ſimul & uirtus aeque auxerint, ab humiliq. ſtatu ad ſummum imperij faſtigium extulerint. quo autem plus in conſilio, quam in caſu, poſitum eſt; eo facilius, ac celerius, eae, quas induſtria, & uoluntas certa ratione ſuſcepta, procreauit, factae de minimis maximae, atque opulentiſſimae, ſunt, ditionisq. terminos in omnes partes longiſſime protulerunt. Si quidem, quae primos illos urbium quaſi parentes ratio mouit, ut loci opportunitatem in condendo ſequerentur; eadem, urbe condita, illos adduxit, leges ut adiungerent, ciuitatemq. quaſi naſcentem ijs informarent inſtitutis, ac ritibus, unde primum concordia, ſine qua ſatis diu ſtare ciuitas nulla poteſt,

Digitized by Google

deinde ex ipſa concordia manat incolumitas. quae uero urbes non eo conſilio, ut urbes eſſent, ſed caſu, ac temere, exſtructas, ut forte in unũ, uel alicuius cõmodi ſpem ſecuta, uel neceſſitate aliqua compulſa multitudo confluxerat, & ſuam ſibi quiſque domum fecerat; eae ſero admodum leges acceperunt: neque prius, aequitas, & ordo, quid poſſet, intellectum eſt, quam aduerſus multarum rerum monuit euentus. ita nec augeri facile numero ciuium, nec aduerſus uicinarum gentium incurſiones praeſidijs muniri, nec omnino quidquam, uel ad praeſentis, uel ad futuri, temporis uſum in commune cõſulere potuerunt. a quo genere, ſi ulla, maxime quidem omnium, mea ſententia, Romana Ciuitas diſtat: quam Romulus, primus rex, uix dum iactis fundamentis, minimum fortunae committendum ratus, habita diuinarum ſimul humanarumq. rerum ratione, ſapientiſſime conſtituit, ac temperauit. Nam, cum Palatium, quam ſibi, ſuisque, ſedem ad habitandum delegerat, foſſa, & aggere, munijſſet; omniumq. conſenſu, ualdeq. propenſa uoluntate, dijs ante per auſpicia conſultis, qui deinde mos in publicis rebus perpetuo manſit, regnum accepiſſet; multitudinem omnem, quam minus tribus hominum millibus ac trecentis fuiſſe Dionyſius ſignificat, in tres partes diſtribuit, quas uocauit tribus; & eas rurſus in denas, quas appellari curias uoluit, quod ijs, ut Feſtus uidetur oſtendere, publicarum rerum cura committeretur: ſiquidem curiatis comitijs creati magiſtratus, leges latae, bella decreta non modo Romulo regnante, uerum etiam perpetua regum quattuor ſucceſſione uſque ad Seruium regem, qui, centuriatis comitijs inſtitutis, curiata non ille quidem plane ſuſtulit, ſed ita debilitauit, nihil ut ijs maiorum rerum mandaretur, ſpeciem quidem aliquam comitiorum retinerent, tota uero, ſi quid conſulendum grauius, centuriatorum poteſtas eſſet. Ergo tres tribus, quibus in ſingulis mille peditum,

Digitized by Google

ditum, centeni equites fuere, deinceps triginta curiae, quae centenos pedites, denos equites, haberent, poſtremo etiam decuriae decem e ſingulis curijs a Romulo inſtitutae: ducesq. ſingulis ordinibus, fortitudine excellentes uiri, tribuni, curiones, decuriones, praepoſiti. curijs autem ſua cuique loca, ubi immolaretur, aſſignauit: quibus omnibus in locis, aliquot poſt annis, ſocietate cum Tatio, Sabinorum rege, inita, urbeq. communicata, Iunoni, quae Curis dicta, menſas diſpoſuit: quas perpetuo ſuam ad aetatem manſiſſe, Dionyſius docet his uerbis: Εν ἁπάσαις ταῖς κουρίαις ἥρα τραπέζας ἔθετο, Κουρίτια λεγομένῃ, αἳ καὶ εἰς τόδε χρόνου κεῖται. Feſtus autem ſic: Curiales menſae, in quibus immolabatur Iunoni, quae Curis appellata. Quibus autem in locis curiae cum ſuis ſacerdotibus epulabantur, ipſa quoque curias uocatas, & uſque ad Auguſtum principem ſtetiſſe, cum ipſe hiſtoriam compoſuit, Dionyſius affirmat. poſtea, ubi ſenatus publicis de rebus conſilium capiebat, curiae quoque nominatae: quae conſtat ſacras aedes fuiſſe, uarijs numinibus dicatas. primae uero curiae, a Romulo in Palatio factae, non templa cum deorum ſimulacris, ſed immolandi & epulandi loca, fuere. Diuiſionem hominum agri quoque partitio ſecuta eſt. in quo aſſentior Dionyſio potius, quam Varroni. nam ille primum homines, deinde agrum, partitur: & recte: ager enim propter homines, non hi propter illum diuiſi ſunt. Varro autem uidetur ſignificare, agri partibus poſteriorem fuiſſe ciuium diuiſionem. Et, quod Dionyſius, poſtquã tribus in curias diſpertitus eſt, triginta curijs agrum, ſuam unicuique partem, diuidit; hoc non tollit, quin ager prius in tres, quam in triginta, partes diuiſus ſit; quod ipſum Varro confirmat: ſicuti & populus uniuerſus prius in tres tribus, quam in triginta curias, fuerat diſtributus. Alter fuit ordo, familiarum in duo genera diſtinctio, ut, qui nobilitate, uirtute, opibus etiam, pro-

Digitized by Google

ut illa erant tempora, praeſtarent, patres dicerentur, reliqui plebeij: unde patriciae, plebeiaeque, familiae. Rurſus ita patricios partitus eſt, ut alij ſenatores, alij equites, alij neque ſenatores, neque equites, ſed tantũ patricij, eſſent. qui tres ordines appellati. plebeias familias ordine ſenatorio omnes excluſit. quam conſuetudinem, qui Romae poſtea regnarunt, perpetuo retinuerunt. eiectis autem regibus, ſenatoria dignitas plebi communicata. & ille tertius ordo, qui conſtaret ex patricijs, & plebeijs, in quo neque ſenatores, neque equites, fuiſſe diximus, ab una tamen plebe nomen ſumpſit, &, de plebe, dictus eſt. Patricijs haec a Romulo commiſſa, ſacrorum adminiſtratio, magiſtratus, iudicia, publicis de rebus in ſenatu deliberatio. Plebeijs mandatũ, ut agros colerẽt, pecus alerent, quaeſtuarias artes exercerent. Inde, cum ad urbem frequentandam animum conuertiſſet, diſcrimen omne non modo perſonarum, ſed morũ quoque, ſuſtulit; & omnibus aeque, ſiue ignominia, & ſcelerum infamia, notatis, ſiue ſeruitutem ſeruientibus, patere ciuitatem uoluit; data etiam libertate, & agri parte diuiſa. quod ut facere honeſtius uideretur, Aſylum, inter duos colles, Palatium, & Capitoliũ, aperuit. ibi templum deo ſacrauit: quo ſi quis confugeret, cuiuſcumque facinoris affinis eſſet, quaſi deo ſacrum, a poena tutum eſſe iuſſit. qua de cauſſa, etiã quotidie magis peregrinorum turba confluente, uſque adeo ciuitas aucta, ut, cum Romulus uita exceſſit, qui regnauit annos XXXVII, peditum XLVI millia, equitum mille, fuerint; cum a principio tantum tria millia peditum, trecentos equites, habuerit. quo mirandum minus eſt, ſi, Ser. Tullio, qui cenſum inſtituit, regnante, annis poſt interitum Romuli nec CL, cenſa ſunt ciuium R. $\overline{\text{XXC}}$. Duplex igitur ciuium R. diuiſio fuit; quarum altera ad alteram nihil pertinet. prior haec: ciues R. uel patricij, uel plebeij: poſterior, uel ſenatores, uel equites, uel de plebe.

Digitized by Google

plebe. ita uel a genere, uel ab ordine, diſtinguuntur, &, quemadmodum, regum aetate, omnes patricij aut ſenatores, aut equites, aut neutrum, ſoli tamen ſenatorij ordinis participes; ſic, regibus pulſis, plebeij homines, tū ſenatores, tum equites, de plebe reliqui, fuere: ut non modo ex patricijs, uerum etiam ex ipſa plebe, tres ordines fuiſſe conſtet. quod ſi patricius nec in ſenatum allectus, nec in equeſtrem ordinem adſcitus, eſſet; is patricius quidem & erat, & dicebatur, idem tamen de plebe & erat, & dicebatur. quandoquidem ciuis R. quicumque erat, is de tribus ordinibus unum haberet, ſenatorium, aut equeſtrem, aut qui de plebe dicebatur, neceſſe erat. ſenator non es: ergo eques, aut de plebe. neque ſenator, neque eques: ergo de plebe. ordo enim praeterea nullus ſupereſt. At $\overline{\text{CD}}$, qui eſt equeſtris cenſus, aut $\overline{\text{CC}\infty}$, qui ſenatorius, poſſideo: ſequitur igitur, ut eques ob $\overline{\text{CD}}$ ſim, aut ſenator ob $\overline{\text{CC}\infty}$. falſum. cenſus enim dat, non ut eques, aut ſenator, neceſſario ſis, ſed ut eſſe poſſis: neque propter opes honor datur, ſed ob inopiam negatur. turpe enim, & indecorū, ſenator egens: malaſq. res non omnino malis mentibus interdum perſuadet inopia. neque, cum dixit Cicero in epiſtola ad Quinctum fratrē, Catienus, homo equeſtri cenſu, equitem Romanum ſignificauit, ſed, quam a dignitate non poterat, eam a re familiari commendationem ſumpſit: ut ei non eſſe cenſum impedimento oſtenderet, quo minus equeſtrem ordinem obtinere poſſet. Erant ergo patriciorum tria genera, ſenatores, equites, de plebe. Sed oritur conſideratio. Ciuis R. ex equite ſenator factus, amittit ne ordinis equeſtris inſignia, anulum aureum, & equum? minime. auctus enim dignitate, tantum abeſt, ut de priſtino iure quidquam amittat, ut etiam aliquid praeterea conſequatur. nam, praeter anulum, & equum, quae equitum erant, habebant ſenatores tunicam purpuream; ut ab equeſtri ordine aliqua omnino

ſpe-

Digitized by Google

ſpecie diſtinguerentur; ſicuti equeſter ordo a plebe anu lo aureo,& equo, diſtinguebatur. Rurſus exſiſtit alia cō ſideratio. ciuis R. non eques, ſed de plebe, ſi ordinem ſenatorium adipiſcatur, utitur ne in poſterum ſimul cū tunica purpurea anulo aureo, & equo publico? De anu lo crediderim: quo enim eques inſignitur, id cur non habeat ſenator, qui honore antecellit? de equo publi- co non idem arbitror. non enim, ut anuli aurei inſigne, item equi publici poſſeſsio & uſus addit ornamentum, ac ſpeciem ſenatori. neque uero coniectura ſolum, quae a ratione manat, ſed ueterum etiam teſtimonio, addu- cor, ut ita exiſtimem. uideo enim ita ſcriptum a Liuio lib. XXIX, de Nerone, & Salinatore cenſoribus: Ambo forte cenſores equum publicum habebant. quae ego uerba paullo accuratius, ut fere ſoleo, quae ad antiqui- tatis notitiam loca pertinent, cum attenderem; multi- plicem haurire, nec ſatis omnibus notam, atque aper- tam, ſcientiam mihi ſum uiſus. tria enim ſimul intellexi- primum illud, quod paullo ante dixi, patricios non nul- los equites fuiſſe: ſiquidē Claudij Nerones, & Pulchri, patricij erant; Marcelli uero, plebeij. Deinde, quod ip- ſum quoque iam attigi; qui equites fuiſſent, eos, cum ſe natores eſſe coepiſſent, cognoui ordinis quidem eque- ſtris eſſe deſijſſe, equitum tamen ornamenta non amiſiſ ſe: cum dicat Liuius de Nerone non modo ſenatore, ue- rum etiam cenſore; Equum publicum habebat. Tertium hoc, minime dubium, conieci: multos in ſenatu fuiſſe, qui, ante quam ordinem ſenatorium obtinerent, non equeſtris ordinis, ſed de plebe homines fuiſſent. cum enim notet hoc Liuius: forte ſenatores equum publi- cum habuiſſe: ſequi uidetur illud, non omnibus omni- no ſenatoribus equum publicum fuiſſe, hoc eſt, non ex equeſtri ordine omnes, ſed alios ex equeſtri, alios ex ter tio illo ordine, quem de plebe uocatum iam diximus, in ſenatum eſſe lectos. illud eſt animaduerſione dignum:

qui

Digitized by Google

qui ex equeſtri ordine ſenatoriae dignitatis ad gradum adſcēdiſſent, eos inter ſenatores quidem eſſe cenſos, ut, ſi quid ordine ſenatorio minus dignum admiſiſſent, ſenatu mouerentur; uerum eoſdem, cum deinde equitum centuriae recognoſcerentur, inter equites, quandoquidem ipſi quoque equum publicum haberent, citatos eſſe, ut, ſi flagitium ullum, quod in equite R. dedeceret, feciſſent, equum publicum amitterent. patet hoc duorum cenſorum, quos proxime nominauimus, exemplo: quorum alter alteri, cum cenſus equitum ageretur, equum ademit: quos tamen ante, cum ſenatorum cenſus ageretur, in recitandis ſenatorum nominibus eſſe lectos, dubitari non poteſt. Atque ego, huius generis ciues, minime crediderim, ſua manu, ut ceteros equeſtris ordinis, equum per forum tranſduxiſſe. proprius enim eorum cenſus, non in equeſtri, ſed in ſenatorio, erat ordine; nec equeſtris ordinis, ſed ſenatorij, dicebantur: nec ideo, quia equeſtris eſſent ordinis, quem, adepti ſenatorium, amiſerant, ſed quia equum publicum haberent, inter equites citabantur. qui uerò in ſenatum, etſi nōdum a cenſoribus lecti, iure tamen magiſtratus, quem aut gererent, aut geſſiſſent, aditum haberent; eos uideo, ſi equites eſſent, equum publicum inter ceteros equeſtris ordinis ante cenſores per forum tranſduxiſſe; nec inter ſenatores, cum tamen irent in ſenatum, eſſe lectos. quod de Pompeio, qui poſtea cognomentum Magni eſt adeptus, a Plutarcho traditum obſeruauimus. is enim, eques adhuc, nondum inter ſenatores allectus, conſul, ob uirtutem, ac ſingularia in remp. merita, ante legitimam aetatem creatus, (ſoluebantur enim legibus clari uiri) equum publicum ipſe ad cenſores adduxit: praeclarumq. fuit populo R. ſpectaculum, conſulem ſua manu equum publicum ducentem intuenti. Atque haec de ciuibus R. & equeſtri ordine, & ex ipſa plebe in ſenatum lectis, ita tradimus, ut ad reip. tempora ſpectemus.

Digitized by Google

mus. nam regum aetate ſolis patriciis curia patuit: cũ tamen, quod ex Dionyſij Halicarnaſſei ſumptum hiſtoria docuimus, non omnes patricij ſenatores eſſent, ſed alij ſenatores, alij equites, alij neutrum. ut uere diceres: ſenator eſt, ergo patricius: non contra; patricius eſt, ergo ſenator. in rep. uero ſummus ordo promiſcue cunctis, uel patricia, uel plebeia, familia natis, datus eſt. nõ bilesq. ſimul omnes, ſiue patricij, ſiue plebeij generis, modo ſenatorij eſſent ordinis, appellati: quoniam quidem ob uirtutem, quae nos ſola nobiles, ſola patricios, ſola reges, iure facit, dignitas illa mandaretur. Ciues igitur R. ſi ſenatores erant, tunica purpurea utebantur, quam & latum clauum uideo nominatam: $\overline{cc\infty}$ poſſidebant: anulum aureum, uel, ſi equites antea non fuiſſent, habebant: ſin equites, etiam equum publicum. quo cenſu ab initio fuerint, proditum non inuenio: & omnino, dum regibus Roma paruit, exiguis uſa opibus eſt: in rep. uero ſenatorium cenſum $\overline{cc\infty}$ fuiſſe, duplo ſcilicet maiorem, quam equeſtrem, ex antiquorum libris compertum eſt. Qui uero ſenatores non erant, ſed ordinis equeſtris, ij anulum aureum habebant, equo publico utebantur, $\overline{cD}$ poſſidebant. &, quia Latini ſcriptores haec uſurpant ſaepe loquendi tria genera, eques, equeſtris ordinis, equeſtri loco natus; utrum idem ſignificent, an differant, conſideremus. Eques, & equeſtris ordinis, idem ſunt: nam & eques quicumque eſt, & dicitur, idem equeſtris ordinis & eſt, & dicitur: & contra. quod ſi eques patre natus eſt equite, qui numquam ſenator fuerit; is equeſtri loco natus eſſe dicitur. ſi patre natus eſt ſenatore; eques quidem, ſed non equeſtri loco natus. qui porro, cum eques fuiſſet, in ſenatum eſt allectus; eques non amplius dicitur, ſed, aſſumpto nobilioris ordinis nomine, ſenator; ornamenta tamen, ut dixi, retinet equeſtria, anulum, & equum publicum. itaque M. Cicero, cum equite R. natus eſſet, numquam,

poſtea

Digitized by Google

poſtea quam in ſenatum peruenit, eques appellatur, ſed ſenator. atque ipſe ſuis in ſcriptis, cum de ordine ſenatorio loquitur, noſtrum appellat; cum de equeſtri, non item. is igitur non eques, neque equeſtris ordinis, ſed ſenator, & ſenatorij ordinis, iure dicebatur. Ac mihi uenit in mentem, quod in quadam epiſtola ſcripſit M. Coelius ad Ciceronem. Noſtri, inquit, equites, niſi acutius uidiſſent. Noſtri, ob eam cauſſam, quia uterque patre equite R. natus erat. Poteſt igitur eſſe eques equeſtri loco natus, & eques non equeſtri loco natus. itemque poteſt eſſe ſenator equeſtri loco natus, & ſenator non equeſtri loco natus. cuius uero pater eques fuit, is, ſi ſenator factus eſt, deſinit appellari eques, & equeſtris ordinis; eadem tamen retinet inſignia, niſi ſi ea, ignominiae cauſſa notatus a cenſoribus, amiſit. ſic aliud eſt, eſſe plebeium; aliud, eſſe de plebe. nam, eſſe plebeium, ualet, eſſe plebeij generis; & poteſt in eos conuenire, qui, cum gentis plebeiae ſint, in ordinem tamen ſenatorium peruenerunt. cuius generis ciues plebeij quidem, de plebe tamen neque fuerunt, neque dicebantur: ut multi Marcelli, Decij, Publilij. de plebe uero is erat, ut ſaepe iam iteratum eſt a nobis, qui neque equeſtrem ordinem, neque ſenatorium, eſſet conſecutus. quo de genere quia patricij quoque multi fuerunt, eos pariter de plebe dictos eſſe conſtat, ac ſi & plebeij ordinis, & plebeiae gentis, eſſent. Pedianus tamen haec turbat. nam ciues R. ita diſtinguit, ſenator, eques, plebeius: cum & equites, & ſenatores plebeij, hoc eſt plebeiae gentis, multi eſſent. qui ſi de regum aetate loqueretur, cum ſoli patricij ſenatores, & equites, erant; recte ſcilicet, proprieque, loqueretur. uerum, qui de reip. temporibus aperte intelligat, ſermone magis proprio, ſi ſic dixiſſet, uſus eſſet: ſenator, eques, de plebe. aut dic, ad ordinem potius, quam ad gentem, ſpectaſſe Pedianum. ſic enim ferri poſſet: cum tres eſſent ordines, ſe-

Digitized by Google

natorius, equeſter, de plebe. Quod autem, eques, &, equeſtris ordinis, idem eſſe dixi; diſtinctionem addo; ut erroris tollatur occaſio. loquor enim non de cunctis equitibus, ſed de ijs tantum, qui equo, non ſuo, ſed publico, militabant: qui uere equites Romani appellabantur, & ex quibus conſtabat equeſter ordo, quo ex ordine a cenſoribus in ſenatum legebantur. ideo ſaepe mentionem equi publici in antiquis lapidibus uidemus inſcriptam: ut ea diſtinctione equeſtris ordinis dignitas internoſceretur. & his ſolis, non omnibus pariter equitibus, quorum paene fuit numerus infinitus, anuli aurei ius fuiſſe puto, cenſumq. neceſſario $\overline{CD}$. ceteri, quocumque cenſu, equo ſuo militare poterant. Redeo ad Romulum, id eſt ad urbis tamquam incunabula; unde, perpetuam rerum ſeriem, & connexionem quandã, ſecutus, in hunc locum deductus neceſſario ſum. Prima diuiſio fuit hominum, & locorum: quas tribus appellauit. qua tota de ratione paullo mihi accuratius conſideranti ſcrupulus inijcitur ſane difficilis. nam, ſi poſt iacta ſtatim urbis fundamenta tribus fecit Romulus: unde illa nomina, Ramnenſes, Tatienſes, Luceres? quae plane ſignificant, non in ipſo urbis primordio, ſed, poſt receptos cum Tatio rege Sabinos in ciuitatem, tribus eſſe conſtitutas. ſin, tribuum nomina ſecuti, dicemus, eas non niſi poſt bellum Sabinum eſſe factas: aduerſabitur illa ratio, quod primi centum ſenatores, quod cõſilium Romulus a principio inſtituit, de ſingulis tribubus, curijsque, terni lecti ſunt. Qua in perturbatione illud occurrit, duplicem fortaſſe diuiſionem fuiſſe, unã ante raptum Sabinarum, alteram poſt bellum earum cauſſa excitatum, Sabinis in ciuitatem receptis. ac de prima teſtem habeo Dionyſium; qui etiam Varronem ait ſcripſiſſe, curias non a Sabinis mulieribus, quibus intercedentibus bellum ſedatum eſt, uerum aliquanto ante, in prima ciuium diuiſione, nomina accepiſſe. ut

ſimul

Digitized by Google

ſimul uterque idem ſenſiſſe uideatur. ſecundam uero partitionem Dionyſius nuſquam nominat: ſed Varro eam aperte oſtendit libro IV. de lingua Latina; quia de tribus tribubus Tatienſem unam nominat, a Tatio Sabinorum rege. cui Liuius accedit: cuius haec ſunt libro primo: Ex bello tam triſti, laeta repente pax, cariores Sabinas uiris, ac parentibus, & ante omnes Romulo ipſi fecit. itaque cum populum in curias triginta diuideret, nomina earũ curijs impoſuit. curias cum nominet; patet, ſimul tribus intelligi: quia tribuum partes curiae ſunt. Plutarchi uero teſtimonio quid certius? non alteram diuiſionem uerbis declarat apertiſsimis? Φυλὰς δὲ τρεῖς, inquit in Romulo, καταστήσαντες, ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ Ρωμύλου Ραμνήνσης, τοὺς δὲ ἀπὸ Τατίου Τατιήνσης, τρίτους δὲ Λουκερήνσης, διὰ τὸ ἄλσος, εἰς ὃ πολλοὶ καταφυγόντες, ἀσυλίας δεδομένης, τοῦ πολιτεύματος μετέσχον. τὰ δ' ἄλση λούκους ὀνομάζουσιν. ὅτι δ' ἦσαν αἱ φυλαὶ τοσαῦται, τοὔνομα μαρτυρεῖ. Idem Aſconius, idem Feſtus, idem alij. Qnorum ſententiae ſi acquieſcimus; (nec uero ſecus licet; ſi modo in opinionibus ratio dominatur) perturbatio ſedatur omnis, & haec de principijs Romanae ciuitatis ſuſcepta narratio conſtituitur. Procedemus autem, quem ipſe Romulus ordinem in agendo tenuit, eundem nos quoque retinentes in exponendo. ac primum totam hanc, quae ad tribus, curiasque, pertinet, iam inſtitutam rationem abſoluemus: deinde familiarum illa duo genera, patricias, & plebeias, conſiderabimus: poſtremo loco de tribus ordinibus agetur, ſenatorio, equeſtri, & eo, qui de plebe, dictus eſt. quibus partibus ſi qua cohaerebunt, ſi quid in ijs memoria, ſcientiaque, dignum uidebitur, eodem comprehenſa ordine demonſtrabimus: ne quid omnino, quantum in nobis eſt, patiamur deſiderari. Ac de tribubus illud ſatis conſtat, cum a Romulo primum inſtitutae ſunt, domicilium earum in Palatio, id eſt intra pomerium, fuiſſe. nam Palatij radicibus pome-

rium primum terminabatur. Pace autem cum Sabinis facta, receptiſq. cum Tatio rege in ciuitatem, pomerium Romulus protulit, ut, praeter Palatium, tres colles complecteretur, Coelium, Capitolium, Quirinalē: quorum ipſe Palatium cū ſuis Albanis, Coelium Coelius Vibennus, qui monti nomen dediſſe traditur, dux Tuſcorum, cum ſuis habitauit. libentius enim aſſentior Varroni, & Dionyſio, quam Liuio, qui Coelium urbi additum a Tullo Hoſtilio narrat, ut ibi ſedem Albanis bello uictis daret. conuenit res hac ratione, ut Coelius mons a Romulo receptus intra pomerium ſit, habitatus autem Hoſtilij iuſſu ab Albanis; quod, quo tempore ſit iis ciuitas data, maior eius montis pars uacaret. nam, qui eum a principio, Coelio duce, coluerunt, orta de iis poſt Coelij obitum ſuſpicione, quia nimis munita loca tenerent, in planum deducti: unde uicus Tuſcus nomen accepit. quae leguntur apud M. Varronem, omnium, qui res Romanas litteris perſecuti ſunt, auctorem grauiſſimum, atque certiſſimum. Liuius autem, cum illud ſcripſit: Coelius additur urbi mons: non ad pomerium, ſed ad nouos ciues, in urbem ab Hoſtilio inductos, ſpectaſſe dicatur: ut ideo ſit additus urbi Coelius, quia, uacuus antea, aduenarum cultorum frequentia fuerit occupatus. Habitauit igitur cum Romanis Romulus Palatium, quaq. inde maximum in circum itur: Tuſcos, qui auxilio uenerant, acerrimeq. pro noua urbe contra Sabinos dimicauerant, partim in Coelio monte cum eorum duce Coelio, partim circa Aſylum, qui fuit inter Palatium, & Capitolium, cum altero duce Lucumone, ſimulq. reliquam aduenarum turbam collocauit. Capitolium, & Quirinalem, Sabinis conceſſit. quo facto, rurſus de diuidenda in tres tribus ciuitate conſilium cepit: ſuoſq. ueteres ciues de ſuo nomine Ramnenſes, Sabinos a Tatio rege Tatienſes, tertiam tribum, quod ex Etruſcis fere tota conſtabat, a Lucumone du-

ne du-

Digitized by Google

ne duce, ut ego arbitror, non, ut quidam putarunt, a Luco, Luceres uocauit. malo enim, quemadmodum priores duae a regibus nomen acceperũt, ſic a duce tertiam eſſe nominatam. & Dionyſius, quem unum maxime ſequor, (unus enim ſine dubio intet omnes excellit) congruere cum mea ſententia uidetur. ait enim libro v. quattuor tribus urbanas, quas Ser. Tullius rex conſtituit, a locis appellatas; cum tres illae ueteres a gente ſuum nomen deriuaſſent. nam ex Romuli, Tatii, Lucumonis, nominibus tres gentes, quibus illi ſummo iure praefuerũt, Romanam, Sabinam, Etruſcam, ſignificat. Porro, ut ex tribus ueteribus, ſic ex nouis tribubus triginta curiae conſtitutae: erectumq. Iunoni Menſali templum, quo curiae omnes ad ſacra facienda conuenirent: ex agro autem ſua cuique curiae, ſicuti antea, pars attributa, duabus tantum partibus exceptis, una, quae tum in publicos uſus, tum ipſi regi, ſumptum ſubminiſtraret. Illud ſcitu dignum eſt, curiam, & ciuium partem, & ſimul tẽplum fuiſſe, quo ad rem diuinam iretur. ac uidentur ſacella quaedam fuiſſe, in prima tribuum diuiſione a Romulo, captis augurijs, in Palatio conſtituta: quo in loco, religionis cauſſa, perpetuo manſiſſe, Tacitus ſignificat. Sex poſteriorum regum, uno excepto Ser. Tullio, bellica multa, eaq. praeclara, ciuilia uero pauca, numerantur inſtituta. Nam Numa totus in eo fuit, ut religione, pietateq. in deos, ciuium animos imbueret. quo ſtudio tantum profecit, ut reliquae omnes leges de iure, & aequo, minimum neceſſariae fuerint: cum optimam uitae rationem, qui deos pie colerent, non poenae metu, ſed ſua ſponte, ſequerentur. Hoſtilius urbem frequentauit, diſperſis per tribus Albanis, quos, Alba ſolo aequata, Romam tranſduxit: hoc enim a Dionyſio proditum eſt; a Liuio, Coelium ijs montem aſſignatũ, ſedemque ibi, quo frequentius habitaretur, a rege captam. Albanorum, qui patriciorum nobilitatem ſunt

aſſe-

aſſecuti, ſeptem familiae nominantur, Iulia, Seruilia, Gegania, Metilia, Curiatia, Quinctilia, Cloelia. Quartus rex Ancus Marcius bellica uirtute excelluit, & cum Latinis, Fidenatibus, Sabinis, Veientibus, Volſcis, proſpere pugnauit. quattuor urbis collibus Auentinum adiunxit, muroq. & foſſa muniuit, ueritus, ne ab hoſtibus occuparetur. &, quamquam multis eum collem ciuibus, e captis urbibus Romam deductis, frequentauit: pomerium tamen non protulit, ſed ijsdem, quos Romulus conſtituerat, finibus obſeruauit. Alterum eiuſdem regis ciuile factum cū laude narratur, quod Oſtiae portum in faucibus Tiberis, inuehendis mercibus opportunum in primis, ac neceſſarium, exſtruxit. Tarquinius Priſcus de Latinis, Etruſcis, Sabinis, triumphum egit aurea corona, curuli ſella eburnea, tunica purpurea, toga picta, ſiue trabea, regum Romanorum uſus eſt. faſces, & ſecures duodecim iam ante, ſi Liuium ſequimur, Romulus habuerat. quae putantur omnia ueterū Etruſcorum regum inſignia fuiſſe. hic pomerium non mutauit; cum ditionem tamen Romanam, multis Latinorū, aut aliorum populorum, captis opidis, auxiſſet. urbem lapideo muro cinxit: cloacas, quibus eueherētur aquae, ſuperioribus ex locis in Tiberim duxit, Capitolini Iouis templū inſtituit, loco fundamentis inuſitatae magnitudinis deſignato; quod poſtea nepos eius Tarquinius Superbus rex, de Pontinis manubijs, quadraginta talentorum impenſa, perfecit. circum etiam, cui poſteritas, ut a reliquis circis diſtingueret, Maximi nomen dedit, inter Auentinum, & Palatium, fecit; &, ubi ſingulae curiae ludicrum equorum, pugilumque, ſpectarent, loca diſtribuit. Tarquinio gener eius Ser. Tullius ſucceſſit: qui Etruſca de gente, uiginti annorum bello fracta, atque perdomita, ter triumphauit: duos colles, Viminalem, & Eſquilinum, intra urbem recepit, pomeriumq. protulit. ita ſeptem omnino colles erant, in

quibus

Digitized by Google

quibus habitaretur, Palatium, Capitolium, Quirinalis, Coelius, Auentinus, Viminalis, Eſquilinus: non tamen omnes intra pomerij terminos incluſi. nam Auentinū ij, qui pomerium protulerunt, extra effatos urbis fines, id eſt extra pomerium ipſum, reliquerunt. cuius rei cauſſam Gellius hanc affert ex libris Valerij Meſſallae: quod in eo monte Remus, urbis condendae gratia, auſpicauerit, auesq. irritas habuerit, ſuperatusq. a Romulo in auſpicio ſit: ut, quaſi obſcenis auibus, ominoſus, excluſus eſſe uideatur. quem tamen, ut ex Elidis Grāmatici commentario ſubiungit idem Gellius, Claudius imperator intra pomerij fines, religione uetere neglecta, recepit. itaque, cum ait Dionyſius, a Ser. Tullio duos colles ad quinque ueteres eſſe adiectos, non eos, qui erant intra pomerium, qui tantum quattuor erant, ſed eos, qui habitabantur, intelligit. habitabant autem Palatium ueteres Romani; Capitolium, & Quirinalis partem, Sabini, quibus ciuitatem Romulus communicauerat; Coelium Albani, quos Tullus Hoſtilius, Alba diruta, Romam trāſduxerat; Auentinum Latini, ab Anco Marcio, urbe eorum Politorio capta, in ciuitatem accepti. Quod autem duos colles, a Tullio additos, Dionyſius Viminalem, & Eſquilinum, nominat, Liuius autem de Viminali, & Quirinali, praeterea de auctis Eſquilijs, mentionem facit: uidetur eſſe, nec tamen eſt, inter eos controuerſia. nam Dionyſius ideo Quirinalem omittit, quia iam a Romulo, cum pomerium protulit, comprehenſum erat: Eſquilias uero nominat, quia', licet earum pars habitaretur, extra pomerium tamen ante Seruium regem fuerant. contra Liuius, cum Quirinalem una cum Viminali nominat, non, ſicuti Viminalem, ita Quirinalem quoque receptum intra pomeriū, ſignificat, quod a Romulo factum eſſe conſtat; ſed uniuerſum cultoribus frequentari, iubente rege, coeptum eſſe. nam antea tantum illam partem, quae Capitolium contin-

contingebat, Sabini tenuerant . de auctis uero Eſquilijs cum ſubiecit; auctas ſimul & receptas intra pomerium, nihil obſtat, quo minus intelligere potuerit . non enim, quod omittitur, negatur . ita cum Dionyſio conſentiet, qui pomerij finibus incluſas, & cultoribus occupatas, plane narrat . urbe amplificata, conuerſus ad ciuitatem nomina tribuum mutauit, numerũ auxit : cenſum praeterea, quod unum e cunctis eius operibus maximum fuit, ac praeſtantiſſimum, inſtituit : ex quo, & quanti cuiusque res eſſet, & omnium ciuium numerus, cognoſci poſſet . qua de re prius quam aggrediamur dicere ; poſtulat ordo, ut ea, quae ad tribus pertinent, perſequamur . utraque enim ſatis longam orationem narratio poſtulat. Tribuum numerus fuit, qui minimus, tres; qui maximus, triginta quinque . & omnes uel a regibus, uel a magiſtratibus in rep. conſtitutae : a regibus, Romulo ; & Ser. Tullio : a magiſtratibus, conſulibus, cenſoribus. omnes autem uel in urbe, uel extra urbem : in urbe, quattuor : extra urbẽ, uel in agro Romano, uel extra : &, quae extra, uel in Latio, uel in Sabinis, uel in Etruria. Haec ordine ſunt agenda : ut haec tota res, quam uigeſimo fere ab hinc anno primi, ut opinamur, paullo accuratius tractare coepimus, hoc tempore, quatenus per ingenij noſtri uires progredi licebit, abſoluatur . Romulus tres fecerat, easque, ut diximus iam, & de ſolis Romanis, qui Palatium incolebant, &, quod equidem opiner, ſine nominibus : poſtea, data, Sabinis ciuitate, rurſus de uniuerſa multitudine, Romanorum, Sabinorum, Etruſcorũ, qui opem illi Sabino bello tulerant, tres conſtituit; quas appellauit, Ramnenſes, Tatienſes, Luceres, primam de ſuo nomine, alteram a Tatio Sabinorum rege, tertiam ab Etruſcorum duce Lucumone. Ramnẽſium ſedes erat in duobus collibus, Palatio, & Coelio; Tatienſum in Capitolio, & Quirinalis ripa ; Lucerum in planicie, maxime circa Aſylum. tres priores tribus ex mille peditibus,

& una

Digitized by Google

& una equitum centuria ſingulae,conſtabant: qui erant omnino omnes tria peditum millia, equites trecenti, quot ſcilicet Alba Romulus ad nouam coloniam dedu xerat. in ſingulis poſterioribus tribubus duceni equites fuere. centenos poſtea Tullus Hoſtilius addidit: ſiquidem turmas decem ſcripſit ex Albanis: ita nongen ti fuere. nam, ſi, quod ait Liuius, a Tarquinio Priſco duplicatus numerus eſt, factiq. mille & octingenti, con ſtat, neque pauciores antea nõgentis, neque plures, eſſe potuiſſe. quod ſi ante Priſcum nongenti: ſequitur, ut Hoſtilius trecenos addiderit. tot enim ſunt in decem turmis. ergo ſexcenti, regnante Romulo, poſt receptos Sabinos fuere. quod ſi duplicatae ſunt equitum turmae; duplum quoque peditibus acceſſiſſe, non eſt dubium: ut in tribus tribubus peditum ſex millia equites ſexcenti fuerint. quod & Plutarchus uidetur comprobare. ait enim, legiones fuiſſe peditum ſex millium, equitum ſexcẽtorum. quamquam de legionibus ei minus aſſentior. potius enim, unam ex tribus tribubus legionẽ, unumq. peditum, equitumq. uniuerſorum e Romana, Sabina, Etruſca gente quaſi corpus fuiſſe, crediderim. legiones autem e Sabinorum acceſsione plures eſſe factas, eo ſingulas numero, quem Plutarchus memorat, mihi quidem non ſit ueriſimile. & meam opinionem confirmat argumentum illud paullo ante adductum de ſexcentis equitibus in omnibus tribubus. quod ſi uerum eſt: refellitur Plutarchus, qui ſexcentos in ſingulis legionibus fuiſſe narrat. &, in equitum numero ſi fallitur; in peditibus quoque mendacij neceſſario conuincitur. debere enim peditum, equitumq. numerum aequa propor tione congruere, nemo negat. Fuere igitur in poſterioribus Romuli tribubus equites ſexcenti. Hoſtilius, adiunctis decem Albanorum turmis, nongentos fecit. Tar quinius Priſcus geminauit, & ex nongentis mille octin gentos conſtituit: religionis tamen cauſſa, ut Liuius do

cet, neque nomina, quae Romulus impoſuerat, neque numerum centuriarum, mutauit. quem poſtea Seruius rex in nominibus conſeruandis imitatus eſt, in numero non item. nam ex tribus centurijs ſex fecit, ijſdem tamē, quibus inauguratae fuerant, nominibus appellauit: tantum ut internoſcerentur, hoc inſtituit, quod apud Feſtum ſcriptum eſt, ut tres ueteres centuriae primi Ramnenſes, Tatienſes, Luceres, poſteriores, quas ipſe adiūxit, ſecundi uocarentur. Etiam Liuius, Nunc, inquit, quia geminatae ſunt, ſex centurias uocant. ut, centurias equitum, a quattuor regibus, Romulo, Tullo Hoſtilio, Tarquinio Priſco, Ser. Tullio, auctas eſſe, conſtet: Sed a Romulo numero trium, quas ipſe e centenis primum fecerat, conſeruato, nouo nomine impoſito; a Tullo, & Priſco, nulla neque numeri, neque nominis, mutatione facta; a Seruio, numero mutato, nomine retēto. fecit enim e tribus, decem, & octo. Ac mihi totam hanc rationem examinanti, & quaſi per gradus, ut in cogitando fit, ex alijs ad alia procedenti, quiddam occurrit, ex quo Seruium in equeſtri mutatione non admodum a Priſco diſſenſiſſe exiſtimem. Nam, etſi ſex centurias ex tribus ueteribus, praeterea q. nouas duodecim, inſtituit: tamen in cēturiarum potius, quam in equitum, numero diſſenſit: ſiquidem in decem & octo centurijs haud plures, quam Priſcus in tribus, equites habuit. centeni enim, ut ipſum centuriae nomen proprie ſignificat, in ſingulis Seruij centurijs fuere; quos Priſcus ſexcenos, Hoſtilius trecenos, Romulos ducenos, habuerat. ſexcenis autem in tribus centurijs, & centenis in decem & octo, eandem confici ſummā, mille ſcilicet octingentos, facile colligitur. Dictum eſt de Romuli tribubus, & ſimul de centurijs; quod ad tribus adnexae uidebantur. utraeque uſque ad Seruium regem tres dumtaxat fuere. ab eo cēturiae decem & octo, quod iam oſtēdimus, tribus autem urbanae quattuor, ruſticae quindecim cōſtitutae: urbanae, Subu-

rana,

rana, Eſquilina, Collina, Palatina, prima a pago, Succuſa, ut Varro putat, nominata, uel, ut Iunius, a Subura, quod fuerit ſub antiqua urbe: Eſquilina, & Palatina a duobus collibus, Eſquilijs, & Palatio: Collina non a proprio unius collis, ſed a generali, nomine, nuncupata. Nam, cum Seruius rex quattuor tribubus urbanis nomina uellet imponere, in Suburana, locum, in quo maxima ciuium eſſet frequentia, conſiderauit, & inde ſumendum eſſe nomen iure duxit: qua in tribu tum Coelij montis, qui eſt in ea regione, tum locorum continentium, incolas incluſit: Eſquilinae nomen ad montis magnitudinem retulit; cui etiam ipſe proprio domicilio dignitatem addidit. in Palatina, dedit antiquitati, quod loco fortaſſe denegaſſet. mouit enim eum quaſi religio quaedam, quod a principio Romulus in eo colle, unaq. Ramnenſes, omnium tribuum antiquiſsima, habitauerant. in hac ſcripſit eos, qui Capitolium, quaeq. circa Aſylum loca ſunt, incolebant: ut omnes ſcilicet una tribu coniungeret, qui, olim in tres tribus diſpertiti, proxime tamen, & continuatis regionibus, habitauerant. reliqui erant Viminalis, & Quirinalis, unde quartam tribum appellare poſſet. in quo ueritus, ne alterum alteri praetuliſſe putaretur, Collinam, & aequam utriuſque rationem duxiſſe uideretur, uocandam putauit. Ruſticae quindecim fuerunt, prima ſine dubio Romilia, quod ſub Roma eſſet, in agro a Romulo de Veientibus capto, ut ex Feſto cognoſcitur: & Varro quinctam numerat, nominatis iam quatuor urbanis. reliquae, quibus nomina patriciae familiae dederunt, octo ſunt, Horatia, Sergia, Aemilia, Papiria, Cornelia, Fabia, Menenia, Claudia. de quibus quid meae ſententiae ſit, oſtendam. Nomina familiarum indita illis puto poſt exactos reges: ueteres tamen fuiſſe tribus, & ex ijs quindecim ruſticis, quas Seruius rex fecit, numquam dubi-

Digitized by Google

taui. quod exemplo Claudiae cognoſcitur: de qua ſic Liuius: Ap. Clauſus ab Regillo, magna clientium comitatus manu, Romã transfugit. his ciuitas data, agerq. trans Anienem. uetus Claudia tribus, additis poſtea nouis tribulibus, qui ex eo uenirent agro, appellata. Appius inter patres lectus. Idemq. confirmat Dionyſius. A Veijs, opido Etruriae, Veientina fuit: puto, quod agri partem, uictis Veientibus, Seruius rex ademerat: incolasq. ciuitate donatos, in unam tribum coniecerat: quã Veientinam, ab agro capto, nominauit. Pupiniae Pupinus ager, qui urbi proximus in Latio fuit, nomen dedit: Lemoniae pagus, qui fuit, ut ait Feſtus, a porta Capena, uia Latina. Tres ſuperſunt, ut abſoluantur quindecim ruſticae a Seruio factae. hae ſumantur de his quinque neceſſe eſt, Cruſtumina, Popillia, Galeria, Pollia, Voltinia: quandoquidem, has fuiſſe antiquiſsimas, tum librorum, tum lapidum, teſtimonio conſtat. Cruſtuminam primum reijcio. unde enim hoc nomen? nimirum a Cruſtumerio capto. at id poſt obitum Seruij regis annis triginta quinque accidit. Popilliam uero ſi recipimus, non a gente, ſed a loco, ut ceteras omnes, dicemus appellatam. nam, a gente, nullo modo conſentaneum eſt. primum enim dictas eſſe tribus omnes a locis Varro tradit: deinde, quae nomina mutarunt, eae a gentibus patricijs, non a plebeijs, nomen accepere. uerum Popilliam ideo reijciendam puto, quia uidetur eadem fuiſſe cum Publilia, quam eſſe additam a conſulibus, Liuij teſtimonio cognoſcitur. ut igitur Publicola, & Poplicola idem ſunt: ſic Popillia, & Publilia, idem erunt. quod cum ita ſit, neceſſario quindecim ruſticarum numerum implebunt reliquae tres, Galeria, Pollia, Voltinia. Atque ego quindecim potius, quam decem & ſeptem, ruſticas a Seruio rege factas, ideo crediderim, quia, ſi decem & ſeptem probamus, Cruſtuminae locum dare neceſſa-

Digitized by Google

ceſſario cogemur. quod fieri uix poſſe, hiſtoriae ratio demonſtrat. quod Liuij quoque uerba minime dubia confirmant. unam enim, & uiginti factas a conſulibus Claudio & Seruilio, diſerte narrat. cui nec Dionyſius aduerſatur. qui, licet de tribubus una & uiginti in Coriolani iudicio meminerit; eas tamen non a Seruio potius, quam poſt reges eiectos, a conſulibus factas eſſe ſignificat. Quare cum Liuio etiã ideo libenter ſentimus, quia non a Dionyſio diſſentimus. ſexdecim poſt liberã remp. diuerſis temporibus factae. quarum primas duas Liuius non nominat, additas tamen ſatis plane ſignificat, cum ait, unam & uiginti a Claudio, & Seruilio cos. eſſe factas, reliquarum quattuordecim nomina ſuis locis exponit, quattuor ſimul uno anno, qui fuit ab urbe condita CCCLXVII, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arnienſis: anno CCCXCVII, Pomptina, & Publilia; quam eſſe eandem cũ Popillia, iam dixi: anno CDXXI, Maecia, Scaptia: CDXXXV, Ouſentina, Falerina: CDLIII, Anienſis, & Terentina: DXI, Velina, & Quirina. Hae ſunt omnes XXXV tribus, diſpari numero ſemper auctae, auſpiciorũ, opinor, cauſſa, quod a Romulo tres primum inſtitutae: uel quod impar numerus melioris ominis putaretur: ex quo illud: Numero Deus impare gaudet. Nunc, quae uidentur quaeri poſſe, conſideremus. Videtur autem hoc primum: cum tres ueteres tribus in denas curias diuiſae fuerint, neque ulla de triginta curijs ad aliquã tribum non attinuerit: utrum eam rationem ſit imitatus, an omnino totam in ſua deſcriptione Seruius omiſerit. Altera quaeſtio eſt; omnes ne ruſticae tribus in agro Romano, an quaedam extra quoque, fuerint. Tertium: cum urbem uniuerſam Seruius quadrifariam diuiſerit, & unamquamque quattuor urbanis tribubus attribuerit, eademq. ratione totidem agri partes, quot ruſticas tribus, fecerit: licuerit ne ciui Romano, qui cẽſeretur in ruſtica tribu, aliquam

urbis

Digitized by Google

urbis regione urbanis tribulibus aſſignatam,puta Suburanam,aut Eſquilinam, itemq. urbano tribuli ruſticam tribum incolere;an omnes potius in ſuarum quique tribuum locis,uel in urbe, uel in agro, domicilium habere coacti ſint. Ad primũ,occurrunt haec: nulla fuiſſe poſt Seruium regem,aut leuia omnino,& inania,fuiſſe comitia curiata.claſſium enim, & centuriarum,ordine conſtituto, ſummam omnium rerum comitijs centuriatis poteſtatem permiſit.curiarũ habita nulla ratio eſt. triginta fuerãt e principio: numquã deinde neque plures,neque pauciores.contra,tribus a principio pauciores,quam curiae, deinde plures.uſurpabantur tamen, ut imperium rei militaris cauſſa daretur,ad ſpeciem quandã, & imaginem uetuſtatis, curiata comitia, non, ut olim factum erat,populo per curias conuocato, ſed triginta modo lictoribus ueteres triginta curias referentibus. quod in agraria Cicero ſignificat. aliud curiarũ genus fuit, quo ſenatus, conſilij capiundi cauſſa, conuenire ſolitus eſt. quo de genere ſermo erit in libro de Senatu. nũc loquimur de curijs à Romulo factis;quae fuere non modo tribuum partes,id eſt ſeparata quaedam, & diſtincta,ciuiũ multitudo, uerum etiam loca ſacra, rei diuinae, ſacrorumque, cauſſa,ut antea diximus,in Palatio conſtituta. ac potuit earum numerus cum tribus antiquis tribubus congruere,quia denae a ſingulis deductae aequa partitio eſt:ad quindecim uero Seruij ruſticas,aut etiã quattuor urbanas,qua ratione pertinere potuerunt? In altera quaeſtione reſpondetur ita:Si de ruſticis Seruij loquimur,omnes in agro Romano fuiſſe: ſi de additis poſt reges exactos, omnes extra. in agro Romano Romilia, quod ipſo patet nomine, quaeq. a familijs patricijs dictae ſunt.poſſit omnino Claudia in dubiũ uocari, quia, cum dicat Liuius, Appij clientibus ciuitas data, agerq. trans Anienem,uidetur extra fines agri Romani fuiſſe; quandoquidem Anio fluuius in Sabinis eſſet.uerumtamen,

men,

Digitized by Google

men,quia datus ijs trans Anienem ager ſit,propterea nō ſequitur, ut Claudia tribus trans Anienem fuerit. quin hoc nomē aliquanto poſt, quam Appius Romam uenit, illa tribus accepit:& a Liuio,cuius uerba ſubſcribemus, uetus appellatur,quia de quindecim a Seruio factis una eſſet. Vetus, inquit lib.x i.Claudia tribus,additis poſtea nouis tribulibus, qui ex eo uenirent agro, appellata. Veientina certe,captum de Veientibus agrum,non Romanum,occcupauit.Lemonia,cum a pago,qui non longe a porta Capena diſtabat,ſit appellata, manifeſte agri Romani pars eſt. Galeria, Menenia, Pollia, Voltinia, ſi ſunt de quindecim ruſticis, ut ſupra ſatis certa ratione uidemur probaſſe;ſequitur,ut a locis dictae ſint: a quibus primo tribus nomē accepiſſe,Varro ſignificat.quod ſi a locis: nimirum ab ijs potius, qui in agro Romano, quā quae extra eſſent.cur enim aliena nobilitemus, noſtra negligamus? nā de ijs,quae a municipijs adſcriptis, aut a uictis gentibus,appellatae poſtea ſunt, acquieſco. factum eo conſilio,ut in amicitia confirmarentur,aut allicerentur ad beneuolentiam. Quod ſi quis arguat, appellatas a locis nō eſſe omnes quindecim illas ruſticas, ut,Varronis auctoritatem ſecuti,affirmauimus: ſiquidē aliquot a familijs denominatae: aliquo is quidem niti uidebitur argumento, nec tamen ita firmo, ut a noſtra ſententia diſcedendum putemus. poteſt enim fieri, & ueri ſimillimū eſt, ut, quas a locis Seruius uocauerat, eas, qui poſt reges proximi conſules fuere, a patricijs familijs nominauerint: id quod exemplo Claudiae probatur: cuius uetus nomen,nouo indito,ſublatum eſt. factum id autem a conſulibus patricijs,id eſt primis reip.temporibus,antequam conſulatus plebeijs hominibus imperti retur, ipſa patriciarum familiarum nomina declarant. de Popillia tantum ambigo;quia Popilliorum gens plebeia. ſed poteſt aliunde nomen ſumpſiſſe. nec familiae mentionem Feſtus facit,ſed ait,a progenitrice.Ergo (ut

res

res diffuſa contrahatur) omnes Seruij ruſticae tribus, praeter unam Veientinam, aut pleraeque certe, intra terminos agri Romani continebantur. Tertiam quaeſtionē, ſi tempora diſtinguantur, perſoluere, non eſt difficile. Nam, Ser. Tullio regnante, quicumque intra pomerium habitabant, quacumque fortuna eſſent, urbani tribules erant, & in ſolis quattuor urbanis tribubus ſuffragium ferebant. ruſtici uero tribules erant, qui agros colebant, & in agris habitabant. procedēte tempore mutata res eſt: nec eadem perpetuo nominis cauſſa fuit. tribules enim urbani appellati, nō quicumque urbem incolerēt, ſed qui dumtaxat in quattuor urbanis tribubus ſuffragium ferrent; ruſtici uero, nō qui ruri habitarent, ſed qui rura poſſiderēt. quod infra, Plinij teſtimonio, probabimus. itaque nobilitate, ac dignitate, ciues excellentes, Cornelij, Aemilij, Iulij, Marcelli, Catones, cum in urbe uiuerent, ruſtici tamen erant tribules, & in ruſticis tribubus ſuffragium ferebāt. Quod ſiquis adhuc repugnet, ac uelit omnino Seruium regem & urbis quattuor, & agri quindecim, partes ideo feciſſe, ut omnibus deinde ciuibus in ſua cuique tribu perpetuū, atque immutabile, domicilium ſtatueret: contra ſic arguam. Qui ſunt, quos in quattuor urbanis tribubus collocauit? uniuerſane ciuitas, an pars? ſi uniuerſa: infrequētes, ac deſertae, prorſus erunt ruſticae tribus; quas idem Seruius numero multo plures, quam urbanas, conſtituit. ſi pars: locupletes, an egentes? de locupletibus, non eſt, ut credi poſſit: qui ſi urbanis in tribubus, inopi plebe in ruſticas reiecta, ſoli retinentur, unde erit illa ruſticarum tribuum nobilitas, de qua omnes hiſtoriae loquuntur? ſuccurrit etiam illud. Si pauperes amandantur; quis in urbe ſedentarias artes exercebit? alia quoque, diuitibus inhoneſta, & indecora, munia quis obibit? Quod ſi locupletes in agros emittimus, egentes in urbe retinemus: ſpecies uidelicet erit pulcherrima ciuitatis, multitudo paupe-

rum,

Digitized by Google

rum,ueſtitu ſordido, immunda facie, paedore, illuuieq. horrida. praeterea, quis colet agros, ruſtici tribules, an urbani? ruſtici,quia diuites,laborem recuſabunt; pauperes,quia longinqui,nimis incommode ſuſcipient. Promiſcue igitur habitabant: neque,quod iam attigi, tribules urbani, aut ruſtici, dicebantur,quod in urbanis tribubus,aut in ruſticis,domicilium haberẽt,ſed ut ij, quibus agri nihil eſſet,ab ijs,qui rura poſſiderent,diſtinguerentur: ſicuti municipes, cum in ſuo municipio domicilium haberent,tribules tamen alicuius ruſticae tribus dicebãtur,quod in ea ſcripti eſſent, muniaq. obirent, ut in Papiria Tuſculani, Arpinates in Cornelia.Confirmant noſtram ſententiã Cicero,& Plinius; cuius utriuſque uerba recitabimus. Quaeſiui,inquit Cicero ſecunda in Rullum,quibus hominibus,& quemadmodum illum agrum eſſet diuiſurus.reſpondit,a Romilia tribu ſe initium eſſe facturum.primum, quae eſt iſta ſuperbia,& contumelia, ut populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur; ante ruſticis detur ager, qui habent,quam urbanis,quibus iſta agri ſpes,& iucunditas,oſtenditur? Plinius autem ſic lib. XIIX. cap. 3. Ruſticae tribus laudatiſſimae, eorum, qui rura haberent: urbanae uero,in quas trãsferri ignominiae eſſet,deſidiae probro. Quod autem idem ſubiungit: Quattuor ſolae erant a partibus urbis,in queis habitabant,Suburana,Palatina,Collina,Eſquilina: intellige de primis habitatoribus, & eo tempore, quo ſunt urbanae quattuor tribus inſtitutae. Erant igitur, qui agros non habebant,in urbanis tribubus; qui habebant, in ruſticis: habitare autem & urbano tribuli,ſi uellet in ruſtica,& ruſtico in urbana,licebat.longe tamen plures in urbe ruſticos tribules uixiſſe,quam in agris urbanos,credibile eſt: cum ruſtici, domeſtica re bene cõſtituta,urbanã uitam agreſti, illuſtrem ſcilicet, ac honorificam,obſcurae,atque ignobili,anteferrent; urbanis autem inutilis, ingrataque,eſſet in agris, ubi nihil poſſiderent, habita-

tio. Excipio libertinos: qui, licet agros haberent, in urbanis tamen tribubus adſcribebantur: nec iniuria: ut, quorum patres ſeruitutem ſeruiſſent, ab ingenuis ciuibus diſtinguerentur. ita, cum eſſent duo genera ciuium, ingenui, & libertini; in ingenuis, agro carentibus, fortuna, in libertinis, rura poſſidẽtibus, condicio notabatur: ijs tamen exceptis, quibus filius quinquenni maior eſſet: quos in ruſticis tribubus eſſe cenſos, Liuius, ut infra oſtendemus, uidetur ſignificare. factum etiam a cẽſoribus, ut aliqua turpitudine notati, e tribu ruſtica in urbanam, ignominiae cauſſa, transferrentur. Neque dum tamen conſtitui, utrum hae quattuor tribus, quae a partibus urbis nomen ſumpſerunt, iam ab illo tempore, quo ſunt inſtitutae, an poſtea, dictae ſint urbanae. equidem, poſtea, magis crederem, ex eo, quod apud Liuium lib. IX. ſcriptum animaduerti. Omnem, ait de Fabio cenſore, forenſem turbam, excretam, in quattuor tribus coniecit; urbanasq. eas appellauit. Dionyſius urbanas multo ante uocat. uerum, etſi loquitur de primis temporibus, recens nomen, uſitari ſermonis conſuetudinem ſecutus, potuit uſurpare. Vrbana quidem plebs, in quattuor illas tribus deſcripta, numquam fere non male audijt: quia ſcilicet ad ſeditiones, aut ad ea, quae uetantur legibus, facile ob inopiam impelleretur. quod ſi per omnes tribus ruſticas diſperſi, ſuffragium de lege, magiſtratu ue, in foro, uel in campo Martio, tuliſſent: gratis quidem neque data lex ulla, neque creatus magiſtratus eſſet: uenalia cuncta: bonas malasq. res, omniumq. dignitatem, pecunia exaequaſſet. quo indignitatis, ac periculi, remp. deducere Ap. Claudius cenſor conatus eſt, de quo ſic Liuius: Flauium, patre libertino, humili fortuna ortum, dixerat aedilem forenſis factio, Ap. Claudij cenſura uires nacta. Quibus uerbis, urbanam plebem (factionẽ forenſem appellat, & paullo poſt forenſem turbam, quod fere genus illud ciuium,

Digitized by Google

infimae condicionis, & obſcurae fortunae otioſe tempus in foro tererent, quaſi concionem aliquam ſeditioſi tribuni pl. exſpectantes) tuliſſe ſuffragium, ſignificat, non,ut antea,in quattuor tantum urbanis tribubus, ſed, Appij cenſoris beneficio; aeque omnibus in tribubus. idq. idem Liuius ibidem plane demonſtrat. ſubiungit enim: Senatum primus, libertinorum filijs lectis,inquinauerat: &, poſtea quam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat, quas petierat, opes urbanas, humilibus per omnes tribus diuiſis, forum, & campum,corrupit. Quos tamen poſtea Fabius cenſor in ueteres quattuor urbanas reiecit. Et, quamquã plebs uniuerſa tribus modis aeque conſideratur; uel ut ordo; erant enim tres, ſenatorius,equeſter,& qui,de plebe, dicebatur; uel ut genus ciuium; omnes enim ciues aut patricij, aut plebeij; uel ut ignobilis; opponitur enim nobilitati; quibus condicionibus urbana plebs cum ruſtica exaequatur: tribu tamen, & domicilio,praeterea uitae inſtituto,differebant. nã urbana plebs in quattuor dumtaxat urbanis tribubus;ruſtica uero in ruſticis, ſuffragiũ ferebat. neque obſtat, quin coloni Romani, (ea enim plebs ruſtica fuit) licet infimi fuerint ordinis,locum habere in ruſticis tribubus potuerint: ut nobiliſsimis, locupletiſsimiſque,ciuibus,ordine, & dignitate, inferiores, res tamen ſuffragio eſſent. agros enim qui poſſiderent, cuiuſcumque eſſent ordinis, in ruſticis tribubus adſcribebantur. neque tamen negauerim, fuiſſe,qui mercenariam in agris operam praeberent. quos ipſos ruſticos tribubus aſſigno,quippe qui honeſtiſſimo uitae genere,flagitioſi,ac perditi,languoris expertes,uictum ſibi compararent.qui ſi ab agris,reiecto labore,licentiae,ac nequitiae,mala ſpeducti, in urbem ſe recepiſſent,ubi,cum urbana plebe permiſti, nulla ſatis laudabili ratione uitam traducerent: hic,non dubito,quin non iam in ruſtica, ut cum ruri uiuebant,ſed in urbana,tribu cum reliqua ur-

Digitized by Google

bana plebe cenſerentur. Salluſtius enim, cum ſingulas urbanae plebis partes perſequitur, hos annumerat his uerbis: Praeterea iuuentus, quae in agris, manuum mercede, inopiam tolerauerat, priuatis, atque publicis, largitionibus excita, urbanum otium ingrato labori praetulerat. Domicilio differebant, quia ruri ruſtici tribules, colendi agri gratia, in urbe uero urbani, quod ijs negotij nihil in agris eſſet, habitabant. Vitae inſtituto diſſimiles erant, quia non eodem utrique ſtudio tenerētur, nec eadem utrique ſentirent; urbana plebe honeſtis cõſilijs ea, quae ſpeciē utilitatis haberent, praeferente, ideoq. magis ad res nouas, ac ſeditionem, quam ad otium, aut cõcordiam, propenſa; ruſtica uero nihil utile, quod idem honeſtum non eſſet, exiſtimante. Licet etiam alteram ab altera ſic diſtinguere. Plebs urbana opponitur nobilitati, & optimatibus; nobilitati, ut ignobilis; optimatibus, ut improba, rerumq. nouarum cupida. ruſtica uero opponitur quidem nobilitati, quia, tamquam plebs, ignobilis eſt; cũ optimatibus uero, ut bene de rep. ſentiens, & a ſeditionibus aliena, coniungitur. itaque eã Cicero in oratione pro Sextio inter optimates refert. Quis inquit, iſte optimas? de numero ſi quaeris, innumerabiles: neque enim aliter ſtare poſſemus. ſunt principes conſilij publici: ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur: ſunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: ſunt municipales, ruſticiq. Romani: ſunt negotia gerentes: ſunt etiam libertini optimates. Et in epiſtola quadam ad D. Brutum, Ne homines, inquit, ruſticos, ſed fortiſsimos uiros, ciuesq. optimos, milites ueteranos, demētes fuiſſe iudices. Vrbanam uero plebem numquam fere, niſi cum aliqua flagitij, aut leuitatis, aut miſeriae domeſticae, ſignificatione uideo nominari. flagitioſam Cicero ſignificat lib. ad Atticum XVI. quia diſtinguit eam a bonis uiris. Suaſi, inquit de M. Bruto, ut Romam pergeret. uidetur enim mihi et plebeculā urbanam, &,

ſi ſi-

Digitized by Google

ſi fidem fecerit,etiam bonos uiros ſecum habiturus. Item lib. VI. ad eundem: Hoc uideo,cum homine audaciſsimo, paratiſsimoque,negotium eſſe: omnes damnatos,omnes ignominia affectos,omnes damnatione,ignominiaque,dignos illac facere, omnem fere iuuentutem, omnem illam urbanam, ac perditam, plebem. Vitio leuitatis eam notat lib. XI. ad eundem, his uerbis: Portorijs Italiae ſublatis, agro Cãpano diuiſo, quod uectigal ſupereſt domeſticum, praeter uiceſimam? quae mihi uidetur una cõciuncula, clamore pediſſequorum noſtrorum, eſſe peritura. Pediſſequos enim plebem urbanã dixit, quia, quorumcumque uel minima propoſita mercede, uocaretur, facile ſequi conſueſſet. De ſumma uero inopia, quae ſaepe rerum flagitioſarum cauſsam, ac neceſsitatem, attulit, lib. I. ſic: Illa concionalis hirudo aerarij, miſera, & ieiuna, plebecula, me ab hoc Magno unice diligi putat. & Salluſtius primum loquitur de uniuerſa plebe, tum ruſtica, tum urbana, cum ait: Sed omnino cuncta plebs, nouarum rerum ſtudio, Catilinae incepta probabat. id adeo more ſuo uidebatur facere. nam ſemper in ciuitate, quibus opes nullae ſunt, bonis inuident, malos extollunt; uetera odere, noua exoptant; odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudent; turba, atque ſeditionibus, ſine cura, aluntur; quoniam egeſtas facile habetur ſine damno. Hactenus de tota plebe ſermonem fuiſſe, ipſe declarat, cũ ſubiungit proxime: Sed urbana plebs ea uero praeceps erat multis de cauſſis. Quã deinde, in quinque genera diuiſã, deſcribit his uerbis: Primum omnium, qui ubique probro, atque petulantia, maxime praeſtabant; item alij, qui, per dedecora, patrimonijs amiſsis; poſtremo omnes, quos flagitium, aut facinus, domo expulerat; hi Romam, ſicuti in ſentinam, confluxerant. deinde multi, memores Sullanae uictoriae, quod ex gregarijs militibus alios ſenatores uidebant, alios ita diuites, ut regio uictu, atque cultu, aetatem

tem agerent, ſibi quiſque, ſi uictoria in armis foret, talia ſperabat. praeterea, iuuentus, quae in agris, manuũ mercede, inopiam tolerauerat, priuatis, atque publicis, largitionibus excita, urbanum otium ingrato labori praetulerat. Plebis autem ruſticae nomine non ij modo, qui domicilium haberent in agro Romano, quae fuere quindecim illae tribus a Seruio rege conſtitutae, ſed ij etiam comprehendebantur, qui extra terminos agri Romani habitabant; quae fuere ſedecim illae tribus, quas, eiectis regibus, additas eſſe, & numerum XXXV. expleuiſſe, iam diximus. Quodq. magis mirum ſit, uniuerſa Italia, poſt acceptam, legis Iuliae beneficio, ciuitatem, id eſt multo poſt abſolutum numerum XXX tribuũ, plebis ruſticae pars fuit; ideo ſcilicet, quia ſuffragium ferret in ruſticis tribubus. nam ad illa Ciceronis uerba in C. Verrem actione prima, Cum haec frequentia totius Italiae Roma diſceſſerit, ſubiungit Pedianus, Frequentiam dicit plebis ruſticae. conuenerat autem ex municipijs cuiuſcumque modi multitudo, aut, propter comitia, ſuffragiorum cauſſa; aut ludorum, uotiuorũ, Romanorum, Victoriae, plebeiorum; aut, ut cenſeretur. Porro, Italiam cum dico, loquor more Romano, cum eam ita definiebant, ab oriente, Rhegio, ad fretũ, quo Italia dirimitur a Sicilia; ab occidente, Luca colonia, ad inferum mare; a meridie, Antio, ad mare; a ſeptemtrione; Arimino colonia, ad mare ſuperum. nam, ultra Ariminum, & Lucam, incipiebat Gallia ciſalpina: in qua ipſa partem ruſticae plebis poſſumus exiſtimare municipia, coloniaſque, ciuium Romanorũ. erant enim praeterea Latinae, Italicaeque, coloniae: quae participes non erant ciuitatis Romanae, ſed tantum ius Latij habebant, aut Italiae: licet omnes aeque conſtarent ex ijs, qui, antequam in eas deducerentur, ciues Romani fuerant. quibus uero ius datum erat ciuitatis Romanae, hac ciuium Romanorum coloniae dicebantur, le-

gesq.

Digitized by Google

geſq. Romanas, item ut praefecturae, & prouinciae, obſeruabant; licet in hoc ab utriſque differrent, quod non regebantur ab ijs, qui ex urbe Roma mitterentur, ſed a duum uiris, ex ipſa colonia, &, opinor, ex ordine decurionum creatis. erant porro decuriones in colonijs, quales Romae ſenatores. Municipia non ſtatim omnia ſuffragij ius una cum ciuitate habuerunt. quibuſdam enim cum ſuffragio, quibuſdam ſine ſuffragio, ciuitas data. &, quibus ſine ſuffragio, ij non ita proprie municipes dicti. nam, quia muneris partem caperent, inde cõſtat appellatos. at, quo munere, adempto ſuffragio, fruerentur? ſpecies eſſet aliqua in nomine Romanae ciuitatis; fructus perexiguus, aut omnino nullus. nam, ſi ſuffragij ferendi, multo magis petendi magiſtratus adimitur facultas. nudum igitur beneficium. uerum hoc perpetuum non fuit. quibus enim conceſſum iam erat ius ciuitatis, ijſdem poſtea ſuffragium quoque datum. Sed, quoniam nos complicata rerum doctrina, & ordo narrationis, huc deduxit, ut mentionem de Latij, Italiaeque, iure faceremus; puto fore nec alienum prorſus a propoſito nobis argumento, & ijs fortaſſe gratiſſimum, quos antiquitatis cognitio delectat, ſi iura populorum diſtinguamus; quiq. ſtatus omniũ, quaeq. condicio fuerit, breuiter oſtendamus. Primus igitur quaſi gradus nobilitatis erat, ius Quiritium: quod ſummi beneficij loco dabatur. id autem erat, largiri ciuitatem Romanam. ciuiũ autem Romanorum abſoluta definitio tribus partibus conſtat, ut cenſeantur, & ſuffragium ferant in aliqua XXXV tribuum; ut regantur a Romanis magiſtratibus, & Romanis legibus uiuant; ut de tribus ordinibus unum omnino obtineant, ſenatorium, aut equeſtrem, aut qui, de plebe, dicebatur; quorum erat pedeſtre munus in militia. harum partium poteſt aliqua communis eſſe ciuibus Romanis cum alijs quoque urbibus, & locis: ſimul uero omnes ſolis cõueniunt ciuibus

Roma-

Digitized by Google

Romanis. nam, cenſeri, & ſuffragium in tribu ferre, etiam ad municipes pertinet: duae uero ab ijs reliquae partes abſunt. at coloniae Romanae quiddam habent amplius, de tribus uidelicet partibus unam & dimidiā: ſiquidem non ſolum cenſentur, & ſuffragium ferunt: quod utrumq. iure cōnectendū putauimus;(nemo enim cenſetur,qui non idē ſuffragij ferēdi ius habeat;nec ſuffragiū quiſquā fert,qui cenſus non ſit) uerū etiā Romanis legibus uiuunt; minime tamē a Romanis magiſtratibus,ſed a ſuis duumuiris, reguntur. praefecturae uero neque quod municipia, neque omnino quod Romanae coloniae, habebant,ſed unum illud,ut a Romanis magiſtratibus adminiſtrarētur.ex quo neceſſario ſequitur,ut leges Romanas obſeruarent. ſocij uero Latini neque municipijs, neque colonijs, neque praefecturis, pares erant:nullam enim de tribus, quas nominaui, partibus habebant. Sed eſt hic non ignobilis ad conſiderandum locus:utrum,quemadmodū, ius Quiritum dare,dixi eſſe,ciuitatem Romanam largiri,eadem ratione, qui ciuitatem Romanam habent, iure Quiritum omnes fruantur.Negatur.nā libertini ordinis homines ciuitatis participes ſunt,nec tamen habent ius Quiritum: & nominandi quidem inter ciues,habendi tamē inter Quirites, nō ſunt. itaque Romanorum ciuium libertis numquam ciuitatem,(cum enim libertate donantur,eo ipſo tempore ciues fiunt, cenſeriq. incipiunt) Quiritum autem ſaepe ius eſſe petitum,inuenias. quod ſi aſſequebantur; tum licebat ijs non modo ruſticis in tribubus cenſeri,uerum etiam magiſtratus obtinere.ciuitas igitur peregrinis uel libertis, uel ingenuis, ius Quiritum Romanis libertis dabatur.quae diſtinctio dilucide patet e Plinij ad Traianum epiſtolis.Des,inquit, rogo, ciuitatem Romanam Harpocrati iatraliptae.eſt enim peregrinae condicionis, manumiſſus a peregrina.matronam habet Thermuthin Theonis:quae iam pridem defuncta eſt. Item

rogo,

Digitized by Google

rogo, des ius Quiritum libertis Antoniae Maximillae. quod a te,petente matrona,peto. Petit Plinius ciuitatẽ Harpocrati,ut peregrino,quia manumiſſus a peregrina: recte:nam peregrini ciuitatem non habent.quod ſi a Romano,Romana ue,manumiſſus eſſet;ciuitatem ei Romanam petere non oportuiſſet: ſimul enim cum libertate ciuitatem iam accepiſſet: addere uero ad ciuitatem ius Quiritum,id quidem erat,quod neceſſario petendum uideretur.itaque idem Plinius, cum de manumiſsis non a peregrina, ſed a Romana,muliere, Antonia Maximilla; ibidem ſubiungit;ciuitatem non petit,quam habere eos iure manumiſsionis intelligebat, ſed ius Quiritium; ut omni re, atque omni munere, cum ingenuis ciuibus aequarentur.Hoc igitur,ut dixi, recte, quod ciuitatem peregrino petit:at illud imperite, quod petit peregrino Aegyptio,qui Alexandrinus non eſſet.reliquis enim peregrinis,quocũque in loco nati eſſent, Aegyptiis autẽ, non niſi Alexandrinis,ciuitas patebat.quod cum poſtea Plinius eſſet edoctus,denuo ita ſcripſit:Ago gratias, domine,quod & ius Quiritum libertis neceſſariae mihi feminae, & ciuitatem Romanam Harpocrati iatraliptae meo,ſine mora indulſiſti. ſed, cum annos eius, & cenſum,ſicut praeceperas, ederem, admonitus ſum a peritioribus, debuiſſe me ante ei Alexandrinam ciuitatem impetrare,deinde Romanã, quoniam eſſet Aegyptius. Ego autem, quia inter Aegyptios, ceteroſq. peregrinos nihil intereſſe credebam,contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eũ ſcilicet a peregrina manumiſſum, patronamq. eius iampridem deceſsiſſe. Quibus ex duabus epiſtolis oritur etiã,emergitque, illa,minime in rebus Romanis contemnenda,notitia: non licuiſſe neque Romanis libertis ius Quiritium, neque peregrinis ciuitatem,niſi patronis aut concedentibus,aut mortuis, petere: quia ſcilicet,libertis aut ciuitatem, aut ius Quiritium adeptis,iura quaedam in eos patronorum amittebantur.

bantur. ac de Romanis teſtimonium afferunt ea uerba: Quod a te, petente matrona, peto: de peregrinis illa: Matronam habet Thermuthin Theonis, quae iam pridem defuncta eſt. & illa eiuſdẽ iteratae ſententiae: Contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eum ſcilicet a peregrina manumiſſum, patronamq. eius iam pridem deceſsiſſe. Alia quoque non longe a ſuperioribus epiſtola ſeiuncta exemplum habet de ciuitate peregrinis hominibus, iure autem Quiritium Romanis libertis petito, necnon de iure patronorum in libertos. Rogo, inquit, ut ciuitatem des Chryſippo Mithridatis, uxoriq. Chryſippi Stratonicae Epigoni; item liberis eiuſdem, ita ut ſint in poteſtate patris, utq. ijs in libertos ſeruetur ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abaſcanto, & . P. Caeſio Phoſphoro, & Panchaſiae Soteridi. quod a te, uolentibus patronis, peto. Romanos libertos eſſe hos duos poſteriores, nomina eorũ Romana, Satrius, & Caeſius, declarant: Chryſippum uero, uxoremq. eius, peregrinos, & Graecos, ex adiunctis patronorum, Mithridatis, & Epigoni, nominibus liquet. Quod autẽ poſui, peregrinis, ſiue libertis, ſiue ingenuis, ciuitatem dari ſolitam: quaeri poteſt, eodem ne iure, nulla ne inter ingenuos, & libertos, diſtinctione? omnino ſatis beneficij fuit, ciuitate peregrinos libertos donari: nec ueriſimile uidetur, ab ordine libertino, & peregrinitate, ad ius Quiritiũ trãſſcẽdiſſe. ſic enim pares fuiſſent, atque adeo ſuperiores, libertis Romanis: qui a ciuitate ad ius Quiritium adſcendebant: peregrini uero liberti, non a ciuitate, ſed a peregrinitate, ſtatim ad ſummum illud ingenuorũ ciuium ius elati eſſent. nec apud Pliniũ in ijs epiſtolis, aut apud alium, de conceſſo illis iure Quiritium ulla mentio. itaque puto eos, cum ciuitatem eſſent adepti, eodem in urbe iure cum Romanis libertis fuiſſe; ciues quidem ut eſſent, ſed neque ruſticis in tribubus locum, neque petendi magiſtratus facultatem habe-

rent

Digitized by Google

rent: & alia, fortaſſe non pauca, quibus libertinus ordo ab ingenuis ciuibus differebat: quae nobis, & alia ſcitu digna, uel uetuſtas, uel hominum iniuria, uel caſus, eripuit. Cum uero impertita peregrinis ingenuis ciuitas appellatur, ſine dubio ius Quiritium intelligitur; interdũ etiam nominatur, ut a Suetonio in Claudio. Negotiationis, inquit, certa lucra propoſuit: naues mercaturae cauſſa fabricantibus magna commoda constituit, pro condicione cuiuſque, ciui uacationẽ legis Papiae Poppeae, Latino ius Quiritium. Quod autem in oratione pro Caecina Cicero dixit: Si ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? Id non pertinet ad libertos, nec uniuerſe in omnes ciues cõfertur. nam liberti liberi ſunt, nec tamen ſunt in numero Quiritum: itaque petitur ijs ius Quiritium. ad eos igitur tantum id ſpectat, quibus ciuitas adimitur. quo facto, interdicti eorum functione munerum, quae capere, ac tractare, ingenuis ciuibus Romanis licet, exempti Quiritium numero uidentur. Et, quoniam libertinos ciuium Romanorum in numerum retulimus; ciues autem Romanos cenſu maxime, oſtendimus, ac ſuffragio, dignoſci: neceſſariam uideo eſſe diſtinctionem, non modo libertinorũ, & ingenuorum ciuium, uerum etiam ipſorum inter ipſos. Differunt ab ingenuis, quod magiſtratus non gerũt, in ſenatum non legũtur, ordinem nullum obtinẽt: quia, praeterquam quod aditum in curiam non habent, nec equites, nec pedites, ſunt: etiam in illo, quod ingenui, ſi rura poſſident, in ruſtica tribu cenſentur; alioqui, in urbana; libertinis uero agrorum neque poſſeſſio, neque inopia, cenſum mutat. differunt inter ipſos, diuerſa ratione ſuffragij. ſunt enim, qui ſuffragium in urbanis tribubus ferunt; quos eſſe pleroſque conſtat: ſunt, qui nõ in urbanis, ſed in ruſticis: ſunt, qui nec in urbanis, nec in ruſticis. nam, ut hoc, extremum quod poſui, primũ

Digitized by Google

exponam: ſi quis libertinus praedium, praediaue ruſtica, pluris HS xxx millium non haberet, cenſu excludebatur. indecorum, credo, putarunt, cuius ad humilitatem generis accederet inopia, eum inter ciues Romanos cenſeri. Quod autem ſecundo loco ſtatui, de cenſis in ruſticis tribubus, id ex Liuij, ex quo totã hanc libertini ordinis diſtinctionem hauſimus, non omnino apertis uerbis, tamen licet colligere. nã, cũ libertinos in tribus quattuor urbanas deſcriptos fuiſſe dicat, deinde excipiat eos, quibus filius quinquenni maior eſſet; nimirũ exceptio condicionem potius auget, quam imminuit. quod ſi auget; ſine dubio tribus ſignificationem ſignificat; ut in ruſtica cẽſeri incipiat, qui, ante quam ei filius quinquenni maior eſſet, in urbana cenſebatur. qua de re ipſa Liuij uerba recitare, operaepretium eſt: non ſolum, ut id perſpici, atq. cognoſci, poſsit, neque omnino libertinos omnes eſſe cenſos, neque, qui cenſebantur, omnes in urbanis, ſed, qui filium quinquenni maiorem non haberent, in urbanis; qui haberent, in ruſticis: uerum etiam, ut hoc pateat, cupiiſſe Ti. Sempronium Gracchum cenſorem uniuerſo libertinorum ordini ſuffragij lationem adimere, ſed, Claudio collega obſiſtente, id tantum eſſe conſecutũ, ut, qui antea libertini partim in urbanis quattuor, partim etiam in ruſticis tribubus ferendi ſuffragij ius habebant, in unam urbanam omnes conijcerentur. Sic igitur Liuius lib. xlv. In quattuor urbanas tribus deſcripti erant libertini, praeter eos, quibus filius quinquenni maior eſſet. ex S.C. eos, ubi proximo luſtro cenſi eſſent, cenſeri iuſſerunt. & eos, qui praedium, praediaue ruſtica, pluris ſeſtertium xxx. millium haberent, cenſendi ius factum eſt. Hoc cum ita ſeruatum eſſet; negabat Claudius ſuffragij lationem iniuſſu populi cenſorem cuiquam homini, ne dum ordini uniuerſo, adimere poſſe. neque enim, ſi tribu mouere poſſet, quod ſit nihil aliud, quam mutare iubere tribum, ideo omnibus v. &

Digitized by Google

xxx. tribubus mouere poſſe,id eſt ciuitatem,libertatemque,eripere, non,ubi cenſeatur,finire,ſed cenſu excludere. Haec inter ipſos diſceptata. poſtremo eo deſcenſum eſt, ut ex quattuor urbanis tribubus unam palã in atrio Libertatis ſortirentur, in quam omnes, qui ſeruitutem ſeruiſſent,conijcerent. Eſquilinae ſors exijt. in ea, Ti. Gracchus pronunciauit,libertinos omnes cenſeri placere. Atque hic non leuis inter Liuium,& Ciceronẽ,uidetur eſſe diſſenſio: quod ille dicat, libertinos, cum antea quattuor in urbanas tribus deſcripti eſſent, in unam Eſquilinam a Graccho cenſore coniectos; Cicero autem, tuliſſe eos ſuffragium ante Gracchi cenſuram non in urbanis,ſed in ruſticis,tribubus,nec in unã urbanam,ſed in quattuor, eſſe tranſlatos, uideatur oſtendere. his enim utitur uerbis,lib. 1.de oratore: Cenſor Gracchus nõ accurata quadam orationis copia,ſed nutu, atque uerbo, libertinos in urbanas tribus tranſtulit. Neuter tamen, mea ſenentia,falſus: idq. de tantis uiris aequius eſt arbitrari. Cum Liuio Dionyſij Halicarnaſſei teſtimonium congruit: qui, iam inde a Ser. Tullio rege, a quo quattuor tribus urbanae factae ſunt,locũ ait libertinis ferendi ſuffragij proprium in urbanis tribubus eſſe conſtitutũ. Et ipſe Liuius eadem de re lib. IX. ita ſcripſit: Q. Fabius cenſor, ſimul concordiae cauſſa, ſimul ne humillimorum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbam excretã in quattuor tribus coniecit: urbanasq. eas appellauit. In epitome autem lib. XX. idem comprobatur his uerbis: Libertini in quattuor tribus redacti ſunt,cum antea diſperſi fuiſſent, Eſquilinam,Palatinã,Suburanã, Collinam. Cui ſententiae Cicero non repugnat: nam, etſi libertinos in urbanas tribus ait eſſe tranſlatos; non ideo tamen ſignificat,urbanis eos in tribubus antea non fuiſſe; ſed ad eam libertini ordinis partem ſpectauit,quã in ruſticis tribubus tuliſſe ſuffragium iam oſtendimus, eam ſcilicet,quae filios haberet,quinque annorum aeta-

Digitized by Google

tem excedentes. Duo igitur ſunt, quae cenſor Gracchus de libertinorum ſuffragio noua inſtituit: unũ, ut nemo in poſterum ſuffragium ferret in ruſtica tribu; quod Cicero ſignificat; alterum, ut omnes in una urbana tribu, non in quattuor, ut antea, cenſerentur, & ſuffagium ferrent; quod Liuius diſerte narrat. ita conſtat, quod in Cicerone, & Liuio, diuerſum eſt, quia diuerſas res, uterque tamẽ ueras, exponunt, contrariũ non eſſe. Haec de ciuibus Romanis. Venio nunc ad municipes: quibus deberi ſecũdus uidetur locus. primũ enim ſuffragium habebant, munerisq. erant, ut ait Gellius, honorarij participes, in quo pares erant ciuibus Romani: deinde, quod optabile uidetur, ſuis moribus, legibusque, uiuebant, nulla neceſſitate, nullo populi Romani onere, niſi uoluntario, preſſi: in quo ſuperiores erant colonijs: quibus iura, inſtitutaque, omnia populi Romani ſeruare neceſſe erat. Coloniarum autem, ut diximus, tria genera, Romanae, Latinae, Italicae. non enim, quartũ genus, militares habendae ſunt; ſed tribus generibus, quae nominauimus, communes eſſe poſſunt, quippe militares tum coloniae dicebantur, cum in colonias milites, uel ut bene meritis praemia ſoluerẽtur, uel praeſidij cauſſa, deducebãtur. itaque nõ minus Latinae, quam Romanae, nec minus Italicae, quam Latinae, militares eſſe poterant. Romanae uero Latinis praeſtabant, quia cõſtabant ex ciuibus Romanis: Latinae reliquis Italicis, quia populi omnes Latini, ut proxime oſtendemus, locum praeſtantiorem apud populum Romanum, quam reliqua Italia, obtinebãt. ergo ſuffragij lationem Romanae habebant: quo praeſtabant reliquis colonijs: ſed eaedem non ſecus, atque ij, qui Romae uiuebant, ciuitatisq. participes erant, Romanas obſeruare leges, & omnia ciuium Romanorũ onera ſuſtinere, cogebãtur. itaque potiorẽ, praeſtabiliorẽque, fuiſſe municipiorum condicionẽ, docet Gellius lib. XVI. Succedunt ſocij: qui & foederati dicebantur. horum alij

ſtipen-

Digitized by Google

ſtipendiarij, ut in Africa, Sicilia, Sardinia, non nulli; alij immunes, ut Latini, & aliquot in Sicilia, quos nominat Plinius in deſcriptione Siciliae, & alibi. atque hos plane Cicero in oratione pro Balbo diſtinguit his uerbis: In ſocios, & in eos, de quibus animus, foederatos iniurioſum, & contumelioſum, eſt, ijs praemijs, & ijs honoribus, excluſos eſſe fideliſſimos, & coniunctiſſimos, ſocios, quae pateant ſtipendiarijs, pateant hoſtibus, pateant ſaepe ſeruis. nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris prouincijs, multos ciuitate donatos uidemus, &c. Inter ſocios nobiliſſimi, qui ius habere Latij dicuntur. etenim hi reliquis omnibus, non modo exteris, uerum & Italicis, praeſtabant, ſicut Itali, omnibus exteris; & inter exteros ſocij prouinciales excellebant. Latium autem, incolumi rep. non ultra Circeios extēdebatur: imperatorum aetate ad Lirim flumen prolatum uidetur: quod a Plinio ſcriptum eſt. Et ius Latij non ad Latinos tantum pertinet, ſed in tria genera diducitur. conuenit enim primum in ipſos populos, qui Latium incolebant; qui quattuor modis in hiſtoria nominantur, Socij Latini, Socij ac Latini, Socij Latini nominis, Socii ac Latini nominis: deinde, colonias eas, quae propterea Latinae dicebantur, quia ius haberent Latij: poſtremo, qui neque Latinae coloniae, neque gens erant Latina, ſed aliquo merito, aut populi Romani benignitate, eadem illa iura, quibus & Latium uniuerſum, & Latinae coloniae fruebantur, erant conſecuti. quo ex genere multos nominat Plinius in deſcriptione Siciliae. quod autem Pedianus in commentario Piſonianae de Latinis colonijs utitur his uerbis: Id eſt, ut, petendi magiſtratus gratia, ciuitatem Romanam adipiſcerentur: id ego totum abundare puto. eſt enim omnino falſum. quia Latinae coloniae Latii quidem ius habebant, ciuitatis autem Romanae participes non erant. & haec uniuerſi plane Latij, omniumq; praeterea,

ca,

Digitized by Google

ea, quibus Latij ius datum eſt, perpetua condicio fuit, donec lege Iulia non Latio ſolum, ſed uniuerſae Italiae, ciuitas conceſſa. uerum non ho. beneficium omnibus, qui ubique locorum ius Latij, Italiae uo, haberent, ſed omnibus Latii, Italiaeque, incolis datum eſt. itaque Latinae coloniae, quae quidem eſſent extra Italiam, excludebantur. Quinctum locum ſocij Italici obtinent. horum duo genera, qui Romanis magiſtratibus, ac legibus, & qui ſuis, uterentur; Romanis, ut praefecturae quae dicebantur; ſuis, ut reliqui. nam extra Italiã praefectura nulla, (erant enim illae non praefecturae, ſed prouinciae, quo exibant geſto magiſtratu) in Italia uero non omnes in omni regione, ſed omnes extra Latiũ. hae quoque in duo genera diuidebantur: de quibus operaepretium eſt ipſa Feſti uerba recitare; ut inde certior doctrina ſumatur. Praefecturae, inquit, appellantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinae agebantur, & erat quaedam earum reſp. neque tamen magiſtratus ſuos habebant; in quas legibus praefecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent. quarum genera fuere duo; alterum, in quas ſolebant ire praefecti quattuor, populi ſuffragio creati, in haec opida, Capuam, Cumas, Caſilinum, Vulturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Sueſſulam, Atellam, Calatiam: alterum, in quas praetor urbanus quotannis in quaeque loca miſerat legibus; ut Fundos, Formias, Caere, Venafrum, Alicas, Priuernum, Anagniã, Fruſinonem, Reate, Saturniam, Nurſiã, Arpinum, aliaq. complura. Haec Feſtus. a quo Fundos, Formias, Arpinum, inter praefecturas numerari; quae Liuius lib. xxxiix. uetuſta fuiſſe municipia oſtendit, iure mirari aliquis poſſit. Capuã quoque a C. Caeſare conſule, qui poſtea perpetuam dictaturam inuaſit, coloniam eſſe factã, nemo fere paullo humanior ignorat. Sed ita mendacij ſuſpicio diluetur, ſi Feſtum ad prima illa ſpectaſſe reip. tempora dicemus, ante ciuitatem

Funda-

Digitized by Google

Fundanis, Formianis, Arpinatibus, datam, nedum ante Caeſaris conſulatum. Quod autem Romanos homines ius in praefecturis dixiſſe tradit: inde ſequi uidetur, ut in ijs urbibus leges Romanae ſeruarentur. Neapolim autem, Praeneſte, Tibur, Baulos, Rauennam, quia legibus Romanis non uterentur, praefecturas fuiſſe, nullo modo crediderim. nam, ſi fuiſſent, minime Romanis exſulibus ibi licuiſſet commorari. habemus in epiſtola M. Coelij exemplum Q. Pompeij, & T. Munatij Planci, Baulis, & Rauennae, exſulantium; cum uterque de ui, quod erat capitale crimen, condemnatus eſſet. Polybius autem, ciues Romanos, legibus eiectos, Neapolim, Praeneſte, Tibur, petere ſolitos eſſe, ibiq. ſedem ponere, uti liberis in locis, oſtendit. neque inter praefecturas, & prouincias, quidquam interfuiſſe puto, niſi quod prouinciae cógregatae, praefecturae paſſim diſperſae. quod ſi praefecturas in unum cogeres, prouincia eſſet. neque praefecturae tamen ante legem Iuliam, neque umquam prouinciae, licet Romanas leges tuerentur, e ciuibus Romanis conſtabant; ſed omnes & erant, & dicebantur, ſocij. itaque, legem de repetundis, quae maxime ad rectores prouinciarum attinebat, ſociorum cauſſa latam, Cicero ait. Neapolim autem, Praeneſte, Tibur, quas Polybij teſtimonio praefecturas non fuiſſe, probatū eſt, idem Polybius foederatas ciuitates appellat. poſt legē Iuliam Neapolis municipium fuit; quod Cicero ſignificat in epiſtola ad Acilium, fam. lib. XIII. & ad Att. lib. X. ante inter ſocios Italicos: item Tibur non ante legē Iuliam municipium, ſed inter ſocios Latini nominis. quod ex oratione pro Balbo colligitur. Praeneſte, colonia Latina, deducta, ut opinor, a Sulla dictatore. agros enim militibus diuiſit, fuitq. Praeneſtinis infeſtiſſimus. nec ab eo paucas praeterea deductas eſſe, conſtat. Rauennam Strabo lib. V. coloniam nominat: nihil de tempore. ſi ante ſcriptam a Coelio epiſtolam, de qua iam

meminimus; Latinam fuiſſe, neceſſe eſt; ſiquidem exſules reciperet. ſin poſtea; ciuium Romanorum potuit eſſe. nec tamen liquet, ſicuti nec a quo deducta. ſuſpicor tamen, ab Auguſto, cum III uir eſſet reip. conſtituendae. multas enim cōſenſu Antonij collegae deduxit. Verum, lege Iulia lata, qua ciuitas uniuerſae ad extremum Italiae eſt impertita, eadem fuit omnium, intra Italiae modo terminos, condicio, municipiorum, coloniarum, praefecturarum, ſociorum, ſiue Latini, ſiue Italici, nominis: non, quod omnium in omnibus rebus aequarentur iura: ſed, ut in ſuffragij latione pares eſſent. nec enim dubito, quin, etſi ciuitatis Romanae lege Iulia ius haberent, ijſdem tamen, quibus antea, legibus omnes uixerint. ex quo mihi, ut aliud ex alio, ſuſpicionis quiddam exoritur, aliquid omnino inter eos, qui ius habent ciuitatis Romanae, & eos qui ciues Romani ſunt, intereſſe. nam ciues Romani non modo cenſentur, & ſuffragium ferunt, uerum etiam, ut dictum eſt iam, Romanis legibus utuntur; qui uero ius habent ciuitatis, cenſentur illi quidem, & ſuffragium omnes ferunt, non tamen ſimul illud contingit, ut legibus Romanis omnes uiuant. quo de genere municipia eſſe, demonſtratum iā eſt. ergo latius patet, habere ius ciuitatis, quam, ciuem Romanum eſſe: cum is, qui ciuis Romanus eſt, idem & ius habeat ciuitatis; qui uero ciuitatis habet ius, non idem continuo ciuis Romanus ſit: quandoquidem fieri poteſt, ut alij Romanis, quemadmodum coloniae, alij alijs, ut municipia, legibus utantur. Hoc cum ita uideatur, tamen exempla repugnant. nam Cicero Neapolitanos, lege Iulia ciuitatis Romanae ius adeptos, ciues Romanos uocat: quos tamen ijsdem, quibus ante legem Iuliam, legibus uixiſſe, dubitandum nō eſt. Manlius, inquit in epiſtola ad Acilium, eſt Soſis. is fuit Catinenſis: ſed eſt una cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, decurioq. Neapoli: erat enim in id municipium

adſcri-

adſcriptus ante ciuitatem ſocijs & Latinis datam. Nec deſunt alia eiusdem generis teſtimonia. Extra Italiã, coloniis exceptis, quarum prima Carthago fuit, ſocij omnes dicebantur: ſed parum proprie non nulli. nam ſocii re uera ſunt, pari libertate qui fruuntur. at prouinciales, cum Romanis parerent, ſocii tamen, blanditiae cauſſa, uocabantur. Prouincialium autem haec propria fuere, ut Romanis regerentur magiſtratibus, Romanis legibus parerẽt, annuum uectigal penderent; Reliqui ſocii tribus e generibus conſtabant; ex ijs, qui numquam hoſtes; ut Iudaei, qui, populorum orientaliũ primi, Romanam amicitiam appetierũt; & Ptolemaeus, Aegypti rex: qui ſocij immunes, omniumq. expertes onerum, fuere: tum ex ijs, qui hoſtes aliquando, poſtea, depoſitis armis, amicitiam cum populo Romano coiere: poſtremo loco, qui non ſua ſponte ſeſe dediderunt, ſed, armis uicti, cum euerti, ac deleri, belli iure, poſſent, clementia tamen, & benignitate, populi Romani, foedere percuſſo, inter ſocios relati ſunt. Atque his omnibus commune ſociorum, aut foederatorum, nomen, uaria tamen condicio, fuit: cum alij ſtipendiarii, alii immunes, eſſent. Sed redeo ad tribus: a quibus ad ruſticam plebem, & inde huc, oratio diuertit. Dictum eſt de nominibus earum, & de temporibus: reliqua perſequamur: & primum de locis. Fuere omnes uel in urbe, uel extra: ſi in urbe, uel in agro Romano, uel extra: ſi extra, uel in Latio, uel in Campania, uel in Sabinis, uel in Etruria. ulterius enim non extendebantur. in Latio duae, Pomptina, Scaptia, ab opidis; una praeterea, Maecia, a quodam caſtro, ut ait Feſtus; quae cum Scaptia ſimul addita. in Campania, Ouſentina, ab Ouſente fluuio; Falerina, a Falerno agro, non a Falerijs, Etruriae opido. ſimul enim adiunctae ſunt eodem anno, regione propinquae, Ouſentina, Falerina: neque fuit eo tempore negotij quidquam

F 2 cum

cum Etruriae populis. in Sabinis quattuor fuere, Cruſtumina, Anienſis, Velina, Quirina. prima, ab opido; ſecunda, a flumine; tertia, a lacu Velino; quarta, ab opido Curibus. Terentina cur adiungenda uideatur, infra dicemus. In Etruria quattuor, Stellatina, a Stellatibus populis, non a Stellate campo, qui eſt in Campania: Tromentina, a campo Tromento, ut ait Feſtus; Sabatina, a Sabate lacu; Arnienſis, ab Arno flumine, circa quem, qui recepti ſunt in ciuitatem, habitabant. nam, Capenatibus, Faliſcis, Veientibus, qui Etruſco bello tranſfugerunt ad Romanos, ciuitate data, agroq. aſſignato, tribus quattuor, quas nominauimus, ex nouis ciuibus factae ſunt. Tres reliquae ſunt, e ſedecim illis poſt liberam ciuitatem adiectis, Popillia, Publilià, Terentina: quarum difficilis explicatio eſt. obſcurus enim Popilliae locus, nec ſatis apertum nomen. Publilia ſui quidem ipſa nominis originem indicat, ut aliae a familijs deductae; locum tamen quem habuerit, quamq. regionem, plane latet. Terentinae neque locus, neque ſatis nomen, conſtat. Popilliae uidetur etymologiam Feſtus exponere; nec tamen affert, in quo acquieſcas. dictam ait a progenitrice: qua? familia, muliere, urbe, aliquo eius nominis loco? non licet conijcere. ipſe enim nihil addit. nec in antiquis lapidibus integra legitur, ſed contracta, ſic, Pop. quibus ipſis litteris in eo s. c. ſcripta eſt, quod M. Coelius ad Ciceronē miſit, lib. IIX. epiſt. fam. accedit illud, quod, cum non nominetur a Liuio inter ultimas quattuordecim, neceſſario ſequitur, ut ante facta ſit: quod ſi ante, aut ſtatim poſt eiectos reges, aut ab ipſo rege Seruio. utrum accipiamus, conſtabit, a familia non poſſe deriuari. nam neque Seruius a plebeia familia tribum nominaſſet: neque, pulſis regibus, conſules ad honorem plebis potius, quam patriciorum, fuiſſe propenſos, ueriſimile uidetur; cum eo tempore iaceret omnino plebs, quae non modo conſules de ſua

gente,

Digitized by Google

gente, quod ei multis poſt annis datum eſt, uerum nec tribunos pl. aut aediles, aut ſacerdotes, aut omnino magiſtratum ullum, uel dignitatem, haberet. Publilia manifeſtum habet plebeiae familiae nomen. quod ferri poteſt: iam enim creari conſules de plebe coepti erãt. nam additam oſtendit Liuius Fabio Ambuſto, patriciae gentis, Plautio Proculo, plebeiae, cos. qui fuit annus, ſi lapides Capitolinos ſequamur, poſt urbẽ conditam cccxcv. et ante nouem annos de altero plebeio conſule per lata rogatio erat. itaque iam in ſummam dignationẽ plebs, adepta conſulatum, peruenerat. Illud mirari ſatis nõ poſſum; ſi hoc honoris plebeio generi habendum fuit, cur non potius plebeiae familiae cõſulari, ut Sextiae, Genuciae, Liciniae, Poeteliae, Popilliae, ipſi Plautiae, e qua ortus erat conſul eius anni M. Plautius. nã Publilius ad eam diem conſul nemo fuerat. quare ſcrupuli omnino, & in huius tribus nomine, quiddã remanet. De loco, nihil affirmare licet. potuit iuxta Pontinã eſſe; ſiquidem additae ſimul eodem anno ſunt. Põtina uero ſine dubio, ubi opidum Pomoetia fuerat. opinor autem, quae ſimul adiunctae ſunt, proxime conſtitutas; quia uideo, (ut afferam exempla minime dubia) &, quae additae antea quattuor erant, Stellatinam, Tromentinam, Sabatinam, Arnienſem, &, quae adiectae poſtea ſunt, Ouſentinam, Falerinam, propinquis in regionibus fuiſſe. Terentina uideri poteſt a Terento, campi Martij loco, nomen trahere: qua tamen ex cauſſa, non occurrit: & perobſcurus locus eſt, ab uno Feſto nominatus: qui tamen, ubi de eo meminit, de tribu nihil addit. quod, niſi fallor, haudquaquam omiſiſſet, ut qui tribuum etymologiam alijs in locis perſequitur. Quis ei locus fuerit aſſignatus, aeque obſcurum eſt: non longe tamẽ ab urbe, licet ſuſpicari; quia uidetur prope Anienſem fuiſſe, cum qua eſt eodem anno adiuncta. Anienſis autem ab Aniene, agri Tiburtini flumine, procul ab urbe ſedecim omnino millibus paſ-

ſuum.

Digitized by Google

ſuum, quod ſi prope Anienſem Terentina; certe non in agro Romano, a ueteribus illis quindecim ruſticis tribubus, quas Seruius rex fecerat, multo aute occupato, maximeq. frequenti, ſed in Sabino, qui continens, adiunctusque, Romano fuit, locum plane uidetur habuiſſe. Agrum autem Romanum (ne quis erret) eum uoco, qui, Seruio regnante, ad Romanam ditionem pertinuit, quindecimq. ruſticis tribubus diſpertitus eſt: cuius noſſe terminos, haud facillimum uidetur: anguſtos tamen fuiſſe, ſatis conſtat. cum Romulus quidem regnare coepit, non ultra quinctum, & ſextum lapidem, ut ait Strabo, extendebatur; ab Etruſca parte nec integrum miliarium. finis enim agri erat Tiberis; qui a Palatij radicibus, id eſt a primae urbis pomerio, paſſibus abeſt fortaſſe CD. neque, quidquid poſtea de finitimis hoſtibus captum, & occupatum eſt, agrum Romanum uideo nominatum. & Varro, cum de finibus, qui aetate ipſius obſeruabantur, ſermonem habet, quinque ponit agrorum genera, Romanum, Gabinum, ab opido Ga bijs; peregrinum, a pergendo, id eſt progrediendo. eo enim ex agro Romano primum progrediebatur. nã in Gabino, & Romano, etſi diſiuncti eſſent, finibusq. internoſcerentur, uno tamen modo ferebantur auſpicia. adiungit hoſticum agrum, & incertum, illum ab hoſtibus dictum; hunc, quia, de his quattuor qui eſſet, ignoraretur. manſit igitur, euerſis iã Gabijs, agrorum dictinctio. Gabij autem ab urbe diſtabant circiter decem millibus paſſuum: quorum agrum agro Romano adunctum fuiſſe, Varro docet. Nec me mouet, quod ait Liuius libro XXVII. Patres extra Romanum agrum (eum autem in Italia terminari) negabãt dictatorem dici poſſe. Nam omnino, ſi large accipias, ager eſt Romanus tota Italia: quo modo non ab agris diſtinguitur, ſed a prouincijs. quod ſi uelis eum ab alijs agris diſtinguere; alia ratio eſt. tunc enim agrum Romanum a Sabino, Cãpano, Hirpino, diſtinguimus: quodq.

ſin-

ſingulis urbibus territorij adiacet, id earum urbium agrum uocamus.qua ratione dixit Cicero, in agro Volaterrano;Salluſtius,in agrum Piſtorienſem ; Liuius, in agro Reatino . exemplorum plena omnia. Hos maxime terminos augures ſpectabant, in auſpicijs: & ex eorum ſcientia Varro, quod ipſemet fatetur, quinque fecit agrorum genera,quae proxime nominauimus. Tenendum igitur illud primum, ad orientem ſolem, Latium uerſus,agrum Romanum patuiſſe, qua Gabino terminabatur,paullo longius x. miliariis, itemq. qua Tuſculanum agrum contingebat. Tuſculum autem ipſum quoque in Latio fuit, ſed aliquanto magis, quam Gabij, ad mare declinabat, meridiem uerſus. & in Latio prima fuit,ratione loci,Maecia,quia iuxta Lanuuium fuit,a caſtro nũcupato:ſecũda,Scaptia:tertia,Põptina.Finitimas praeterea,qua continentem ſpectabat,duas Roma nationes habuit, Sabinam a ſeptemtrione, Etruſcam occidẽtem uerſus. In Sabina regione tribum primam Anienſem pono:& quod a Liuio prima nominatur;& quia nullum in Sabinis opidum propius urbem erat, quam Tibur. Anio autem,unde tribus nomen tulit, per Tiburtinum fluebat agrum. ex quo ſequitur, ut ager Romanus terminaretur agro Tiburtino.inde patet lõgitudo. nam, cum Tibur ad ſextumdecimum ab urbe lapidem fuiſſe cõſtet; & aliquid praeterea ſpatii quoquouerſus ager occupauerit:aperte cognoſcitur, anguſtos admodum agri Romani fines fuiſſe, qui nec ad ſexdecim miliaria protenderetur. Ab Etruria finitimus erat Veientinus ager: cuius partem Seruius rex, bello ereptam, intra fines incluſerat agri Romani:unde nominatam tribum Veientinam diximus. reliqua pars, uictis, ac dirutis,Veijs a Camillo,uectigalis quidem populi Romani facta, minime tamen ad Romanum agrum pertinuit. ergo terminos ibi ſtatuemus,ubi Veientium ager incipiebat,qui nõ ab urbe longius diſtabat xiii. millibus paſſuum, ut a

Plinio

Digitized by Google

Plinio lib. III. traditum eſt. & in Etruſca regione primam tribum Liuius nominat Stellatinam, ultimam Arnienſem: qua nullam fuiſſe ab urbe remotiorem, uidetur Cicero ſignificare oratione II. in Rullum, his uerbis: A Suburana uſque ad Arniēſem nomina ueſtra proponat. Id eſt, a prima urbana ad ultimam ruſticam. ultimam autem non tempore, (nam, multas poſt eam tribus eſſe additas, Liuius demonſtrat; poſtremam autem omnium Quirinam, epitome Liuiana) ſed ordine, cum ad ferendum ſuffragium tribus citarentur. una enim ſorte ducebatur: cui praerogatiuae, quia prima rogaretur, nomen fuit: reliquae dicebantur iure uocatae; quod in his, ſequēte populo, ut ſaepe contigit, praerogatiuarum uoluntatem, iure omnia complerentur. uocabantur autem, ut opinor, propinquiores quaeque, uſque ad ultimam: ut prima ruſtica uocaretur Romilia, quia ſub Roma, ut ait Varro; ultima Arnienſis, quia longiſſime omnium diſtabat. atque hunc ordinem ſeruabat Rullus in diuiſione agri Campani. ſunt enim haec in. II. agraria: Quaeſiui ex eo Kalendis Ian. quibus hominibus, & quemadmodum, illum agrum eſſet diſtributurus. reſpondit, a Romilia tribu ſe initium eſſe facturum. Arnienſem porro fuiſſe ultimam in obeundo munere, ipſe Cicero oſtēdit, cum ſubiungit in eo loco, A Suburana uſque ad Arnienſem. Et, quemadmodum hac de cauſſa inter ruſticas Arnienſis poſtremo ſtatuitur loco; itidem, ut arbitror, Suburanam Varro, &, fortaſſe eum ſecuti, Feſtus, & Plinius, urbanarum tribuum primam nominant. nec enim a Seruio rege praelatam eam in ordine Palatinae tribui, credibile eſt: cum Palatium ſedes antiquiſſima trium primarum tribuum fuit, in quas Romulus, ante initam cum Sabina gente ſocietatem, urbem diuiſit; eoq. in monte Romulus ipſe domicilium habuerit. nec tamen (ne temere uideamur a Varrone, & alijs, diſſentire: quāquam non eſt hoc diſſentire, ſed interpretari) nullo ueterum

Digitized by Google

terum teſtimonio noſtra nititur coniectura. nam Dionyſius Halicarnaſſeus, qui urbis Romae primordia, & omnem Romuli, tum in urbe condenda, tum in ciuitate inſtituenda, rationem accuratiſſimo, ac ueriſſimo, ordine perſequitur, primo loco Palatinam, deinde Suburanam, tertiam Collinam, quartam Eſquilinam, ſtatuit, ex partium ſcilicet uetuſtate: cum Varro primam faciat Suburanam, ſecundam Eſquilinam, tertiam Collinam, Palatinam quartam. ſed ita res commode temperabitur, ut Dionyſius ordinem eum, quo factae ſunt, Varro eum, quo ad lationem ſuffragij uocabantur, ſpectauerit. Verum, cur ille Seruij regis ordo neglectus in ſuffragio? opinor, quia, ſicuti tribus urbanae ruſticis, ita inter ipſas urbanas aliae eſſent alijs ignobiliores, prout uel infrequentes erant tribules, uel egeſtate perditi, uel ignominia notati. quibus malis, duobus ſaltem poſtremis, puto laboraſſe Palatinam tribum: ideo in ultimum locum eſſe reiectam. neque uero, quaſi ſomniantes, ita putamus: ſed monemur exemplis. operas enim illas Clodianas, ultimae ſortis homines, paratos ad omne facinus, quas Cicero ſaepe exagitat, ſuffragium in Palatina uideo tuliſſe: de quo ſic in oratione pro domo: Amici illi tui, te uno amico tecti, & beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellebantur, ut etiam Palatinam tuam perderent. Tuam, dicit, non quod in ea ſuffragium Clodius ferre, (natus enim patricia familia conſulari, & opibus etiam abundans, cenſeri potius in ruſtica, cũ reliquis rura poſſidentibus, quam in urbana, tribu debuit) ſed quod in ea tribulis haberet multos ſuae libidini, audaciaeq. ſuffragantes. qua ipſe de cauſſa in oratione pro Sextio, ubi Vatinium uexat, Tribum, ait, ſuam non tulit; Palatinam denique, per quam omnes illae peſtes uexare populum Romanum dicebantur, perdidit. Eſt etiam illa de ruſticis tribubus non ignobilis conſideratio: cenſi ne ſint in ijs tribubus, quae ipſorum in agro eſſent, populi

finitimi, puta Latini, in Pomptina, aut Scaptia, Sabini, in Velina, aut Quirina; Etruſci, in Stellatina, Tromentina, an potius in qua quiſque tribu uoluerit. cum de cenſu loquor, ſuffragium ſimul intelligo. nec enim dubitatur, quin, qua quiſque in tribu cenſus eſſet, in ea ſuffragium quoque tulerit. Conſentaneum omnino uidetur, ut in agri ſui tribubus cenſerentur: ſed exēpla interdum ſecus oſtendunt. id tamen obſeruatum, ut nec in tribubus ijs cēſerentur, quae in alienae regionis agro eſſent; puta, ne Latini in Sabina tribu, aut Etruſca; ne Sabini in Etruſca, aut Latina; ne Etruſci in Latina, aut Sabina. in quibus igitur? in ijs, quae eſſent in agro Romano, quas Seruius ex quindecim fecerat; nec tamen in his omnibus, ſed in habentibus nomen patriciae gentis: quas octo omnino fuiſſe, iam diximus. Proferamus exempla. Quis neſcit, Formias, Fundos, Arpinum, in Latio fuiſſe? nec tamen Latinis in tribubus haec municipia cenſebantur, ſed in Aemilia Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates. id ex Liuio conſtat; apud quem lib. XXXIIX. ſcripta ſunt haec: De Formianis, Fundaniſque, municipibus, & Arpinatibus, C. Valerius Tappo tribunus pl. promulgauit, uti ijs ſuffragij latio eſſet. huic rogationi quattuor tribuni pl. quia non ex auctoritate ſenatus ferretur, cum intercederent, edocti, populi eſſe, non ſenatus, ius, ſuffragium, quibus uelit, impertiri, deſtiterunt incepto. rogatio perlata eſt; ut in Aemilia tribu Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates, ferrent. atque in his tribubus tum primum ex Valerij plebi ſcito cenſi ſunt. Sabini ipſi, qui quattuordecim erant populi, cum in eorum agro tribus eſſent quattuor, ut oſtendimus, Velina, Quirina, Anienſis, Terentina, tamen in harum nulla, ſed in Sergia, una de quindecim Seruianis ruſticis, ſuffragium ferebant. teſtem habeo Ciceronem, qui contra Vatinium haec: Ob haſce omnes res, ſcias, te ſeueriſſimorum hominū,

Sabino-

Digitized by Google

Sabinorum, fortiſſimorum uirorum, Marſorum, & Pelignorum, tribulium tuorum, iudicio notatum; nec, poſt Romam conditam, praeter te, tribulem quemquam tribum Sergiam perdidiſſe. Nec uero, mutatam eſſe tribũ cuiusque arbitrio, ſed, hoc cenſorum potius in manu ſitum fuiſſe, exiſtimauerim. Porro, ſicuti non omnes populi in tribubus agri ſui, ſic non omnes ciues in tribubus ſui nominis: exempli gratia, non omnes Claudij in Claudia, neque omnes Cornelij in Cornelia, cenſebantur. id ex Liuio cognoſcitur: qui, C. Claudium Neronem, non in Claudia tribu, quae fuit in agro Romano, ſed in Arnienſi, Etruſcarum ultima, cenſeri ſolitum, lib. xxix. ſcriptum reliquit. quo in loco uulgati omnes libri macula deformati circumferuntur. legitur enim, tribum Narnienſem, pro Arnienſem: cum Narnienſis mentio neque in lapidibus, neque in libris, ulla reperiatur; Arnienſem uero idem Liuius lib. vi, & Cicero in agraria ii. nominent. quodq. firmius eſt, ipſi lapidem uidimus Vulſinijs in templi parietibus, quo in lapide integrũ, expreſſumque, tribus Arnienſis nomen exſtat: ut alios lapides omittam. Tribuum autem xxxv. nomina a nobis deſcripta sũt ad epiſtolã Coelij, Fam. lib. iix. Ad quas xxxv. Tribus, quarum numerus C. Lutatio, A. Poſtumio cos. anno ab v. c. dxi. abſolutus eſt, aliae poſtea ſunt adiectae: nec tamen umquam in publicis monumentis, aut in libris, qui noſtram ad aetatem peruenerunt, cum ſimul omnes nominantur, plures xxxv. ſunt. additas ſtante rep. decem eſſe, ex Italicis populis lege Iulia ciuitate donatis, declarat hiſtoria: qui fuit annus dclxv. ſed, cum ſe nullam fere uim, pro tribuũ paucitate, in comitijs habere, omniaq. ueterum ciuium in manu eſſe, Itali ſentirent; tentatũ quidem a L. Cinna conſule, ut in omnes xxxv. tribus diſtribuerentur: uetum, exorto ob eam cauſſam ciuili bello, quo Cinna, Octauio collega interfecto, ſummam remp. cum C. Ma

Digitized by Google

rio iniuſtis imperiis oppreſſit. Nullam deinde in rep. factam tribuum acceſſionem legimus. nomina tamen aliarum reperiuntur, quas conſtat eſſe additas imperatorum aetate. Omittamus uero iam nomina. rem agamus. Ferebant ſuffragium in xxxv. tribubus quicumque cenſebantur. hi conſtabant ex diuerſis generibus. nam cenſebantur ciues Romani, id eſt, qui Romanis magiſtratibus, legibus, ſacris, utebantur. quorum erant duo genera; qui domicilium intra pomerij terminos habebant; qui populus Romanus dicebatur; & qui in agro Romano, ac deinceps in omnibus xxxv. tribubus, quouſque protendebantur, habitabant; qui cum eſſent ciues Romani, tamen populi Romani nomine excludebantur. itaque Auguſtus in ſuo teſtamento diſtinxit populum Romanum a xxxv. tribubus. Sic enim Suetonius in eius uita: Legauit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies HS. Cenſebantur & municipes: qui neque partes tribuum, neque proprie ciues Romani, erant, ſed in tribubus ſuffragium ferebant, & ciuitatis ius habebant. erant autem alij citra, alij extra, terminos, qui tribus definiebant: omnesq. ſuis, nō Romanis, magiſtratibus, legibus, ſacris, utebantur. cenſebantur coloniae ciuium Romanorum: quibus eaedem, quae populo Romano, leges, eadem ſacra, erant, diuerſi tamen magiſtratus: nam ex ipſa colonia, ex ordine decurionum, II. uiri creabantur. Hos ego omnes Romae a cenſoribus ante legem Iuliam eſſe cenſos, facile crediderim. poſt legē Iuliam, ciuitate uniuerſae Italiae impertita, mirum uideri poſſet, tantam multitudinem, ut cenſeretur, in urbem confluxiſſe: nec deſunt, qui opinentur, omnes, in ſuis opidis, atque urbibus, a ſuis magiſtratibus eſſe cenſos, deinde cēſorum numerum Romam ad cenſores miſſum. me Ciceronis, & Pediani, teſtimonium adducit, ut omnino Romae cenſos exiſtimem. ait enim Cicero in Verrem: Cum haec fre-

Digitized by Google

quentia totius Italiae Roma diſceſſerit. Et ſubiungit Pedianus: Frequētiam dicit plebis ruſticae, cui uoluit iudicij exitu notam eſſe integritatem ſuam. conuenerat autem ex municipijs cuiuſcūque modi multitudo, aut propter comitia ſuffragiorum cauſſa, aut ludorum uotiuorum, Romanorum, Victoriae, plebeiorum, aut ut cenſeretur apud cenſores Gellium, & Lentulum. Tabulas tamen eorum, qui cenſerentur, duplices fuiſſe crediderim: quarum unas Romae, alteras in eorum urbibus, aut opidis, aſſeruatas. Romae, quis dubitet? qui enim cenſerentur, eorum nomina cenſorias in tabulas relata, ita conſentaneum eſt, ut, probare teſtimonijs, putidae cuiuſdam uideatur eſſe diligentiae. exemplum autem earum tabularum ad unumquodque municipium, aut ad colonias ciuium Romanorum, eſſe miſſum, ſatis aperte locus Ciceronis in oratione pro Cluentio declarat. Illum, inquit, publicas tabulas Larini cenſorias corrupiſſe, decuriones uniuerſi iudicauerunt. Et infra, in eadem: Dum, eum fuiſſe Oppianicum, conſtabit, qui tabulas publicas municipij ſui corrupiſſe iudicatus ſit. Quemadmodum autem locum in tribu, hoc eſt poteſtatem ferendi ſuffragij, uirtute, & meritis in remp. peregrini homines conſequebantur: ſic ob turpem, ignominioſamque, uitam uel amittebatur tribus, uel mutabatur. &, qui tribum amittebat, tum aerarius fieri, tum in aerarios, aut in Caeritū tabulas, referri, dicebatur. quo quid ſignificetur, docet Aſconius, his uerbis: Regēdis moribus ciuitatis cēſores quincto quoque anno creari ſolebāt. hi prorſus ciues ſic notabāt, ut, qui ſenator eſſet, eijceretur ſenatu; qui eques Romanus, equū publicū perderet; qui plebeius, in Caeritū tabulas referretur, & aerarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo centuriae ſuae, ſed ad hoc eſſet ciuis, tantūmodo ut pro capite ſuo tributi nomine aera penderet. Planius etiam apud Gellium, lib. XVI. cap. 13. Primos, inquit,

inquit,municipes ſine ſuffragij iure Caerites eſſe factos accepimus. cõceſſumq. illis,ut ciuitatis Romanae hono rem quidem caperent,ſed negotijs tamen, atque oneribus,uacarẽt,pro ſacris bello Gallico receptis,cuſtoditiſque. hinc tabulae Caerites appellatae uerſa uice,ĩ quas cenſores referri iubebant quos, notae cauſſa, ſuffragijs priuabant. Mutabat uero tribum,qui uel,poenae loco, ex nobili in ignobilem, hoc eſt ex ruſtica in urbanã, aut etiam ex ruſtica in aliam ruſticam ignobiliorem,uel cõtra,praemij loco,ex urbana in ruſticam,aut ex ruſtica in aliam nobiliorem ruſticam,transferebatur.quod,moueri tribu,dicebatur.de quo ſic Liuius lib. XLV. Negabat Claudius ſuffragij lationem iniuſſa populi cenſorẽ cuiquam homini, ne dum ordini uniuerſo, adimere poſſe. neque enim, ſi tribu mouere poſſet,quod ſit nihil aliud, quam,mutare iubere tribum, ideo omnibus V. & XXX. tribubus emouere poſſe,id eſt ciuitatẽ, libertatẽque,eripere,non,ubi cenſeatur,finire, ſed cenſu excludere. eſt autem frequentius, reijci a nobili in ignobilem, quod cenſoria nota fieri conſueuit,quam ab ignobili ad nobilem tranſduci:quod in oratione pro Balbo animaduerti mus:in qua,Balbum,reo, quem accuſauerat, de ambitu damnato, tribũ Cruſtuminã legis praemio eſſe adeptũ, conſtat.nec enim antea Balbum in urbana, ſed in ruſtica,tribu ſuffragiũ tuliſſe, ueriſimile uidetur.Et,quod dixi,aerarium fieri,& tribu moueri, diuerſa eſſe:id Cicero confirmat in oratione pro Cluentio,his uerbis: Ipſi inter ſe cenſores ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur,ut alter in aerarios referri,aut tribu moueri,iubeat,alter uetet. Liuius quoque lib. XLII. Omnes, quos ſenatu mouerunt, quibusq. equos ademerunt, aerarios fecerunt, & tribu mouerunt. Et lib. XXIV. His,ſuperioribusq. illis, ęqui adempti, qui publicũ equũ habebant: tribuq. moti aerarij omnes facti. quod niſi diuerſa eſſent:neque Cice

ro ea

Digitized by Google

ro ea particula, quae diſtinguendi uim habet, uſus eſſet, neque Liuius illud, Aerarij omnes facti, quod otioſum, atque inane, prorſus uideretur, inculcaſſet. At, in quo diuerſa, quaeret aliquis. Non eſt facillima deliberatio. aggrediamur tamen, & conemur explicare, quod exploratum non habemus. fortaſſe enim in ipſa re tractanda, ut interdum ſolet accidere, ueritas ipſa, aut ſaltem ſpecies aliqua ueritatis, emerget. Primum igitur illud ſtatuo; quod omnino fixum ſit, neceſſe eſt: ueterum enim auctoritate, minimeq. dubio teſtimonio, confirmatur: aerarium fieri, eum dici, qui iura omnia ciuium Romanorũ amitteret, unũ illud retineret, ut pro capite ſuo, tributi nomine, aera pẽderet: id quod a Pediano plane ſatis explicatur. ſuffragium igitur adimebatur ijs, qui aerarij a cenſoribus fierent. quod cum ita ſit; neceſse eſt, moueri tribu, aliud quippiã ſignificare, atque etiã leuius eſse, quam aerarium fieri: quod oſtendimus eſse grauiſſimum: quãdoquidem adimuntur omnia commoda, omnesq. dignitates, & honores; relinquitur autem, quod nemini iucundum eſt, onus tributi. ſequitur igitur, ſi, moueri tribu, tribus ademptio non eſt, certe, ut mutatio ſit. quod, hic ne parum neceſſarijs probetur exẽplis, ipſo interprete Liuio iam oſtendimus. Referri autem in tabulas Caeritum, non uideo, qui poſſit idem eſſe, quod, moueri tribu. non enim, qui tribu mouetur, ſuffragium amittit, ſed mutat locum, ut, non in qua antea, ſed in aliqua minus nobili, tribu cenſeatur, & ſuffragium ferat. at, referri in tabulas Caeritum, qui omnino ſuffragium amitteret, is dicebatur. quod ex Gellio, & Strabone, liquet. idq. puto ſignificari, cum uel apud Liuium, Ciceronem, Gellium, alibi, aerarium fieri, aut in aerarios referri, legimus. nec Pedianus, cum dixit, Qui plebeius erat, ſic a cenſore notabatur, ut in Caeritũ tabulas referretur, & aerarius fieret; quaſi duo diuer-

diuerſa poſuit,ſed unũ diuerſis uerbis explicauit: quod ueteres non numquam ſolebant: quo ſcilicet res fieret illuſtrior: multo enim uſitatius, ideoq. apertius, id loquendi genus, aerarium fieri, quam, in Caeritum tabulas referri: & alterum in Liuio ſaepe,alterum,niſi me fallit memoria,nũquam inuenias. ſemel Gellius, ſed ut rem doceret,cum de municipiorum ageret origine, non ut factum narraret,uſurpauit. ſemel Pedianus, ſed coniuncte: ſubiunxit enim,Et aerarius fieret, quaſi parum plane locutus eſſet ad ſententiam exponẽdam.Hic obijcitur illud: mutila eſt igitur Pediani narratio, quae unũ modo genus ignominiae ponat, ſuffragij uidelicet ademptionem;cum illud praeterea ſit,ſuffragij tranſlatio a tribu ad tribum; eorum uidelicet, qui tribu mouebantur. Non eſt inepta dubitatio. nec tamen, quod reſpondeatur, in promptu non eſt. Concedo, duplicem fuiſſe plebeiorum ignominiam, aerarium fieri, & moueri tribu; neque tamen Pediani culpam, quia de duabus unã omiſerit, agnoſco. non eſt hoc, id, quod agitur, ignorare, ſed ex ijs, quae ſcimus, ſumma decerpere, quod in tradenda doctrina uitio non adſcribitur, laudatur etiam, & elegantis ingenij uidetur eſſe. quid? an id, quod omittitur,ſimul idem negatur? notas cenſorias Pedianus in ſenatoribus, equitibus, plebeijs, non omnes, ſed inſignes maxime, perſequitur: ſi quam praetermittit in plebeijs, facit idem in ſenatoribus, & equitibus. non enim ſenatores tãtum ſenatu mouebantur, ſed aerarij quoque fiebant, cenſu etiam multiplicato: itidem equitibus non equus modo publicus, ſed arma quoque, adimebantur. itaque non eſt, cur aut Pedianus in ſuſpicionem inſcitiae,uel negligentiae,ueniat; aut eius uerba noſtram ſententiam infirmare uideantur.

Quod

Quemadmodum, cum de ciuibus Romanis intra fines agri Romani habitantibus loquerer, uiſa eſt ad cognitionē neceſſaria diſtinctio, ut alios ſenatores, alios equites, alios de plebe fuiſſe oſtenderem; uel alio modo, alios patricij generis, alios plebeij: ita, cum non de ſolis ciuibus Romanis, quibus aut in urbe, aut in agro Romano, domicilium eſſet, ſed generatim de omnibus, qui ciues Romani uocarentur, uerba facio; operaepretium uidetur eſſe, ut, eiuſdem ne generis omnes eſſent, an aliqua re different, ſignificem. Scire igitur oportet, non modo eos, quibus in urbe, aut in agro Romano, domicilium eſſet, ſed omnes plane municipes, qui extra agrum Romanū ſuis in municipijs, aut in Latio, aut in reliquis Italiae partibus, aut etiam extra Italiam, habitabant, ciues Romanos eſſe nominatos. quod ne minus ueri ſimile uideri poſſit, recitabo Ciceronis teſtimonium in oratione pro Cluentio. Martiales quidam, inquit, Larini appellabantur, miniſtri publici Martis, atque ei deo ueteribus inſtitutis, religionibusq. Larinatium conſecrati. quorum cum ſatis numerus eſſet; cumq. item, ut in Sicilia permulti Venerei ſunt, ſic illi Larini in Martis familia numerarentur: repente Oppianicus, eos omnes liberos eſſe, ciuesq. Romanos, coepit defendere. Dixit enim, Ciues Romanos, hoc eſt, eodem iure, quo ceteri municipes erant. hoc autem eo patet illuſtrius, quod in epiſtola ad Acilium Neapolitanos ciues Romanos idem Cicero appellat. Manlius, inquit, fuit Catinenſis; ſed eſt una cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, decurioq. Neapoli. erat enim adſcriptus in id municipium ante ciuitatem ſocijs, & Latinis datā. Erant igitur, & dicebantur, ciues Romani, qui ciuitate cum ſuffragio donabantur: qui uero ciuitate ſine ſuffragio, ij non ciues Romani, ſed tantummodo Romani, uocabantur: quod de Acerranis a Liuio proditum legimus: atque hi nomen tantum, & honorem, Romanae ci-

H uitatis

Digitized by Google

uitatis habebant: tributum pendebant: magiſtratus autem, alia ue munera, aut curationes, capere non poterant. cuiuſmodi Caerites fuerunt: quibus omnium primis ciuitas, ſed ſine ſuffragio, eſt data, pro ſacris Gallico bello receptis. unde Caeritum in tabulas relati dicebantur ij, qui a cenſoribus omni ciuium Romanorum iure priuabantur, uno excepto, ut aes tributi nomine penderent. Ciuitatem igitur cum ſuffragio conſecuti, cum ciues Romani eſſent, ac dicerentur, ſociorum tamen nomen non amittebant, ijq. auxiliares in bellis appellabãtur: quibus uero conceſſa quidem ciuitas, ſuffragij uero ferendi denegata poteſtas, eſt, neque ciues Romani, neque municipes, ſed tantum ciues, & ſocij, uocabantur. Iura porro ciuium Romanorum, qui ex municipijs non eſſent, haec erant. Cenſebantur, ſuffragium ferebãt, honores, magiſtratusque, capiebãt, aes pro ſuo capite, tributi nomine pendebant, habebant locum in legionibus, utebantur legibus Romanis, ſacra more Romano faciebant, Quirites, populusq. Romanus, uocabantur. quae illis non omnia cũ municipibus erant cõmunia. nam, cum eſſent ipſi quoque ciues Romani, iura tamen illa, quae nominaui, non omnia plane, ſed quattuor, habebant, quattuor, uero non habebant. cenſeri, ſuffragium ferre, munerũ omnium partem capere, unde Municipes dicti, tributum pendere, haec habebant: locum uero habere in legionibus, uti legibus Romanis, ſacra more Romano facere, Quiritum, populi ue Romani, nomine appellari, nõ habebant. A Colonijs uero & magis, quam a municipibus, nec eodem modo, ciues Romani differebant. nam coloni ſimiles erant ciuibus Romanis tribus rebus, quia legibus Romanis uiuebant, ſacra Romano ritu peragebant, locum in legionibus habebant; diſſimiles quinque, quia neque cenſebantur, neque ſuffragium ferebant, neque munerum participes erant, neque tributum pendebant, neque Quirites, aut populus Ro-

manus,

manus, dicebantur: ideoq. nec ciues Romani uocabantur, quamquam e ciuitate ipſa in colonias eſſent profecti. non enim, qui non cenſetur, ſuffragij ius habet, nec ciuis Romanus eſt. ideoq. municipes, quia cenſentur, ſuffragium ferunt, ciuesq. Romani appellantur. Eſt etiam, in quo ciues Romani differrent ab ijs, qui praefecturas incolebant, conſiderandum. ſi tantum una re ciuium Romanorum imaginem praeſeferebant, quia legibus Romanis utebantur; quandoquidem a Romanis magiſtratibus, ut Feſtus admonet, regebantur: ex quo ſequitur, ut legibus Romanis uiuerent: cetera uero ciuiũ Romanorum iura non habebant. commodius igitur cũ municipijs, quam cum colonijs, aut praefecturis, agebatur. ſiquidem coloniae, & praefecturae, cum plus oneris, tum uero minus habebant emolumenti. obſtricti enim legibus Romanis tenebantur, neque tamen frui muneribus publicis poterant. Municipes uero quodam modo frui libertate uidebantur, cum a ſuis ciuibus regerentur, ſuisq. moribus, ac legibus, uiuerent: &, ubi uellent, Romam ire ad ſuffragium in tribubus ferendum, ipſiq. capere magiſtratus aeque poterant, ac ſi Romae, aut in agro Romano, domicilium haberent. quod quanti eſſet, facile eſt ijs animaduertere, qui, quantum Roma municipijs praeſtiterit, quantoq. fuerit optabilius florere honoribus in orbis terrarũ urbe principe, ac domina, quam in quouis opido, quauis condicione, uitam agere, cum animo ſuo conſiderauerit. Recte igitur Praeneſtini, cum Tiberius imperator in eorum finibus, ſub ipſo opido, capitali ex morbo conualuiſſet, ab eo petierunt, ut ex colonia in municipij ſtatum redigerentur: idq. illis Tiberius, ut quaſi gratiam pro recuperata ualetudine referret, muneris loco tribuit. ſtulte autem Italicenſes, unde ortum duxit Hadrianus imperator: qui, cum eſſent municipes, in ius coloniarum mutari maximopere cupierint. cuius opinionis errorem ab Hadriano ipſo ora-

Digitized by Google

tione admodum erudita patefactum in ſenatu, Gellius tradit. Nunc, quae cōmemorauimus ciuium Romanorum iura, faciendum uidetur, ut ſingula repetamus, & quo inſtituimus ordine, quam licebit diligenter, breuiter tamē explicemus. Ac primum, quod ad cenſum attinet, haec ſunt quaerenda: quo aetatis anno cenſerentur: mares ne tantum, an mares pariter, & feminae: ingenui ne tātum, an etiam libertini: ij ne tantum, quibus in urbe, hoc eſt intra pomerium, domicilium eſſet, an etiam qui extra urbē intra fines agri Romani, atque adeo qui in municipijs, quiq. etiam in colonijs, habitarent: an abſentes cenſerentur: quoto anno cenſus fieret, a quo magiſtratu, quo in loco: in centurijs, an in tribubus, & quo ordine, cenſerentur: quae eſſet in ciues Romanos animaduerſio cēſoria, eaq. in perpetuum duraret, an uero tolli ſoleret: quae item cenſoribus eſſent animaduertendi cauſſae: an aliqua eſſet in cēſis poena: omnes ne cēſi eodem iure munerum omnium participes eſſent, an cēſus differentia diſſimilem in dignitate condicionem faceret: quoties cenſus actus ſit: qui cenſorum minimus numerus, & qui maximus, fuerit. quae omnia antiquitatis ita docet obſeruatio, ut ſignificet potius, quàm declaret. pauca ſunt enim, quae ueteres illi, non eandem fortaſſe in Romanis inſtitutis, ac moribus, quam in ceteris rebus humanis, mutationem ueriti, plane, enucleateque, litteris expreſſa reliquerint. Ita, niſi eundem librum ſaepe legas; niſi loca locis conferas; niſi mentis aciem intendas; operamq. des, ut ex unico nonnumquam uerbo multa ſcitu digna elicias, ingeniumque, & coniecturam, ſecutus, ad ſummam rei difficilis, & obſcurae, notitiam, quaſi per quoſdam ſcalarum gradus, adſcendas; inanem laborem in hoc genere, ſtudiumq. ſuſcipias minime fructuoſum. Cenſebantur ciues Romani, non ubi ad aetatem ferendis armis idoneam, hoc eſt ad annos XVII, peruenerāt; quod uideo quoſdam exiſtimaſſe; ſed a quo

primum

Digitized by Google

primum die nati erant. nam, ſi robuſtiores tantum cenſi eſſent, Ser. Tullio regnante, qui cenſum inſtituit, Romae fuiſſent hominum cc. millia. Si quidem Liuius xxc millia, Dionyſius etiam plures in primo cenſu commemorat. ut neceſſe ſit, eos, qui nondum per aetatem geſtare arma poſſent, (omitto ſenes, affecta iam aetate, ob infirmitatem uirium domi ſedentes, aut in lectulis cubantes) haud fere pauciores xx. millibus fuiſſe. tantoq. marium munero parem fuiſſe numerum feminarum, aeque neceſſarium uidetur, quod certe, ad aeſtimationem quidem iudicij mei, uix eſt, ut credi poſſit. demus, id quod uerum eſt, urbē Romam quinque regū uirtute, ac ſapientia, rebus omnibus uehementer eſſe auctā. annorum uero clxxiii. ſpatio (in ipſo enim regni principio Seruius, ſextus rex, cenſum inſtituit) incrementa fuiſſe tanta, ut capitum cc. millia, quam hodie multitudinem in una, aut altera, Europae urbe uix, aut fortaſſe ne uix quidem, inuenias, numerata ſint, ita ſimile ueri non eſt, ut monſtri ſimile uideatur. Ipſe etiam Liuius lib. iv. cum ait, Q. Fabio, T. Quinctio cos. cenſa ciuium capita civ, & xx. millia, ccxiv. praeter orbos, orbasque, nullam aetatem, orbis exceptis, nullumq. ſexum cenſu excluſum, ſatis indicat. Idemq. libro lix. ſignificat, cum inquit: Cēſa ſunt capita ccclxiix. millia, dxxiii, praeter orbos, & uiduas. Dubia fortaſſe colligere uidemur argumenta. ſit ita. unum certiſſimum, cui fidem nō habere nemo debeat, ex accurata Dionyſij Halicarnaſſei ſumptum hiſtoria, proferemus. is igitur lib. i. ſic.

Ταῦτα κατασησάμενος ἐκέλευσεν ἅπαντας Ῥωμαίους ἀπογράφεσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι τὰς οὐσίας πρὸς ἀργύριον, ὁμόσαντα τὸν νόμιμον ὅρκον, ἦ τ᾽ ἀληθῆ καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου τετιμῆσθαι, πατέρων τε ὧν εἰσηγράφοντας, καὶ ἡλικίαν, ἣν ἔχουσι, δηλοῦντας γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ ἐν τίνι κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως τόπῳ, ἢ πάγῳ τῆς χώρας, προστιθέντας. τῷ δὲ μὴ τιμησαμένῳ τιμωρίαν ὅρισε τῆς τε οὐσίας στέρεσθαι, καὶ αὐ-

τὸν

τὴν μαστιγωθέντα πραθῆναι. Quibus uerbis,nō modo cuiuſque rem eſſe aeſtimatam, quod unum Liuius, ſcriptor interdum parum diligens,tradidit,uerum etiam aetates omnium, uxores, liberos, locum, ubi habitarent uel in urbe, uel in agro, publicis in tabulis notatum, planiſſime oſtēditur.Quod autem ad libertinos attinet;eos item una cū ingenuis eſſe cēſos,idē infra ſignificat,his uerbis: Ο δὲ Τύλλιος καὶ τοῖς ἐλευθερουμένοις τῶν θεραπόντων, ἐὰν μὴ θέλωσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπιέναι, μετέχειν τῆς ἰσοπολιτείας ἐκέλευσεν. ἐπιτρέψας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθερίαν, καὶ τούτοις τιμήσασθαι τὰς οὐσίας, εἰς φυλὰς κατέταξεν αὐτοὺς τὰς κατὰ πόλιν τέτταρας ὑπαρχούσας, ἐν αἷς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τάττόμενοι διετέλουν. τὸ δὲ ἐξελευθερικῶν φῦλον, ἕως ἂν ᾖ, καὶ πάντων ἀπέδωκε τῶν κοινῶν αὐτοὺς μετέχειν, ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς. Vtrum uero cenſerentur, qui extra pomerium, an ſoli qui intra pomerium, habitabant,dubitare non licet: cum ſupra idem & de agro Romano mentionem fecerit, in eo, ἐν τίνι κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως τόπῳ, ἢ πάγῳ τῆς χώρας. Et, ut de ruſticis Romanis cēſis ex Dionyſio,ſic de municipibus, poſtea quam communicari coepta ciuitas eſt,plane conſtat ex eo Pediani loco: Conuenerat ex municipijs cuiuſcumque modi multitudo,aut,propter comitia,ſuffragiorum cauſſa,aut ludorum,aut ut cenſeretur. Nec tamen obſcure idem ſignificāt illa uerba pro Cluētio:Illū tabulas publicas Larini cenſorias corrupiſſe, decuriones uniuerſi iudicauerunt. certe enim de tabulis ijs intelligit, in quas cenſores,cum ciuium Romanorum cenſum agerent, municipum nomina retulerant. Coloni non cenſebantur.nam, ſi cenſi eſſent, ciues Romani fuiſſent. ciues autem non fuiſſe, liquet ex eo, quod neminem umquam ex ulla colonia(et erant multae prope urbem) ſuffragij ferendi cauſſa ad urbem ueniſſe, legimus: cum de municipibus & fieri mentionem aperte, & ſignificari ſaepe, uideamus.Sed argumentum illud clariſſimum, quod, multos

Digitized by Google

ex colonijs ciues Romanos eſſe factos, Cicero commemorat in oratione pro Cluentio. ſemel omnino colonias eſſe cenſas, bello ſcilicet Punico ſecundo, animaduerti. ſed id, non quia coloni ciuium numero haberentur, factum exiſtimo, ſed, ut, quibus auxilijs uti populus Romanus in bello poſſet, e cenſu poſſet intelligi. id quidem antea numquam factum, ſcribit Liuius: poſtea, non exiſtimo: nec enim a ueteribus, quod quidem ego legendo notauerim, traditum eſt. Liuij uerba, quae noſtram ſententiam confirment, lib. xxix. haec ſunt: Duodecim coloniarum, quod numquam antea factum erat, deferentibus cenſoribus, cenſum acceperunt: ut, quantum numero militum, quantum pecunia, ualerent, in publicis tabulis monumenta exſtarent. Abſentes, ſiue reip. ſiue ſui cauſſa abeſſent, tamen cenſebantur. ſed melior erat praeſentiũ, quam abſentiũ, condicio. poterant enim ipſi rerũ ſuarum rationẽ multo certius ad cenſores deferre: ut, pro ſuo deinde quiſque cenſu, tributi nomine, aera penderet. utriusque generis exempla, unum ex Cicerone, alterum ex Liuio, ſumptum, afferemus. Ne abſens, ad Atticum ſcribit Cicero libro I. cenſeare, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus. Aberat enim Atticus ſui negotij cauſſa. Liuius autẽ lib. xxix. Cenſores, inquit, per prouincias dimiſerunt, ut ciuium Romanorum in exercitibus, quantus ubique eſſe, referretur numerus. cenſa cum ijs CCLXV. hominum. Cenſebantur quincto quoque anno, luſtro ſcilicet confecto, quod integrũ quattuor annorum ſpatium fuit. tametſi, ultra quadriennij interuallum uel bello, uel domeſticis diſcordijs, uel alio caſu, ſaepe productum eſſe cenſum, obſeruauimus. Magiſtratus huic muneri praefuit, primum, qui ſummus in urbe fuit, reges duo poſtremi, Seruius, & Superbus; eiectisq. regibus, conſules; deinde, cum conſules bellis impedirentur, cenſores; qui ab re nomen acceperunt. Cenſus in foro fiebat: Iuſtrum in campo Mar-

Digitized by Google

po Martio condebatur,caeſis ſue, oue,tauro:quod ſacri-
ficiũ & Solitaurilia,et Suouetaurilia, uocabant. De lu-
ſtro Liuius,Dionyſius,omnes hiſtoriae narrant. de cen-
ſu,inde conijcio,quod,equites trabeatos per medium fo
rum idibus Quinctilibus ante cenſores ſua manu equũ
trãſduxiſſe,Liuius,Valerius,Suetonius,Plutarchus,affir
mant. qua in re ſignificanda,uerbum,Tranſuehere,uete
res hiſtorici libenter uſurparunt; Cicero, Tranſducere,
dixit.quod ſi equites in foro cenſebantur:de ceteris, ni-
hil obſtat,quin idem putemus. A principio, e Seruij re-
gis inſtituto,in ſua quisque claſſe, hoc eſt, ex ſuo quis-
que cenſu, quae rei familiaris erat aeſtimatio,cenſeba-
tur; qui $\overline{\mathrm{C}}$, eo ue amplius,poſſideret,in prima claſſe; qui
fra $\overline{\mathrm{C}}$, uſque ad $\overline{\mathrm{LXXV}}$, in ſecunda;inde ad $\overline{\mathrm{L}}$,in tertia;inde
ad $\overline{\mathrm{XX}}$, in quarta;ab eo ad $\overline{\mathrm{XI}}$, in quincta;infra uero,in ſex
ta. ex quo ſequitur, ut decuriones, equites, ſenatores o-
mnes in prima claſſe cenſerentur : quandoquidẽ neque
decurio poterat eſſe,qui $\overline{\mathrm{C}}$. non haberet; neque eques,
qui $\overline{\mathrm{CD}}$; neque ſenator, qui $\overline{\mathrm{CC}\infty}$. Cum uero in claſſi-
bus ciues eſſe cenſos dico, in centurijs intelligo. nam
claſſes in centurias diuidebantur. Poſt expletas uero
xxxv. tribus non in cẽturijs, ſed in ſua quemque tribu,
cenſum eſſe crediderim. ſenatores enim,clariſsimos ui-
ros,ſummis honoribus functos, ipſos,inquam, cenſores,
M. Liuium Salinatorem, C. Claudium Neronem, in
ſuis utrumque tribubus,nulla facta claſsium mentione,
cenſum eſſe,Liuius lib. xxix. perſpicue demonſtrat,his
uerbis. Equitum deinde cenſus agi coeptus eſt. & ambo
forte cenſores equum publicum habebant.cum ad tribũ
Polliam uẽtum eſt,in qua M. Liuij nomen erat;& prae-
co cunctaretur citare ipſum cenſorem:Cita, inquit Ne-
ro,M. Liuium;&,ſiue ex reſidua,& uetere ſimultate,ſiue
intempeſtiua iactatione ſeueritatis,inflatus, M. Liuium,
quia populi iudicio eſſet condemnatus, equum uendere
iuſsit. item M. Liuius, cum ad tribum Arnienſem, &

nomen

nomen collegae, uentum eſt, uendere equum C.Claudium iuſſit.Feſtus tamen uidetur ſignificare,poſt expletas etiam xxxv. tribus cenſos eſſe ciues Romanos in cēturijs. ait enim ſic: Niquiſciuit centuria eſt, quae dicitur a Ser. Tullio rege conſtituta,in qua liceret ei ſuffragium ferre,qui non tuliſſet in ſua; ne quis ciuis ſuffragij iure priuaretur.nam, ſciſcito, ſignificat, ſententiam dicito, ac ſuffragium ferto: unde ſcita plebis. ſed in ea centuria neque cenſetur quisquam, neque centuriae praeficitur,neque centurialis poteſt eſſe:quia nemo certus eſt eius centuriae. eſt autem, Niquiſciuit, niſi quis ſciuit. Pedianus etiam, cuiusque ciuis nomen in albo ſuae centuriae ſcriptum fuiſſe,tradit; indeq. exemptos, qui a cenſore aerarij fierent. itaque hanc ueterum quaſi controuerſiam ita dirimemus, ut nominatas quidem,& recognitas,in cenſu ſingulas tribus, nomina tamen ciuium in ſua cuiusque centuria ſcripta,eſſe dicamus. Et, quoniam tria genera ciuium fuiſſe, ſenatores, equites,plebem,& plebi equites,equitibus ſenatores, dignitate praeſtitiſſe,iam dixi: ratio poſtulat,id quod etiā ueterum exempla teſtantur, ut in cenſu primus ordinis ſenatorij locus, equitum ſecundus,plebis uero fuerit poſtremus. primum igitur recitabantur omnium ſenatorum nomina. erat autem inter ipſos ſenatores, primum recitari, perhonorificum:isq. princeps ſenatus uocabatur.id in arbitrio cenſorum poſitum erat; a quibus tamen neminem,niſi de conſularibus, principem ſenatus eſſe lectum,animaduertimus.eodē modo princeps equeſtris ordinis dicebatur is, quem cenſores primo loco ſcripſiſſent in ijs tabulis,quae equitum nomina continebāt. Poſt ſenatores cenſebantur equites hoc modo. Primum ſingularum tribuum,quae erant omnes xxxv, nomina tantum legebantur. deinde equites omnes cuiusque tribus,in unum collecti, recitabantur. ita & fiebat equitum cenſus ſeorſum a plebeijs, ſicuti ſenatorum factus

erat ſeorſum ab equitibus,pro cuiuſque ſcilicet ordinis honeſtate:nec tamen quisquam extra tribum cenſebatur. quod Liuijs locus de Nerone & Liuio demonſtrat, tribus enim Polliae lectum eſſe nomen, deinde citatum M. Liuium declarat; & poſt, recitato Arnienſis tribus nomine, Claudium Neronem. quemadmodũ enim omnes ſimul ſenatores cenſebantur:quod ſatis antiquorum ſcripta legẽtibus liquet:ſic,omnes ſimul equites eſſe cenſos, ita ueriſimile eſt,ut dubitare, niſi qui, quod aiunt,nodum in ſcirpo quaerat,nemo poſſit. alioqui, ad recognoſcendas equitum centurias,quam longi temporis fuiſſet opus,ſi,diſperſis per omnes tribus equitum nominibus, diuerſis in locis, permiſti cum plebeijs, legerentur.quae porro in equitibus cenſendis ratio, eadem certe multo magis in ordinis ſenatorij cenſu ſeruabatur. Peracto ſenatorum, & equitum, cenſu, tertius ordo, homines de plebe, in ſua quiſque tribu cenſebatur. Hanc mutationem cenſus, a claſſibus ad tribus,fortaſſe Liuius lib. 1. ſignificat,cum ait: Nec mirari oportet hũc ordinem,qui nunc eſt,poſt expletas quinque & triginta tribus,duplicato earum numero,centurijs iuniorum, ſeniorumque, ad inſtitutam ab Seruio Tullio ſummam nõ conuenire.quadrifariam enim urbe diuiſa regionibus, collibusque, quae habitabãtur partes,tribus eas appellauit,ut ego arbitror, ab tributo. nam eius quoque aequaliter ex cenſu conferendi ab eodem inita ratio eſt.neque hae tribus ad centuriarũ diſtributionem, numerumque, quidquam pertinuere.Notatio,& animaduerſio, cenſoria in improbos,aut parum ciuitate Romana dignos, ciues non eiuſdem erat generis: eaq. cum utebatur cenſor, facere cenſionem,antiquo loquendi more dicebatur. ſenator ſenatu mouebatur: eques equum publicum perdebat. plebeius in Caeritum tabulas referebatur,& aerarius fiebat,hoc eſt,ferendi ſuffragij,& capiendi muneris publici,poteſtate omni priuabatur, ut tantum ad aera pro

Digitized by Google

ra pro ſuo capite, tributi nomine, pendenda ciuis eſſet. Caerites enim, inquit Gellius, pro ſacris bello Gallico receptis, cuſtoditisque, municipes ſine ſuffragij iure facti: conceſſumq. illis, ut ciuitatis Romanae honorē quidem caperent, negotijs tamen, atque oneribus, uacarent. hinc tabulae Caerites appellatae, in quas cēſores referri iubebant, quos notae cauſſa ſuffragijs priuabant. adimebant igitur cenſores, quod cuique ordini ſummū erat; ſenatori, ne in ſenatu eſſet; equiti, ne equitis inſigne, publicum equum, & anulum aureum, haberet; plebeio, ne ſuffragium ferret. quod enim praeterea poſſet adimi, nihil erat. ſuffragij porro amiſſionem ſequebatur amiſsio ſimul omnium munerum publicorum, ſicuti, ſuffragij iure conceſſo, ſcimus honorum ſimul, ac munerū, omnium partem eſſe datam. Erat ne ciui Romano ſenatori, dicet aliquis, praeter ordinis amiſsionem, alia poena? erat. nam interdum non modo aditu curiae prohibebatur, uerum etiam tribu mouebatur, in aerariosq. referebatur. moueri autem tribu, eſt, in tribum ignobiliorem transferri, ut ex ruſtica in urbanam, uel in aliam ruſticā minus honoratam. Aemilium quidem Mamercinum, quod cenſurae tempus minuiſſet, a cenſoribus, & ſenatu, eiectum, & tribu motum, aerariumq. etiam, cenſu octuplicato, eſſe factum, Liuius lib. XXIX. ſcriptum reliquit. Eodemq. modo ciues Romanos ordinis equeſtris non modo equo publico priuatos, uerum etiam in aerarios relatos eſſe, ex Valerio Max. alijsq. didicimus. Dabant cenſores agendi poteſtatem, ſiquis aliquem ex ijs, qui cenſebātur, accuſare uellet. equitesque, dum tranſueherentur, ab accuſatore detrahi ſolitos, apud Suetonium in Auguſto notauimus. quod Auguſtus ipſe ſuſtulit. ideo Cenſuram morum magiſtram ueteres appellarunt. Eam tamen notam, atque ignominiam, ij, qui ſuccedebant, cenſores plerumque ſoluebant. atque etiam, quod cenſor unus ſtatuerat, id alter ſaepe mutabat. prae

terea notatos a cenſoribus priſtinũ in locum reſtituere uel iudices, re cognita, & iudicata, ſuis ſententijs, uel populus ipſe ſuffragijs. & poterat, & ſolebat. quod ſi quis, e ſenatu eiectus, neque a cenſoribus ſequentibus, neque a iudicibus, neque a populo, in integrum reſtitutus eſſet; unam habebat in ſenatum redeundi uiam, ſi honores illos denuo populi ſuffragijs conſequeretur, quos qui geſſerant, ijs, etiam ſi lecti in ſenatũ a cenſoribus nõ eſſent, patere tamen curiam leges iubebant. atque hanc ordinis ſenatorij recuperãdi rationem Lentulus ille, cui propter coniurationem ceruices in carcere fractae ſunt, ſecutus eſt. nam, cum a Gellio & Lentulo cenſoribus eiectus eſſet e ſenatu, praeturam, quam antea geſſerat, iterum petijt, eamq. adeptus, iure magiſtratus in ſenatum redijt. nec igitur perpetua, quae cenſis inferebatur, poena erat; nec eiuſmodi, ut honorum curſum impediret. quoſdam enim, cum a cenſoribus in legendo ſenatu praeteriti eſſent, poſtea comitiis populi Romani cenſores eſſe factos, hiſtoriae commemorant. Cauſſae, quibus ciues Romani a cenſoribus notarentur, multae traduntur; ut, ſi quis conceptis uerbis peieraſſet; ſi, cum eſſet in prouincia, ſocios diripuiſſet; ſi pecuniam accepiſſe ob rem iudicandam putaretur; ſi iudicium recuſaſſet; ſi, propter aeris magnitudinem, praedia mancipaſſet; ſi paullo eſſet inſolentior in ſumptu. qua de re uerba ſunt haec apud Gellium lib. IV. Cornelium Rufinum, bis cõſulatu, & dictatura, functum, cẽſor Fabricius ſenatu mouit ob luxuriae notam, quod decem pondo argenti facti haberet. quo in loco, pro Facti haberet, mendoſe legitur Factitaret. nam idem Gellius lib. XVII. C. Fabricius Luſcinus, & Q. Aemilius Papus cenſores P. Cornelium Rufinum, qui bis conſul, & dictator fuerat, ſenatu mouerunt: cauſſamq. notae ſubſcripſere, quod cum comperiſſent argenti facti cenae gratia decem pondo habere. &, quod Gellius Argentum factum, id Plutarchus,

eadem

Digitized by Google

eadem de re loquens, Argentum concauum dixit. Εὑρέθη Ρουφῖνος, inquit, ἀργυρίου κοίλου κεκτημένος ὑπὲρ δέκα λίτρας, τοῦ νόμου μὴ διδόντος. ἐπὶ τούτῳ δὲ τῆς βουλῆς ἐξέπεσεν. Argentum autem, ſiue factum dicas, ſiue concauum, nihil aliud eſt, quam, uaſa argentea. quod plane Valerius lib. 11. narrat, his uerbis: Narrauit omnis aetas, & deinceps narrabit, Cornelium Rufinum, duobus conſulatibus, & dictatura, functum, quod decem pondo uaſa argentea comparaſſet, perinde ac malo exemplo luxurioſum, in ordine ſenatorio retentum non eſſe. Lucium etiam Antonium M. Valerius Maximus, & C. Iunius Brutus cos. quia, quam uirginem in matrimonium duxerat, repudiaſſet, nullo amicorum in conſilium adhibito, ſenatorum e numero ſuſtulerunt. Equitibus, equos habentibus ſtrigoſiores, equos publicos eſſe adēptos, proditum eſt. nota etiam dignū eſſe iudicatum, qui ante cenſores hiare eſſet auſus, quod sāctiſſimi magiſtratus rationem nō habere uiſus eſſet, eumq. uix ignominiam illam effugiſſe, cum in eo ſe ualetudinis cauſſa peccaſſe fateretur. Omnium denique rerum nomine non bene audientes, ut furti, peculatus, captarum pecuniarum, pro ſocio, quorum criminum turpia iudicia uocabantur, a cenſoribus notabantur: ut tamen ijdem illarum ipſarum rerum poſtea iudicijs abſoluti, ius ſuum, cenſorū animaduerſione ademptū, ſaepe recuperauerint. neque umquam ijs, in quos animaduertiſſent cenſores, propterea uel magiſtratū capere, uel iudices legi, uel alterum accuſare non licuit. Incenſis poena fuit grauiſſima bonorum, & libertatis amiſſio: eamq. ſignificat quidē Liuius, cum ait lib. 1. Seruius cenſum maturauit metu legis de incenſis latae. narrat autē aperte Dionyſius. Τοῖς δὲ, inquit, μὴ τιμησαμένοις τιμωρίαν ἔθετο, τῆς τε οὐσίας στέρεσθαι, καὶ αὐτὸν μαστιγωθέντα πραθῆναι. Cēſorū non eadē ratio fuit. nō enim quicūque cēſi ſunt, publicorū munerū aeque participes erant. libertini enim cenſebantur, neque tamen ſenatores,

res,ac ne equites quidem eſſe poterant. & Seruius rex, cum illos in cenſum recipi uoluit, communionem ijs omniū rerum publicarum non dedit, ſed earum tantum, quibus homines de plebe fruerentur. idq. Dionyſius in eo declarat: Πάντων ἀπέδωκε τῶν κοινῶν αὐτοῖς μετέχειν, ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς. Libertinum autem, aut libertini filium, nec equitē Romanum, nec ſenatorem, aut magiſtratum curulem.ſtante republica, quemquam inueni, uno excepto Cn. Flauio: quem, patre libertino natum, humili fortuna, populus tamen aedilem curulem creauit, beneficio captus, quia ius ciuile, repoſitum in penetralibus pōtificum, Flauius diuulgauerat, faſtis circa forum in albo propoſitis, ut, quando lege agi poſſet, ſciretur. legit omnino Ap. Claudius cēſor multos libertinorum filios in ſenatum: & poſt aliquot tempus, non lecti cum eſſent, bis omnino in curiam irrepſerunt: ſed neque Appij lectionem illam ratā quiſquam habuit: neque poſtea locum in ſenatu libertinis eſſe principes ciuitatis paſſi ſunt. erat enim ſiue lex, ſiue mos, uetuſtate confirmatus; ne cui, qui liberos patrem & auum citare non poſſet, aditus in ſenatum pateret. Quae igitur libertinis tributa iura ſunt, ſi neque equeſtris ordinis, neque ſenatoriae dignitatis fieri participes licebat? haec primum, ut accenſi eſſent, ut ſcribae; deinde, ut uno uerbo dicam, omnia, quae homines de plebe haberent. itaque, quo tempore lege Plotia, uel Aurelia, tres ordines iudicia adminiſtrarunt, ſenatus, equeſter ordo, plebs, ipſi etiam libertini, ut ceteri de plebe iudices fuerunt. atque, hoc cum ego ſuſpicarer, Dionyſij uerbis, quae ſupra recitaui, in hanc opinionem adductus; poſtea, plane ita eſſe ut crederem, fecit locus ille in oratione pro Cluentio. Si quem, inquit, Cn. Lentuli, aut L. Gellij, libertus furti condemnauit, ijs, omnibus ornamentis amiſſis, num quam ullam honeſtatis ſuae partem recuperabit: quos au-

tem

Digitized by Google

tem ipſe L.Gellius,& Cn. Lentulus,duo cẽſores,clariſſimi uiri,ſapientiſsimiq. homines,furti,& captarũ pecuniarũ,nomine notauerunt,ij nõ modo in ſenatum redierũt,ſed etiã illarũ ipſarũ rerũ iudicijs abſoluti sũt.Quod ſi,ut ait Dionyſius, quae plebeiorũ hominũ, eadẽ libertinorũ, cõdicio fuit:certe nõ modo iudices legi,uerũ etiã triumuiratum nocturnum,aeditatem pl. tribunatum,capere potuerunt.hi enim ordinis plebeij,non patricij, honores fuerunt. ijsq. facile crediderim,quod a Macro Licinio traditum ſcripſit Liuius, Flauium illum, libertini filium,de quo proxime dixi,functum eſſe ante quam aedilitatem curulem,qui patricius erat magiſtratus,obtineret. de quo uideo Liuium dubitaſſe: qui non idem a L. Piſone,quod a Macro, ſcriptum uideret. eius uerba de Flauio ſunt lib. IX. Inuenio in quibuſdam annalibus, cum appareret aedilibus, fieriq. ſe pro tribu aedilem uideret,neque eius accipi nomen,quod ſcriptum faceret, tabulam poſuiſſe,& iuraſſe ſe ſcriptũ facere, arguit Macer Licinius, tribunatu anteg eſto, triumuiratibusque, nocturno altero,altero coloniae deducẽdae. Annales autẽ illos, quos Licinius nõ nominat,L.Piſonis fuiſſe,oſtẽdit Gellius lib. VI. cap. 9. Dixi, libertini ab ingenuis in quo differrent. Nunc, quid inter ipſos ingenuos intereſſet, oſtendam. Patebat omnibus aequo iure aditus ad honores,ſed ita,ſi a re familiari parati ſatis uiderentur.nam neque decurio,qui gradus in militia fuit, eſſe quiſquã poterat,niſi c. millia poſsideret, neque eques, niſi $\overline{\text{CD}}$. neque ſenator, niſi $\overline{\text{CC}\infty}$. ita & uirtute opus erat qua praediti magiſtratus publicum negotium genere praeclare poſſent,& fortunis, quae dignitatem augent, ipſamq. quodam modo uirtutem exornant. Erat etiam illa inter ingenuos differentia,quod,qui ſupra ∞ D. aeris in cenſum non detuliſſet, is in militiam legi non poterat. id adeo cauſſae fuit,quod res familiaris obſidis uice,pignoriſque apud rempublicam uidebatur. eorum

homi-

hominum duo genera fuerunt, ij, qui ∞ D aeris cen-
ſerentur; & ij, qui CCCLXXV. primum genus prole-
tarij dicti ſunt, a munere, ut Gellij uerba recitem,
officioq. prolis edendae; quod, cum re familiari par-
ua minus poſſent remp. iuuare, ſobolis tamen gignen-
dae copia ciuitatem frequentarent. alterum genus ca-
pite cenſi uocati; quod aere aut nullo, aut perquam par-
uo, paene ſolo capite, cēſerentur; ordo proletarijs & re,
& nomine, inferior. ideoq. minus ſaepe milites hoc de
genere ſcribebantur. nec ante C. Marium capite cenſo-
rum opera quemquam ex Romanis ducibus in bello eſſe
uſum, Salluſtij teſtatur hiſtoria. Cenſum actum eſſe Ro-
mae uſque ad Auguſti ſingulare imperium in-
uenio. id partim Capitolini lapides, partim hiſtoriarum
monumenta, declarant. Cenſorum numerus minimus
fuit in primo Seruij regis cenſu XXC; aut, ſi Dionyſium ſe
quamur, paullo plures: maximus, Pōpeio & Craſſo coſ.
CDL, cum Cn. Gellius, & L. Lentulus cenſuram gererēt.
nam, qui poſt bellum ciuile deinde cenſus fuit, quem
Caeſar dictator egit is, CL. non exceſſit: ut ciuium Roma-
norum CCC. ciuili bello conſumpta uideantur. Hic uideo
poſſe quaeri: Gellio, & Lentulo cenſoribus non ultra
CDL. capitum cenſa ſunt. hoc mirum eſt. nam, cum ipſi
quoque municipes, ut iam ex Pediano probatum eſt, cū
ciuibus Romanis cenſerentur, ciuitate poſt ſociale bel-
lum lege Iulia, & S. C. Italis, hoc eſt, ſocijs, & Latinis, da
ta: (Italiam enim ueteres cum dicebant, non uniuerſam
Italiam, ſed ſocios, & Latinos, hoc eſt municipes, intelli
gebant: ideo in epiſtola ad Acilium, ciuitatem ſocijs, &
Latinis, datam Cicero ait, quod Liuius, Italicis populis,
dixit: &, ex Italia tota, dixit idē in oratione pro Sextio,
quos in oratione poſt Seditū in ſenatu municipes uocat:
quorum alij in Latio, alij extra Latium, erant: quam ob
cauſſam non Latium ſolum, ſed ſocij, & Latini, a Cice-
rone, alijsque, nominantur) qui fieri poteſt, ut cenſorum
om-

omnium numerus $\overline{\text{CDL}}$ maior non fuerit? at Gallico bel lo, quod ante Punicum ſecundum ſexennio geſtum eſt, $\overline{\text{CD}}$ armatorũ nominis Latini inter ſocios populi R. aduer ſus Gallos pugnarunt, idq. ſine trãſpadanis, qui poſtea in ter ſocios recepti. Iure dubitabitur. Sed ita dubitantibus licet occurrere. Duo cenſus fuerũt, unus ciuiũ R. quibus uel in urbe, uel in agro Romano, domicilium eſſet: al ter municipum: qui, ut opinor, & certe, numquam comprehenduntur in eo numero, cùm cenſorum capita numerantur. nam multo amplior fuiſſet ſine dubio munici pum numerus, quam ciuium Romanorum. ideo patet il luſtrius, quod poſtremo cenſu ante datam ſocijs, & Lati nis ciuitatẽ cenſa ſunt ciuium capita $\overline{\text{CCCXCIV}}$ CCCXXXVI, poſt ciuitatem autem communicatam $\overline{\text{CDL}}$ quod manifeſte cum ratione pugnat. quid? an, receptis in cenſum ſocijs, & Latinis, cenſorum numerus ex $\overline{\text{CCCXCIV}}$ ad $\overline{\text{CDL}}$ dumtaxat creuiſſet? tribus, ut minimum dicam, par tibus maior factus eſſet. Confirmor igitur in ſententia de duobus cenſibus. Reliqua perſequamur. Erat autem ſecundum de ſuffragio, quo quidem ciues Romanos colonis praeſtitiſſe dixi, municipibus non item: qui & ipſi ſuffragii ius habebant. In curijs, in centurijs, in tribubus diſtincti ſuffragium ciues Romani tulerunt, ſed in ſolis curijs uſque ad Seruium regẽ. Seruius, cenſu inſtituto, claſſes, & centurias, fecit: centuriatisq. comitijs, inde nominatis, agi maximis de rebus uoluit. ex eo tempore centuriata comitia plus, quam curiata, dignitatis, ac po teſtatis, habuerunt. poſtremo, tribunis pl. incumbentibus, inducta ſunt tributa comitia. ita & in tribubus ferri ſuffragium coeptum eſt. ſuffragium autem plebeij omnibus in comitijs ferebãt: patricij uero nõ ferebant in tributis, quae quidem a magiſtratu plebeio, qui nec patricios aduocare, nec ad eos referre, poterat, haberentur. ideo, cum lex aliqua rogata eſt a tribuno pl. patricij ſuffragium non tulerunt; & conſilium illud potius, quia po

K puli

puli tantum pars adeſſet, quam comitia; itemq. plebiſcitum potius, quam lex, appellatum eſt. poſtea tamen uſu facta ſunt communia: ut & plebiſcitum lex, & cõſilium comitia dicerentur. ſed in curijs non uſque ad poſtrema reip. tempora ſuffragium tulit populus Romanus. tantũ enim ad ſpeciem, atque uſurpationem, uetuſtatis. xxx. lictores, qui xxx. curias repraeſentarẽt, ad ſuffragium de lege ferendum conueniſſe, Cicero demonſtrat oratione II. in Rullum. eaq. Comitia uocat adumbrata; & auſpiciorum dumtaxat cauſſà remanſiſſe dicit: cum apud maiores in creandis patricijs magiſtratibus poſt centuriata locum habuiſſent. Verum hac tota de ratione pluribus uerbis actum eſt a nobis in libro de Comitijs: & hãc ipſam partem de curiis neque ordine, neque ſcienter, ſatis eſſe tractatam ab iis, qui genus hoc antiquitatis, libro edito, attigerunt, ipſa teſte antiquitate, probauimus. Suffragium tulerunt ciues Romani in comitiis: quae tribus de cauſſis habebantur, uel ut magiſtratus deſignarentur, uel ut lex ferretur, uel ut de reo iudicium fieret. ſi centuriatis comitiis ferri ſuffragium oporteret; numquam niſi in campum Martium extra urbem populus conueniebat: ſi tributis, modo in campum, modo in forũ, modo in Capitolium, alio non nũquam. Suffragium porro primum uoce, deinde per tabellas, a populo latum eſt. ideo leges tabellariae dictae, Gabinia, Caſſia, Papiria, Coelia: quarum Gabinia tabellam populo dedit in mandandis magiſtratibus; Caſſia in iudiciis, perduellione excepto; Papiria in iubendis, ac uetandis, legibus; Coelia in perduellionis etiam iudicio: quod unum Caſsia exceperat. Et erant inſcriptae tabellae, ſi magiſtratus crearetur, aut lex ferretur, duabus literis, V. R. aut una, A. ſi de magiſtratu, aut lege, aſſentiretur, tabellam ferebant hanc, V. R. hoc eſt Vti rogas; quod rogas, id uolo. aduerſae uoluntatis ſignum erat tabella ſic inſcripta, A. ualebat enim, Antiquo: hoc eſt nouari nolo; quod rogas,

Digitized by Google

gas, non approbo. Honores,& magiſtratus, qui ciuibus Romanis darentur, duorum generũ erant; uel militares,uel urbani.ſed in militia honor,nõ magiſtratus, dicebatur: non enim tribunus militum, aut legatus,magiſtratus ſunt, ac ne is quidem, qui cum imperio praeeſt exercitui,qui appellatur imperator: in urbe uero & honores ſunt, & magiſtratus.nam,iudicare, honor eſt,nõ magiſtratus.nec omnino magiſtratus ullus eſt,quem populus comitiis non creauerit.neque uero, quoſcumque populus creauit,magiſtratus ſunt, creat enim tribunos militum eos,qui Comitiati nominantur: (alterum erat genus, Rufuli, quos imperatores legebant) qui tamen magiſtratus,ut diximus,non eſt. Caſtrenſes ciuium Romanorum honores erant,uexillarius,aquilifer, praefectus fabrum,decurio,centurio, tribunus militum, legatus,imperator. In urbe honor erat,iudicem eſſe, triumuirum nocturnum,triumuirum auro, argento, aere flãdo feriundo: praeterea, eſſe decurionem, augurem, flaminem,regem ſacrorum,pontificem minorem,pontificẽ maximum. magiſtratus autem erat aedilitas curulis, praetura, conſulatus,cenſura,dictatura. primi duo, plebeii: ſex reliqui, patricii,nec ordinarius dictatura: nec populi comitiis dictator,ſicuti nec interrex,creabatur.

REGESTVM.

† A B C D E F G H I K.

Omnia integra folia, præter K, ſemifolium.

ROMAE · CIↃ IↃ XXCV
Ab Aldo.
Typis Franciſci Zannetti.

Digitized by Google

INDEX

ABſentes an cenſerentur. pagina 60 63
Acerrae, praefectura. pag. 40
Acerrani nomen & honorem tantũ Romanae ciuitatis habebant. pag. 57
Aedilitas a libertinis geſta. p. 71
Aegyptijs non niſi Alexandrinis ciuitas patebat. pag. 33
Aemilia tribus. 19. in ea Formiani cenſebantur pag. 50
Aemilij Mamerci poena. pag. 67
Aemilij ruſtici tribules. pag. 22
Aequitas, & ordo quid poſſit, non prius ciuitates intellexere, quã multarum rerum euẽtus monuerit. pag. 2
Aerarium fieri quid pag. 53. 55
Aerarium fieri & in Aerarios referri, idem pag. 55
Aerarium fieri & in Caeritum tabulas referri, idem ne ſit. p. 55
Aerarium fieri, & tribu moueri, an ſit idem. pag. 54. 56
Aerarij utrum fierent ſenatores ſenatu moti. pag. 56
Agendi poteſtas à cenſoribus data. pag. 67
Ager Gabinus. pag. 46
Ager hoſticus. pag. 46
Ager incertus. pag. 46
Ager peregrinus qui diceretur. pag. 46
Ager Piſtorienſis. pag. 47
Ager Pupinus. pag. 20
Ager Reatinus. pag. 47
Ager Romanus iuxta Varro. ſententiam 46. in quindecim ruſticis tribubus diſtributus ibidem large, & ſtricte ſumptus. ibidem ampliatus, ibid. ab Etruſca parte non integrum miliariũ protendebatur. ibidem.
Agri Romani finis ab Etruſca parte Tiberis erant. pag. 46. 47
Ager Volaterranus a Cicerone dictus. pag. 47
Ager trans Anienem Appio, Appijq. clientibus datus pag. 23
Agri partitio. pag. 3
Agrorum diuiſio a Romulo. pag. 4.
Agrorũ genera quinque, iuxta Varronis ſententiam, pag. 46. 47
Agros colere plebeijs mandatum erat. pag. 4
Agros poſſidentes cuiuſcumque eſſent ordinis in ruſticis tribubus adſcribebantur. pag. 27
Alba ſolo aequata, Albania Tullo Romam tranſducti pag. 13
Albani Coelium habitarũt. p. 15
Albanorum, qui patriciorum nobilitatem ſunt aſſecuti, ſeptem familiae nominantur. pag. 13
Albanis per urbem diſpertitis urbs frequentior facta. pag. 13
Alexandrinam ciuitatem impetrare debebat, quicũque Aegyptius obtinere ciuitatem Romanã cupiebat, pag. 33
Alexandrinis Aegyptiorum omniũ ciuitas Rom. patebat. pag. 33
Alicae, praefectura. pag. 40
Aliena nobilitanda non ſunt, ut noſtra negligamus. pag. 23
Anagnia, praefectura. pag. 40
Ancus Marcius, bellica uirtute excellens 14. cum quibus populis bella geſſit. ibid. ciuibus, e captis urbibus, Auentinũ frequentauit

† tauit

tauit ibidem. Politorio, Latinorum urbe, capta, Latinos urbem habitare coegit. 15.
Anienſis, tribus p. 21. 47. 50. ab Aniene flumine. 44. 45.
Anio fluuius in Sabinis. p. 22.
Antiquarum rerum inueſtigatio, & ſcientia difficilis p. 60.
Antonia Maximilla. p. 33.
Anulus aureus, & equus, equitis Romani inſignia. p. 5.
Anulo, qui ſenator de plebe factus erat, utebatur, equo publico non item. p. 6.
Appius Claudius, ab Regillo magna clientiū manu comitatus Romā transfugit. 20. inter patres lectus ibidē. ciuitate, agroq. trans Anienem donatus, & clientes, ibid. 23. forū, & campum corrupit. 26. eius cenſoris uituperatio ibidem. primus ſenatum inquinauit. 27. multos libertinorum filios in ſenatū legit. 70.
Argentum concauum apud Plutarchum quid. p. 68.
Argentum factum quid apud Gellium. p. 68.
Arnienſis, tribus, 21. 45. 51. ab Arno, flumine, 44. ultima Etruriae a Liuio nominatur. p. 48.
Arpinates in Cornelia tribu cenſebantur. p. 25. 50.
Arpinatibus quando ciuitas data. p. 41.
Arpinum, praefectura. p. 40.
Artes quaeſtuarias exercere, plebeiorum erat. p. 4.
Aruns Oſtiae portum exſtruxit. p. 14.
Aſconij teſtimonium. 11
Aſylus ſceleſtibus, ſontibuſq. uniuerſis a Romulo apertus. p. 4. inter Palatiū, & Capit. liu. 12.
Atella, praefectura. p. 40
Atrium Libertatis. p. 37.
Auentinus 15. quattuor collibus ab Anco adiectus, muro, foſſaque munitus. 14. ciuibus, e captis urbibus ab eodem frequentatus, ibidē. a Latinis habitatus, extra pomeriū cur relictus. 15. a Claudio, religione uetere neglecta, intra pomerium receptus. ibidē.
Augures agrorum terminos ſpectabant. p. 47.
Auguſtus III. uir reip. conſt. colonias multas duxit. 42. detrahendi equitibus ab accuſatoribus libertatem ſuſtulit. 67. eius teſtamentum. 52.
A. Poſtumius coſ. p. 51.
Auſpicia a Romulo in dijs conſulendis inſtituta, publicis dein in rebus perpetuo manſere. p. 2.
Auxiliares qui. p. 58.

B.

Bauli, an praefectura. 41.
Bella decerni calatis comitijs ſolebant. p. 2.
Bellica multa a ſex regibus, Seruio excepto, inſtituta. p. 13.

C

Caere, praefectura. p. 40.
Caerites qui, teſte Gellio, dicerentur p. 6. eorum condicio. 7.
Caeritum in tabulas referri, & aerarium fieri, utrum ſit idem. p. 53. 55. 58. 66.
Caerites tabulae, quae. p. 54. 67.
Caeſius, Romanorum nomen. p. 34.
C. Claudius Nero in Arnienſi tribu. p. 64. 65.
C. Iuuentius conſul. 51.

C. Vale-

C. Valerius Tappo. 50.
Calatia, praefectura. p. 40.
Camillus Veientini agri partem uectigal populi Rom. fecit. p. 47.
Capena, porta. p. 20.
Capenates, in quattuor Etruriae tribubus. p. 44. poſt Etruſcũ bellũ ciuitate donati. ibidem.
Capite cẽſi, qui 72. eorũ opera nemo ante Marium uſus. ibidem.
Capitum quot millia eſſent cenſa Q. Fabij, & T. Quinctij conſulatu. p. 61.
Capitolium 12. 15. cum Coelio, & Quirinali vrbi adiectum a Romulo. p. 12. quinam primum habitarint. 15.
Capitolini Iouis templum a Tarquinio inſtitutũ, & perfectũ. 14.
Capua colonia a C. Caeſare facta. p. 40
Capua, praefectura. p. 40.
Carthago, prima extra Italiam colonia ducta. p. 43.
Caſilinum, praefectura. p. 40.
Catienus, homo equeſtri cenſu. p. 5.
Catones, ruſtici tribules. p. 24.
Cenſebatur locus, ubi quis habitabat. p. 62.
Cẽſebatur extra tribũ nemo. p. 66.
Cenſebantur quoque in alienae regionis agro. p. 50.
Cenſebantur coloniae quae. p. 52.
Cenſebantur ne ingenui, an libertini p. 60. 62.
Cenſebantur ne mares tãtũ, an mares & feminae ſimul. p. 60. 61.
Cenſebantur ne qui in urbe tãtum domicilium haberent, an qui extra urbem. p. 60. 62.
Cenſerentur ne abſentes. p. 60. 63.
Cenſetur nemo, qui non idem ius ſuffragij habeat. p. 5.
Cenſendi ordo a cenſoribus ſeruatus. p. 65.
Cenſi qui erant, qua aetate cẽſebantur 60. in xxx. tribubus ſuffragium ferebãt. 52. eorum tabulae duplices fuiſſe putantur. p. 53. et ad municipia, & colonias mittebantur ibidem.
Cenſos eſſe ciues Romanos in centurijs uel poſt xxxv. tribus expletas, Feſtus indicat. pag. 65.
Cenſor quod unus ſtatuerat, id alter ſaepe mutabat. pag. 67
Cenſores equum publicum habebant, 6. 64. quincto quoque anno creari ſoliti ad mores ciuitatis corrigẽdos, p. 53. quid cuique ordini adimebant, 67. agendi poteſtatem dabãt ibidem. ſenatu mouerunt P. Cornelium Rufinum, bis conſulẽ, & dictatura functũ. 68. quibus de cauſsis ciues Romanos notabant. 68. 69.
Cenſorum animaduerſio, in ignominia notatos, nõ aeque omnibus ciuibus accidebat, 66. quae eſſet animaduertendi cauſsa 60. nota qualis 53. qui minimus numerꝰ, qui maximus. 60. eorum numerus minimus, Seruij Regis primo cenſu. 72. non eadem ratio ſemper fuit. 69. eorum in arbitrio erat, ſenatorem quempiã primum recitare. 65. eorũ in poteſtate ſitum, tribus cõmutare. 51. in eorũ tabulas nomina eorũ, qui cẽſebãtur, relata. 53 alter equũ publicum alteri ademit. 7.
Cenſoria in Romanos ciues animaduerſio quae. p. 60.
Cẽſoriae tabulae Larini corruptae. p. 62.

p.62.in municipijs quae. 63.
Cēſoria nota ab ijs, qui ſuccedebāt cēſores, plerūque demebatur.p.67. in cenſis, & in incenſis 68. 69.
Cenſorias notas in ſenatoribus, equitibus, plebeijs Pedianus perſequitur.p. 56.
Cenſura morum magiſtra a ueteribus appellata.p. 67.
Cenſus equeſtris, qui, & ſenatorius ibi duplo maior equeſtri. 8. a Ser uio Tullio inſtitutus. 4. nō dabat, ut ſenator, aut eques ciuis Rom. eſſet, ſed ut eſſe poſſet. 5. et annos edere debebat, qui donari uel ciuitate, uel iure Quiritiū uidebatur 33. libertinorū neq. agrorū poſſeſſione, neque inopia mutatur. 35. quando libertini excludebantur. 36. cum dicitur, ſuffragium intelligitur. 49. quo ordine fieret 60. an eſſet aliqua differētia. ibi. Seruij tempore quot capitū millium eſſet. 61. quoto anno fieret. 60. 61. 63. nullus ſexus excluſus 61. quo in loco fieret 60. 62. 63. in centurijs, an tribubus, fieret. 60. 64. a quo magiſtratu fieret. 60. 63. ei magiſtratus praefuit in urbe sūmus. 63. ultra qua triennij ſpatium interdum ductū 63. ſenatorū ſeorsū ab equitib᷒, & equitū ſeorsū a plebeijs. 65. mutatio a claſſib᷒ ad tribus. 66. eorum qui ingenui erāt. 71. obſidis iure apud remp. uidebatur. 71. maximus fuit Craſſo, & Pompeio coſſ. 72. Romae actus uſque ad Auguſti ſingulare imperium. ibidem.
Centeni equites centurias ſingulas efficiebant, pag. 18
Centum ſenatores, a Romulo conſtituti, e ſingulis tribubus, curijſq. terni lecti ſunt. pag. 10
Centuriae, a centum equitibus dictae 18. & quando auctae. ibidē earum ordine conſtituto, centuratis comitijs poteſtas data eſt 22. eaedē, ac claſſes 64. earum in albo quiſque ſuum nomen adſcribebat. 65
Centuria Niquiſciuit, quae diceretur, a Ser. Tullio cōſtituta. p. 65
Centuriata comitia, a Seruio inſtituta. p. 2. ijs grauiores res peragebantur. ibidem. poteſtas quando data. 22.
Chryſippus nomen peregrinum, & Graecum. pag. 34
Ciceronis locus. 38. 62. 63. 72. ad Atticū. 28. 29. de Neapoli. 41. ad Brutum. 28. ad Acilium. 42. in Agraria, in Rullū. 22. 25. pro Cluentio. 54. 62. 70. pro Sextio 28. 49. in Verrem. 30.
Ciceronis locus, de iure Quiritium. 35. de tribubus. 48. de Tibure, inter ſocios Latini nominis. 41. de ſocijs populi Rom. 39. de agro Volaterrano, et Piſtorienſi. 47. teſtimoniū de Romanis ciuibus. 57. uerba de cēſorū tabulis. 53.
Ciceronis, & Liuij diſſenſio de libertinis. p. 37. iidē cōciliati. ibid.
Ciceronis, & Pediani locus de municipibus, & colonis. pag. 52
Cicero, cum equite Romano natus eſſet, nūquam poſteaquam in Senatum peruenit, eques appellatus, ſed ſenator. p. 9.
Cinna Coſ. tentauit, ne decē ex Italicis populis tribus adiectae in xxxv. tribus diſtribuerentur. pag. 51.

Digitized by Google

pag. 51. Octauio collega interfecto, ſummã remp. cũ C. Mario imperijs iniuſtis oppreſſit. 52.

Circus Maximus inter Auentinum, & Palatinum collem a Tarquinio Priſco inſtitutus pag. 14

Ciuilia inſtituta a ſex regibus pauca reperiuntur pag. 13

Ciuis Romanus quicumque uel ſenator, uel eques, uel de plebe dictus 5. cuius pater eques fuit, ſi ſenator factus eſt, deſinit appellari eques, & equeſtris ordinis. 9. qui de plebe erat, pedeſtre munus in militia habebant. 31. qui eſſent nominati. 57. quorum cenſus 305. erat, non neceſſario ſenator erat, ſed qui eſſe poſſet. 5. quacumque fortuna intra pomeriũ habitantes, ſuffragia in quattuor urbanis tribubus ferebant. 24. tã qui in urbe nati erãt, quã facti, aut ſenatorium, aut equeſtrẽ, aut de plebe ordinem obtinebant. 31. & Romanae ciuitatis iure donati differre inter ſe uidentur. 42. patricia, & conſulari familia opibus abundantes, in ruſtica potius, quam in urbana familia cenſebantur. 49. non omnes Romani populi nõie gaudebant. 52. alij patricij, alii plebeij. 27. 57. eorũ ordines. 9. duo genera. 26. 52. tria. 65. definitio tripartita. 31. uel ſenatores, uel equites, uel de plebe. 27. intra, & extra Romani agri fines degentes, & an eiuſdem generis cõdicio eſſet. 57. ſua quiſque in tribu cenſebatur. 66. non omnes in tribu ſui agri, uel nominis. 51. qui ſimpliciter, et ſocij, qui dicerent. 58. eos, legibus eiectos, Neapolim, Praeneſte, Tibur, petere ſolitos eſſe, Polybius ait. 41.

Ciuitas Romana a ceterarum ciuitatem genere diſtare uidet, 2. peregrinorum multitudine aucta. 4. municipijs nõ aeque data 31. peregrinis, uel ingenuis, uel libertis dabatur. 32. cum impertita peregrinis ingenuis appellatur, ius quoque Quiritium intelligitur. 30. ſi ſemel adimatur, retineri libertas non poteſt. Ibid. Italiae uniuerſae lege Iulia imperti ta. 42. ſine ſuffragio data, quibus. 58. ſocijs, & Latinis, data, quo modo apud Ciceronem intelligatur. 72. eius nominis ſpecies quaedam. 31. eius ius quibus conceſſum erat, iiſdem ſuffragium quoque datum conſtat. 31. eius qui participes ſunt, non tamen ius Quiritium habent. 32. eius ius manumiſſionis iure acquirebatur. 33. eius donatio quam diſtinctionem faciebat inter ingenuum, & libertum. 34. eius ius habere, quam Romanum ciuem eſſe, latius patet. 42. eius iure donati, & Romani ciues, differre inter ſe uidentur. ibidem. eam ſceleribus omnibus contaminatis hominibus Romulus patere uoluit. 4. ſine ſuffragio conſecuti, quo modo appellabantur. 58. cum ſuffragio conſecuti, ſociorũ nomen non amittebant. ibidem.

Ciuitatum intra Italiae fines condicio poſt legem Iuliam latã. 42

Ciuitates ab humili ad ſummum faſtigium elatae. 1. naſcentes, legibus, inſtitutis, ac uiribus, ad

concor-

Digitized by Google

concordiam ſunt in primis inſtituendae. ibidem. omnes, aut caſu, aut ex induſtria, conſilioque, principia, atque incrementa, habuere. ibidem. tum fortuna, tum uirtute, diſſimili tamen cõdicione, accreuere. ibidem. alias fortuna potius, quam uirtus, alias uirtus potius, quam fortuna, alias, pari conſenſu, & fortuna ſimul, & uirtus auxerunt. ibid. ſine aequitate, ordineque nec, augeri ciuium numero, nec praeſidijs muniri, nec quidquam uel ad praeſentis, uel ad futuri temporis uſum in commune conſulunt. 2. non prius, quid aequitas, et ordo, poſſit, intellexerunt, quã multarum rerum euẽtus monuerit. ibidem. quae ſero leges acceperunt. ibidem.
Claſſes in centurias diuidebantur. 64. earum, & centuriarum ordine conſtituto, centuriatis comitijs poteſtas omnis data. p. 22.
Claudia, tribus. 19. uetus. 20. in dubium uocatur, an in agro Romano, an extra, conſtitui poſſit. 22. quando nomen acceperit. 23. quando facta. ibidem. nouis titulis aucta. ibidem.
Claudij non omnes in Claudia tribu. p. 51.
Claudius Auentinũ intra pomeriũ recepit. 15. negabat ſuffragij lationem iniuſſu populi cenſorem adimere poſſe. p. 36. quemquam iniuſſu populi tribu moueri negauit. 54.
Claudij Nerones, & Pulchri patricij erant. p. 6.
Claudius Nero non in Claudia tribu, ſed Arnienſi cẽſeri ſolitus. p. 51. equum uendere a collega cẽſore M. Liuio coactus. 65.
Claudius, & Seruilius cos. p. 21.
Claudius Ti. Graccho collegae obſtitit, ne libertinorum ordini ſuffragiorum latio adimeretur. p. 36.
Cloacas Tarquinius Priſcus duxit. p. 14.
Clodianae operae, infimae ſortis homines, ad omne facinus paratae. p. 49. ſuffragium in Palatina tribu ferebant. ibidem.
Cloelia tribus unde p. 24.
C. Flauius libertinorũ primus, qui magiſtratũ curulem geſſit. p. 70.
Coelius Vibennus, Tuſcorum dux. p. 12.
Coelij epiſtolae locus. 9. 41.
Coelij epiſtola ad Ciceronem, de tribu Popillia. p. 44.
Coelius 12. 15. unde. 12. additur urbi mons, apud Liuiũ. quid. p. 12. eum habitarunt Albani. 15.
Colles tres, urbi, hoc eſt Palatio a Romulo adiecti. p. 12.
Colles duos a Tullio ad quinque adiectos. p. 15.
Collina, tribus p. 25. 37. unde. 19. inter urbanas tribus. 49.
Coloni an cenſerentur. p. 58. 62.
Coloni Romani locum in ruſticis tribubus habere potuere. p. 27.
Coloni an ciues Romani. p. 58. 62.
Coloniae Latinae, & Italicae. 30. ciuium Romanorum, quae dicerentur ibidem. Italicae nõ omnes participes erant ciuitatis Romanae, ſed ius Italiae, ſicut Latij Coloniae Latij. ibidem. decuriones habebant, ui Romae ſenatores

Digitized by Google

res. 31. a duumuiris regebantur.ibidem.Romanis legibus uiuunt.42.a ſuis tamen magiſtratibus reguntur.32.quiddam amplius municipijs habent. ibidem Romanae Latinis praeſtabant. 38. ſuffragij lationem habebant ibidem. Latinae Italicis reliquis praeſtabant ibidem.ijs iura,inſtitutaq. populi R. ſeruare neceſſe erat ibidem. Romanae ciuitatis participes.ibidẽ. earũ tria genera,Romanae, Latinae, Italicae. ibidem.militares. ibidem. Latinae.39.earum condicio poſt legẽ Iuliam latã.42.multae ab Auguſto deductae.ibidem.quae cẽſebantur.52.a Romanis ciuibus qua condicione differrent. 58. earum in ius mutari Italicenſes optabant.59. municipijs inferiores.59.ſemel cenſae. 63.

Colonia nulla ad urbem ſuffragij cauſsa ueniſſe uidetur.p. 62.

Coloniae, & municipia utrum in ſuis opidis, & Romae cenſerentur.p. 52

Coloniae,& praefecturae plus oneris,minus uero emolumenti habebant.p. 59.

Comitia centuriata a Seruio inſtituta.p.2. ijs poteſtas quando data. 22

Comitia curiata a Seruio debilitata.p.2.ad ſpeciẽ uetuſtatis interdum data. 22.

Concordia firmare ciuitates urbiũ conditores in primis ſtuduerant p. 1.ea ſublata,ciuitates non ſatis diu ſtare queunt.ibidem. ciuitatum,ac ciuium incolumitatem gignit. 2.

Condicio eadem hominum plebeiorum,& liberti nomen.p. 71.

Conſules duo,alter patricius,alter plebeius, quamdiu poſt urbem conditam p. 45.

Conſules eiectis regibus cenſui praeſtare.p. 63.

Cornelia,tribus p.19. Arpinatum. 25.50.

Cornelij non omnes in Cornelia tribu. p.51.

Cornelij ruſtici tribules.p. 24. 54.

Cruſtumina,tribus. p. 20. 54. ab opido. 44.

Cruſtuminum opidum,a quo Cruſtumina tribus. p. 20.

Cumae.praefectura.p. 40.

Curiae,unde dictae 2 ſingulae,quot peditibus,equitibuſq.conſtabãt. 3.ubi ſenatus conſilia capiebat, haberi coeptae.ibidem. ex Sabinarũ nominibus appellatae. 11. ſua cuique agri pars appellata, duabus exceptis.13.oẽs in Iunonis Menſalis templũ ad ſacra cõueniebãt.13.ex ueteribus & nouis,tribubus conſtitutae.ibidem. triginta a prĩcipio,poſtmodũ neque plures,neque pauciores. 22. a Romulo factae, nõ modo fuere tribuũ partes,ſed loca ſacra, rei diuinae,ſacrorũq. cauſsa in Palatio conſtituta.ibidem.carũ duplex genus. 22. carũ,poſt centurias conſtitutas, habita nulla ratio. ibidẽ. in quibus ſenatus cogi ſolitus erat, ſacras aedes fuiſſe, uarijſq. nominibus dicatas, conſtat 3. ante Sabinum bellũ. 10. ijs loca propria ad immolandũ a Romulo aſſignata. 3. ijs loca a Tarquinio Priſco in circo aſſignata.

Digitized by Google

gnata 14 ex triginta nulla nõ ad aliquam ex tribus tribubus attinuit. 21.
Curiata comitia, a Seruio debilitata. 2. nulla poſt eum. 22 ijs, poſt Seruium, minores res agi ſunt coeptae. 2. creari magiſtratus, ferri leges, decerni bella, regnante Romulo, uſque ad Seruium, ſolebant. ibidem. ad ſpeciem, & imaginẽ, uetuſtatis interdum data. 22. non, ut olim facta erat, populo per curias conuocato, ſed triginta modo lictoribus ueteres triginta curias referentibus. 22.
Curiatia tribus, unde. 14.
Curiones, curiarum duces p. 3.
Curulis ſella eburnea a regibus Romanis uſurpata. p. 14.

D

De plebe, & plebeium hominem, inter ſe differunt. p. 9.
Decij plebeij erant, non tamen de plebe. p. 9.
Decuriae decem e ſingulis curijs a Romulo inſtitutae. p. 3.
Decurio Neapoli. p. 42. 57.
Decuriones decuriarũ duces. p. 3.
Decuriones in colonijs ijdem, ac Romae ſenatores. p. 31.
Decuriones Latini. p. 62.
Deos pie colẽtes non poenae metu, ſed ſponte optimae uitae rationem ſequuntur. p. 13.
Dictator extra Romanum agrum dici non poterat. p. 46.
Differẽtia inter plebeium hominẽ, ac de plebe. p. 9.
Dignitas ſenatoria quando plebi communicata. p. 4.
Dignitate auctus, tantum abeſt, ut de priſtino iure quidquam amittat, ut etiam aliquid praeterea conſequatur. p. 5.
Dionyſius Halicarnaſſeus urbis primordia, Romulique in condenda inſtituenda ciuitate ordinẽ accuratiſſime perſequitur. p. 48.
Dionyſij laus in Romanorum rebus conſcribendis. p. 13.
Dionyſij locus. p. 15. 62. 70.
Dionyſij, & Liuij ſententia, de collibus urbi adiectis. p. 15.
Dionyſij & Liuij diſſenſio. p. 26.
Dionyſius, et Liuius cõciliatus. 12.
Dionyſij, & Liuij loci conciliatio de tribubus. p. 26.
Dionyſij ſententia. p. 10.
Dionyſij locus, de cenſis. p. 61.
Dionyſij de Iunone, quae Curis dicta eſt, uerba. p. 3.
Dionyſij, & Varronis diſſẽſio. p. 3. conciliantur. p. 49.
Dionyſius, & Varro Liuio in Romanis rebus ueriores. p. 12.
Dionyſij teſtimonium de Ap. Claudio. pag. 20.
Dionyſius de tribubus a conſulibus factis. pag. 21.
Dionyſij Halic. de tribuum urban. enumeratione. p. 49.
Diony. locus de nota cenſoria. p. 70.
Dionyſij locus de libertinorum ſuffragijs cũ Liuio cõgruens. p. 37.
Diſcrimen perſonarum, morumque Romulus ſuſtulit. p. 4.
Diſſenſio inter Varronem, & Dionyſium, de agri, atque hominum diuiſione. p. 3.
Diſtinctio ſociorũ pop. Rom. p. 39.
Diuinarum rerum ratione, non fortunae habita, Romulus rex Romanam ciuitatem conſtituit, ac temperauit. p. 2.

Digitized by Google

Diuiſio prior, & poſterior Romanorum ciuium. p. 4.
Diuiſio prima Romuli fuit hominum, & locorum. p. 10
Diuiſionem hominum agri partitio ſecuta. p. 3.
Duumuiri ex Decurionum ordine. 52. ijs coloniae regebantur. 31.

E

Elidis Grammatici commentarius apud Gellium. p. 15.
Epiſtola Plinij, quae continet exẽplum de ciuitate peregrinis, deq. iure Quiritium Romanis libertis donando. p. 34.
Eques Romanus ſenator factus, utrum inſignia equeſtris ordinis amittat. p. 5.
Eques, equeſtris ordinis, equeſtri loco natus, an ĩter ſe differãt. p. 8.
Eques, equeſtri loco natus, & eques non equeſtri loco natus eſſe poterat. p. 9.
Eques, atq. equeſtris ordinis appellari deſinit, ſi quis ſenator factus eſt, cuius pater eques Romanus fuerit. p. 9.
Eques, & equeſtris ordinis ciuis idem. p. 10.
Eques ignominia a cenſoribus notatus equũ amitebat. p. 53. 67.
Equeſtris cenſus qui. p. 5.
Equeſter ordo a plebe anulo aureo diſtinguebatur. p. 6.
Equeſtri in ordine nõ admodum Seruius a Priſco diſſenſit. p. 18.
Equites qui. p. 4.
Equites Romanos ſua manu equos per forũ trãſduxiſſe cõſtat. p. 7.
Equites, qui equo ſuo militauerũt, quocumque cenſu equites eſſe poterant. p. 10.
Equites ſexcenti in omnibus tribubus p. 17.
Equites quot ſingulae poſteriores tribus habuere. p. 17.
Equites quot Romulus poſt receptos Sabinos habuit. p. 17.
Equites ſexcẽti in poſterioribus Romuli tribubus fuere p. 17.
Equites a Tullo Hoſtilio tribubus additi. p. 17.
Equites nongentos, adiunctis decẽ Albanorum turmis Tullus Hoſtilius fecit. p. 17.
Equites ignominia notati, equũ publicũ, armaq. amittebant. p. 56.
Equites trabeati equum ſua manu ante cẽſores trãſducebãt. p. 64.
Equites ſimul oẽs cẽſebãtur. p. 66.
Equites dum tranſueherentur, ab accuſatore detrahi ſoliti. p. 67.
Equitum cenſus ſeorſum a plebeijs fiebat. p. 65.
Equitũ in cẽſu ſecũdus locus. p. 65.
Equitum inſignia eadem retinentur ab equite, qui ſenator factus eſt, niſi ignominiae cauſſa a cenſoribus notatus eſſet. p. 9.
Equitum numerus Romulo uiuo qui. p. 4.
Equitum peditũq. numerus Romuli regni initio. 4
Equitum turmas Tarquinius Priſcus duplicauit. 17
Equitum turmae, cum duplicatae ſunt, peditum quoq. numerus duplicatus uidetur. 17
Equitum quot turmas Tullus ex Albanis ſcripſit. 17
Equitum, qui equo ſuo militauerãt, infinitus erat numerus. 10

†† Equi-

Equitibus quot quot legio ſingula conſtabat. 17
Equitibus a cenſoribus poena illata. 67
Equus et aureus anulus equitis Romani inſignia. 5
Equi publici poſſeſsio non & uſus non ut anuli aurei inſigne addebat ſenatori ornamentum. 6
Equi publici mentio in antiquis lapidibus quid. 10
Equo publico cenſores quoq. gaudebant. 6
Equo publico, qui de plebe ſenator factus erat, non utebatur, anulo uero maxime. 6
Equo publico etiam gaudere conſtat eos, qui ſenatu moti ex equeſtri ordine inter ſenatores cenſi ſunt. 7
Equo ſuo, & publico militare, quid. 10
Equum publicum a Pompeio conſule ante cenſores adductum praeclarum fuiſſe populo Rom. ſpectaculum conſtat. 7
Equum publicum qui ſua manu ante cenſores per forum transducebant. 7
Equum publicum cenſores habentes. 64
Equum publicum amittere. 66
Equorum, pugilumq. ludiorum in circo maximo praecipue ſpectabatur. 14
Eſquiliae extra pomeriũ ante Seruium fuere. 15
Eſquilinus. 15
Eſquilinus, & Viminalis, a Seruio Tullio intra urbem recepti. 14
Eſquilino in monte Ser. Tullij domicilium. 19
Eſquilina tribus. 25. 37 unde 19
Eſquilina, urbana tribus. 22
Eſquilinam in tribum qui ſeruitutem ſeruiniſſent ſortiti ſunt. 37
Eſquilinam ſecundam inter urbanas tribus Varro enumerat. 49
Eſquilina quarta inter urbanas tribus a Dionyſio deſcripta. 49
Etruria tribus quattuor habuit. 44
Etruſca, Romana, Sabina tribus corpus unum. 17
Etruſci a Tarquinio Priſco ſuperati. 15
Etruſci an in Latina tribu cenſerentur 50
Etruſcorum ueterum Regum inſignia Romani reges ſibi uindicarunt. 14
Exceptio cõdicionem potius auget, quam imminuit 36
Exempla eorum, qui in alienae regionis agro cenſebantur 50

F

Fabia tribus 19
Fabius cenſor libertinos omnes ab Ap. Claudio cenſore per tribus omnes diſperſos in quattuor urbanas redegit. 27
Fabius Ambuſtus cos. patriciae gentis una cum Plautio Proculo plebeio. 45
Factio forenſis. p. 26
Factitaret; pro, Facti haberet. 68
Falerina tribus. 21. 45
Falerina tribus a Falerno agro. 43
Falerina cum Oufentina eodem anno tribus factae. 43
Faliſci in quatuor Etruriae tribubus. 44
Faliſci poſt Etruſcum bellum ciuitate donati. 44
Familiae patriciae, & plebeiae

unde

Digitized by Google

unde. 4

Familiae, quae ex Albanis patriciae factae ſunt. 14

Familiarũ in duo genera, primum apud Romanos diſtinctio. 3

Faſces quis regũ adinuenerit. 14

Feſti locus. 18.19.20.23

Feſti locus de cenſis. 61

Feſtus mendacij ſuſpicione defenſus. 40

Feſti uerba de funere, quae Curis dicta eſt. 3

Feſtus de praefecturis. 59

Feſti locus, ſeu teſtimoniũ de prefecturis. 40

Feſtus de Maecia tribu. 43

Feſtus de Popillia tribu. 44

Feſti locus obſcurus de Terentina tribu. 45

Feſti et Liuij diſsenſio de Formijs, Fundis, Arpinoque praefecturis.p. 40.

Fidenates populi ab Anco deuicti.p. 44.

Fines agri Romani anguſti.p. 47.

Finis agri Romani Tiberis.p. 46.

Forenſis factio.p. 26.

Formiae praefectura.p. 40.

Formianis qñ ciuitas data.p. 41.

Formiani in Aemilia cenſebantur.p. 50.

Fortuna, & uirtute promiſcue ciuitates actae. 1

Foſſa, aggereq. a Romulo Palatiũ munitum. 2

Fruſino praefectura. 40

Fundanis quando ciuitas data. 41

Fundani in Aemilia tribu cenſebantur. 50

G

Gabij quot milliaribus ab urbe diſtarent. 46

Gabijs euerſis ſecuta agrorum eſt diſtinctio. 46

Gabinus ager. 46

Gabinus, & Romanus ager iiſdem conſtabant auſpiciis. 46

Gabiorũ ager, unde Gabinus, urbi adiunctus. 46

Galeria tribus. 20

Galeria tribus ruſtica. 23

Gallia ciſalpina ruſticae plebis pars uidetur poſſe appellari. 30

Gallia ciſalpina quę diceretur. 30

Gegania tribus unde. 14

Gellius cenſor. 53.68

Gellius, & Lentulus, cenſores. 72

Gellij locus. 53.56.66.68.71.

Gellij locus emendatus. 68

Gellij locus, de Caeritũ tabulis. 55

Gellij locus, de cenſoria nota. 68

Gellij locus, de ingenuis. 72

Gellii locus, de municipibus. 38

Gellij ex Valerio Meſſalla de Auentino colle ſententia, extra pomerio relicto. 15

Genucia familia plebeia. 45

Gracchus cenſor de libertinorum ſuffragiis duo inſtituit. 38

H

Hadrianus imperator, ex Italica ciuitate. 59

Hadrianus italicenſes ſuos oratione erudita increpuit, qui ex municipibus coloni fieri nellent. 60

Harpocrates iatralipta. 33

Honor non propter opes datur, ſed ob inopiam negatur. 5

Horatia tribus. 19

Hoſticus ager ab hoſtibus. 46

I

Ignominia notati uel ferendi omnino ſuffragia ius amittebant, uel tribum mutabant. 53

Impar numerus melioris ominis. 21
Imperatorum aetate tribuum acceſſio facta. 52
Incertus ager. 46
Ingenui, & libertini. 26
Ingenui quid inter ſe differant. 71
Ingenui, & peregrini liberti eodē ne iure ciuitate donabātur. 34
Ingenuorum duo genera. 72
Ingenuorum cenſus. 71
Ingenuorum agro carentium fortuna, libertinorum, non poſſidentium condicio notabatur. 26
Inopia malorum perſuaſio, honorē Romanis ciuibus adimebat. 5
Iouis Capitolini templum a Tarquinio Priſco inſtitutum. 14
Italiae termini. 30
Italia uniuerſa poſt acceptam legis Iuliae beneficio ciuitatē plebis ruſticae pars fuit, & in ruſticis tribubus ſuffragia dabat. 30
Italia uniuerſa fere plebis ruſticae pars fuit. 30
Italia apud ueteres quaenam intelligebatur. 72
Italicenſes, cum municipes eſſent, in ius coloniarum mutari exoptarunt. 59
Italici ſocij, qui. 40
Italici, ab Hadriano reprehenſi, quod ex municipibus alienos ſe fieri optarent. 60
Italicorum ſociorū duo genera. 40
Iudaei numquam Romanorum hoſtes, primiq. Romanorum amicitiam ex orientalibus appetiere. 43
Iudices quonam ex ciuium Romanorum ordine. 71
Iudicia patritij exercebant. 4
Iudicia a libertinis adminiſtrata. 71
Iulia familia, unde. 14
Iulia lege lata, multitudo magna in urbem, ut cenſerentur, confluxit. 52
Iulia lex. 30
Iulia lege ciuitas Italiae uniuerſae impertita. 42
Iulij ruſtici tribules. 24
Iuno Curis dicta. 3
Iuno Menſalis. 13
Iunij ſententia de tribu Suburana. 19
Iura ciuium Romanorum, qui ex municipijs non eſſent, quae. 58
Iure Quiritiū liber eſſe nō poteſt, qui in Quiritium numero non eſt. 35
Iure uocatae tribus, quae. 48
Ius ciuitatis petere non licebat peregrinis libertis, niſi aut concedentibus patronis, aut mortuis. 33
Ius Latij ad quos pertinebat. 39
Ius Quiritium Romanis libertis dabatur. 32
Ius Quiritium datum, an idem ſit, ac Romana ciuitas data. 32
Ius Quiritium, quid. 31. 35
Ius Quiritium libertis adeptis iura quaedam in eos patronorum amittebantur. 33
Ius Quiritiū quid proprie erat. 33
Ius Quiritiū Romanis libertis petere non licebat, niſi uel concedentibus patronis, uel mortuis. 33

L

Lanuuium. 47
Larinates Martiales. 57
Larini cenſoriae tabulae corruptae. 62

Digitized by Google

Latinae coloniae. 39. *extra Italiam*. 40. *Italicis reliquis praeſtant*. 38. *quod nam ius haberent*. 30
Latini populi ab Anco deuicti. 14
Latini a Tarquinio Priſco ſuperati. 14
Latini Auentinum habitarunt. 15
Latini apud Romanos *locum praeſtantiorem habebant*. 38
Latini, uel qui Latium incolebant, quadrifariam nominati. 39
Latini quanam in tribu cenſebantur. 50
Latij fines incolumi rep. Rom. 39. *& imperatorum aetate. ibid.*
Latus clauus idem ac tunica ſenatoria putatus. 8
Lege Iulia non Latio ſolũ, ſed uniuerſae Italiae ciuitas conceſſa eſt. 40
Leges in quas ciuitates ſero irrepſerunt. 2
Leges ferri curiatis comitijs ſolebant. 2
Legibus, inſtitutis, ac ritibus ciuitates naſcentes ſunt maxime inſtituendae. 1
Legionem unam, quaſi unum corpus e Romana, Sabina, Etruſcaq. tribubus factam eſſe uerisimile eſt. 17
Legiones quot peditũ millia, quot equites ſingulae haberent, teſte Plutarcho. 17
Legiones plures ex Sabinorum acceſſione, ut Plutarcho placet, eſſe factas, non uidetur uerisimile. 17
Lemonia tribus unde 20. 23
Lemonius pagus nõ longe an porta Capena. 20. 23
Lentulus cenſor. 53. 68
Lex Iulia. 30. 72
Lex de repetundis ad prouinciarũ rectores pertinebat. 41
Libertas ſeruis a Romulo data. 4
Libertatis atrium. 37
Libertis Romanis quando licebat, ius Quiritium petere. 53. *& quando dabatur*. 32. 33. 34.
Libertis peregrinis ius ciuitatis petere non licebat, niſi aut concedẽtibus patronis, aut mortuis. 33
Libertinus ordo ab ingenuis non paucis differebat. 35
Libertini, & ingenui. 26
Libertini, licet agros haberẽt, in urbanis tamen tribubus adſcribebantur. 26
Libertinorũ rura poſſidentium conditio notabatur. 26
Libertinos, quibus filius quinquenni maior eſſet, in ruſticis tribubus eſſe cenſos, Liuius ait. 26
Libertini ab Ap. Claudio *cenſore in omnes tribus diſperſi, in quattuor a Fabio relati*. 28
Libertini inter optimates in Cicerone relati. 27
Libertini ciuitatis participes ſunt, non tamen ius Quiritium habent. 32
Libertini Romani, an ab ingenuis differant. 35
Libertini inter ipſos differunt diuerſa ratione ſuffragij. 35
Libertinis neque agrorũ poſſeſſio, neque inopia cenſum mutat. 35
Libertini quando cenſu excludebantur. 36
Libertini, qui partim in urbanis quattuor, partim ĩ ruſticis tribubus ferẽdi ſuffragij ius habebãt,

Digitized by Google

in unam ac urbanam conijcerentur, Claudius Gracchi cenſoris collega effecit. 36
Libertinis locum ferendi ſuffragij conſtitutum, ex Liuio & Alicarnaſſeo. 37
Libertinos in Eſquilina tribu cenſeri, Gracchus pronunciauit. 37
Libertini antea diſperſi i quattuor tribus redacti ſunt. 37
Libertinorum ſuffragia. 38
Libertini, tametſi cenſi erũt, neque tamen ſenatores, atque equites eſſe poterant. 69
Libertini triumuiratum nocturnum exercere poterant. 71
Libertini cenſi hominibus de plebe comparabantur. 71
Libertini tribunatum plebis exercere poterant. 71
Libertini aedilitatem exercere poterant. 71
Libertinorum filiorum lectio. 69
Libertinorum multi ab Ap. Claudio in ſenatum lecti. 70
Libertinorum primus Flauius magiſtratum curulem geſſit. 70
Libertinorum munera, quae. 70.71
Licinia familia plebeia. 45
Lictores triginta curias referebant, curiatorum comitiorum loco. 22
Liternum, praefectura. 40
Liuius ſcriptor interdum parum diligens. 62
Liuij, & Ciceronis diſſenſio de libertinis. 37. ijdem cõciliati. ibi.
Liuius, & Dionyſius cõciliatus. 12
Liuij, & Dionyſij ſententia de collibus urbi additis. 15
Liuij, & Dionyſij loci cõciliati de tribubus. 26
Liuij opinio, Dionysij opinioni de Coelio Monte aduerſatur. 13
Liuij locus de Anienſi tribu. 47
Liuius de Ap. Claudio cenſore. 26
Liuij locus, de cenſis. 61
Liuij locus, de cenſoria nota. 69
Liuij locus, de cenſoribus equitum publicum habentibus. 64
Liuij locus, de libertinorum diſtinctione. 36
Liuius de Mamerci poena. 67
Liuij locus, de Nerone, & Salinatore cenſoribus. 6
Liuij locus, de praefecturis. 40
Liuij locus, de tribubus. 50
Liuius de Stellatina, & Arnienſi tribubus. 48
Liuius Viminalẽ, & Quirinalem auctos urbi tradit. 15
Liuij locus. 12.14.17.21.23.26. 47.51.55.46.63.64.72.
Liuiana Epitome. 48
Loci opportunitas ab urbium conditoribus praecipue expetita. 1
Locus, ubi quis habitabat, cenſebatur. 62
Luceres 10. 12. non a luco, ſed a Lucumone Tuſcorũ duce dicti. 13
L. Satrius Abaſcantus. 34
Lucumo tribui nomen dedit, quae Luceris uocata eſt. 13
Ludorum genera. 30.53
Luſtro confecto cenſus fiebat. 63
Luſtrum in campo condebatur. 63

M

Maecia tribus 21. ab opido. 43
Maecia, iuxta Lanuuiũ. 47
Magiſtratus creari curiatis comitijs ſolebant. 2
Magiſtratuum adminiſtratio patriciorum. 4
Manumiſſi non a Romana, ſed a peregrina

regrina utrum ius ciuitatis acquirerent. 33
Manumiſſionis iure ciuitas Romana acquirebatur. 33
Marcelli plebeij erant. 6
Marcelli plebeij quidem fuerant, non autem de plebe. 9
Marcelli ruſtici tribules. 24
M. Liuius iudicio populi damnatus equum uendere coactus. 64
M. Liuij cēſoris nomen in tribu Pollia erat. 64
Marſi. 51
Martiales Larinates, miniſtri publici Martis. 57
Milites gregarij alij ſenatores, alij diuites Sullae temporibus exſtitere. 29
Menenia, tribus. p. 19. ruſtica. 23
Menſalis Iuno. 13
Menſae a Romulo Iunoni, quae Curis appellata eſt, aſſignatae uſq. ad Dionyſij, hoc eſt ad Auguſti tempora perdurarunt. 3
Mercenarij, ſi in urbem ſe recepiſſent, quanam in tribu adſcribebantur. 27
Metilia tribus, unde. 14
Mos a Romulo deos per auſpicia conſulendi inſtitutus in publicis rebus perpetuo manſit. 2
Moueri tribu, quid ſit. 67
Municipes, unde dicti. 37. non proprie dicti qui ibid. ſuis moribus, legibuſq. uiuebāt. 38 ſuperiores colonijs in quo ibid. nulla neceſſitate, nullo populi Rom. onere, niſi uoluntario, preſsi. ibid. cenſebantur, qui neque partes tribuum, neque ciues Romani proprie erant, ſed in tribubus ſuffragium ferebant. 52. & coloni, utrum in ſuis opidis, an Romae, cenſerentur. 52. ſuis, non Romanis, legibus, ſacris, magiſtratibus, utebātur. ibid. alij citra, alij extra terminos, qui tribus definiebant. ibid. cuius rei potiſſimū cauſſa Romam confluebant. 53. Caerites facti. 54. qui non eſſent, & ciues Romanl erant, quae nā iura haberēt. 58. unde dicti. ibi. an ciues Romani appellarētur. ibi. et Romani ciues, an iura eadē haberent. ibid. eiuſdē cōdicionis erant, ac illi, qui Romae, & in agro Romano domicilium haberent. 59. in centum tribules relati, quales in ciuitate Romana eſſent. 67. cum ciuibus Romanis cenſi poſt ſociale bellum. 72. eorum munus. 38. condicio propria. 59.
Municipia adſcripta. 23. quibus de cauſſis in urbē conueniebant. 30. non ſtatim ſuffragij ius habuerunt 31. cenſeri, & ſuffragium in tribu ferre poterant. 32. ſuffragia ferebant, non tamen regibus Romanis uiuebant. 42. eorum condicio colonijs praeſtantior, ex Gellio. 38 poſt legem Iuliam latam. 42. eorum, qui coloniarum, & praefecturarum, cōmodior condicio. 59. in eorū ſtatum reduci ex colonia Praeneſtina Tiberio petierunt. 59. quibuſdam cum ſuffragio, quibuſdā ſine ſuffragio ciuitas data eſt. 31

N

Narnienſis tribus nuſquam legitur. 51
Nationes duas Roma finitimas habuit. 47

Nea-

Digitized by Google

Neapolis, foederata ciuitas. 41. ciues Romanos legibus excipiebat, an praefectura. ibidem. poſt legem Iuliam municipium. ibidem. & 42
Neapolitani, Romanae ciuitatis ius adepti. 42
Neronis uerba aduerſum Liuium collegam cenſorem. 64
Nequiſciuit centuria, quae diceretur. 65
Nobiles, ſiue plebeij, ſiue patricij ſenatores omnes appellati. 8
Nomina centuriarum neque Priſcus, neque Seruius Tullius commutauit. 18
Noſtri equites, ex epiſtola Coelij ad Ciceronem, quid. 9
Numa Pompilius ita Romanorum animos religione imbuit, ut legis de iure & aequo minimum neceſſariae uiſae ſint. 13
Numae Pompilij circa religionem inſtituta. 13
Numero Deus impari gaudet. 21
Numerum centuriarum Ser. Tullius commutauit. 18
Nurſia, praefectura. 40

O

Omiſſa quae ſunt, non tamen negantur. 16. 56
Operae Clodianae. 49
Operam mercenariã in agris praebentes quibuſnam in tribubus adſcribebantur. 27
Opida extra Italiam omnes colonijs exceptis ſocij dicebãtur. 43
Orbi, orbaeq. an cenſerentes. 61
Ordine centuriarum conſtituto, rerum omnium ſumma ad centuriata comitia peruenit. 22
Ordo ciuiũ, uel ſenatoris, uelequeſter, uel de plebe. 27
Ordo ciuium Romanorum in cenſu conſtituendo. 65
Ordo Romanorum tertius de plebe appellatus. 4
Ordo ſenatorius promiſcue patricijs, & plebeijs datus. 8
Ordo triduum a Ser. Tullio inſtitutus, cur neglectus. 49
Oſtiae portus ab Anco Marcio extructus. 14
Ouſentina tribus. 21. Cãpaniae. 43. ab Ouſente fluuio. ibidem.

P

Pagus Lemoniae, ubi. 20
Palatina tribus 25. 37. unde 19. a Dionyſio prima deſcripta. 49. egeſtate, & ignominia laborauit. ibid. cur in locum reiecti. ib.
Palatina tua quid, apud Ciceronem. 49
Palatiũ 12. 15. Romanis ueteribus habitatum. 15. Romuli domicilium. 2. 48. ab eo foſſa, aggereq. munitum. 2. ſedes primarum tribuum. 48. eius radices primae urbis pomerium. 46
Papiria tribus 19. Tuſculanorum. 25
Partitio agri. 3
Patres a Romulo qui dicti ſunt. 4
Patricios Romulus in tres partes diſtribuit. 4. de publicis rebus in ſenatu adminiſtrabant. ibidem. ijs a Romulo commiſſa munera. ibidem. eorum tria genera. 5. ijs ſolis curia regũ aetate patuit. 8
Pauperum deſcriptio. 25
Pecus alere plebeiorum erat. 4
Pediani locus de colonijs, ac municipijs cenſendis. 52
Pediani locus de colonijs Latinis. 39

Pediani

Pediani ſententia de ſenatore, equite, plebeio. 9
Pediani ſententia de ciuis Romani nomine centuriae adſcripto. 65
Pediani locus. p. 30. 55. 56
Peditum, equitumq. numerus Romuli regni initio. 4
Peditum quo numero ſingula legio conſtabat. 17
Peligni. 51
Peregrini uitute, & in remp. meritis ferendi ſuffragia in tribu locum, & poteſtatẽ habebant. 53
Peregrinorum multitudine Romana ciuitas aucta. 4
Peregrinis libertis ad ius quaeſitũ adſcendere non dabatur. 34
Peregrinus ager qui diceretur. 46
Perſonarũ diſcrimen, morumq. Romulus ſuſtulit. 4
Piſtorienſis ager. 47
Plautia familia conſularis. 45
Plebeiae familiae a ſenatorio ordine per Romulum excluſae. 4
Plebeij qui a Romulo appellati. 4. ijs commiſſa munera. ibid. eorum ignominia duplex. 56. eorum uel eorum, qui de plebe, tertius, et poſtremus in cenſu. 65
Plebeium eſſe, ac de plebe, inter ſe differunt. 9
Plebeius ignominia notatus in Caeritum tabulas referebatur. 53
Plebs ad ſeditiones, & ad ea, quae uetantur legibus, facile ob paupertatem impellitur. 26
Plebs conſulatus dignitatem adepta. 45
Plebs neque tribunos plebis, neque aediles, neque ſacerdotes, neque magiſtratũ ullum niſi multis annis poſt exactos reges habuit. 45
Plebi ſuffragiorum poteſtate commiſſa uen:lia cũcta habentur. 26
Plebis ſcita unde dicta. 65
Plebs uniuerſa tribus modis conſideratur. 27
Plebs ruſtica extra, & intra Romani agri terminos in quot tribus diſtributa. p. 19. eius pars uniuerſa fere Italia fuit. 30
Plebs urbana numquam non male audijt, 26. forenſis a Liuio appellata. ibid. inter optimates a Cicerone refertur. 28. improba, rerũ nouarũ cupida. ib. & 29. opponitur nobilitati. 28. a ruſtica lõge diſſet. ibi. a Cicerone pediſſequa appellata. 29. in quinque genera diuiſa a Salluſtio, et eius uitia. ib.
Plinius de colonijs Latinis. 39
Plinij locus, ad Traianum, de iure Quiritium. 32
Plinij locus, de Latij finibus. 39
Plinij locus, de ſocijs populi Rom. pag. 39
Plinij teſtimoniũ de tribulibus. 24
Plinij locus, de Veientino agro. 47
Plinij uerba ponderata. 34
Plinij locus. 25. 33
Plutarchi auctoritas de legionibus, non ualde probata. 17
Plutarchi locus, & teſtimoniũ. 17
Plutarchi teſtimonium. 11
Plutarchi locus. 64
Poblilia tribus eadẽ cũ Publilia. 20
Poena in cenſis an eſſet aliqua. 60
Poena a cenſoribus ſenatoribus illata. 67
Poena cenſis illata honorum curſũ non impediebat. p. 68. & perpetua non erat. ibidem.
Poena in cenſis grauiſſima a cenſoribus illata. 69

††† Poli-

Politorium, Latinorũ urbs, ab Anco Marcio captum. 15
Pollia tribus. p. 20. 64. ruſtica 23
Polybij locus. 41
Pomerium a Romulo ubi nam conſtitutũ. p. 11. ab eo ampliatũ. 12 ab Ancono nõ eſt prolatum, ſed iiſdẽ, quibus Romulus cõſtituerat, finitus conſeruatum. 14. a Ser. Tullio, prolatum. ibid.
Pompeius Magnus eques nondum inter ſenatores allectus, conſul ob uirtutẽ ante aetatẽ creatus. 7
Pomptina tribus pag. 20. Latii. 43. unde. 45.
Pontinorum manubijs templum Iouis Capitolini a Tarquinio exſtructum. 14
Popillia familia plebeia. 45
Popillia tribus. p. 20. 23. unde, ignoratur. 44.
Populus Romanus uniuerſus prius in tres tribus, quam in triginta curias, fuit diſtributus. 3. 11. 22
Populi ſuffragia potiora eſſe cenſoria nota. 68
Populi, quibuscum Ancus Marcius feliciter pugnauit. 14
Populorum iurium, ſtatus, condicionis narratio. 31
Portus Oſtiae ab Anco exſtructus. 14
Praefectura extra Italiã nulla. 40
Praefecturae. 40. earũ nomina. ibid. quae dicerentur. ibid. & prouinciae. 31. 41. neque quod municipia, neque quod coloniae, habebant. 32. duo genera. 40. non omnes in oĩ Italiae regione, ſed omnes extra Latium. ibid. a Romanis hominibus regebantur. 41. omnes ante legem Iuliam ſocij dicebantur. ibid. nullae ante legẽ Iuliam. ibid. earum cõdicio poſt legem Iuliam ldtam, 42. eas qui incolebant, an a Romanis ciuibus differrẽt. 58. et coloniae plus oneris, minus tamen emolumenti habebant. 59. municipijs inferiores. ibidem.
Praeneſte colonia Latina deducta. p. 41. an praefectura. ibidem. foederata ciuitas. ibidem.
Praeneſtini a Tiberio petierunt, ut ex colonia in municipij ſtatum redigerentur. 59
Praeſẽtium, quam abſentiũ, melior condicio. 63
Primum recitari inter ipſos ſenatores, honorificum. 65
Princeps equeſtris ordinis qui. 65
Princeps ſenatus qui. 65. nemo niſi conſularis dictus. ibid.
Principes ciuitatis ſenatorij ordinis homines ſoli dicti. 5
Priuernum praefectura. 40
Prouinciae, & praefecturae, qua re a colonijs differebant. 31. ſimiles 41. extra Italiam. 40. nullae ante legem Iuliam. 41. omnes ante legem Iuliã Socij dicebãtur. ibid.
Prouincialium propria quae. 43
Ptolemaeus Aegypti rex primus populi Romani ex Orientalibus amicitiam appetijt. 43
Publicola, & Poblicola dictus. 20
Publilia tribus 21. uidetur habere familiae nomen. 45
Publilij plebeij erant, non tamen de plebe. 9
P. Caeſius Phoſphorus. 34
P. Corneliũ Rufinum bis conſulem, dictatura functum cenſore ſenatu mouerunt. 68

Digitized by Google

Pugiles in circo ſpectabatur. 14
Pupinia tribus, unde. 20
Pupinus ager. 20
Puteoli, praefectura. 40

Q

Quaeſtuarias artes exercere, plebeiorum erat. 4
Quinctilia tribus, unde. 14
Q. Fabius cenſor omnem forenſem turbam excretam in quattuor tribus urbanas coniecit. 37
Q. Fabio, & T. Quinctio coſ. quot capitum Romae cenſa ſunt. 61
Q. Pompeius Baulis exſulat. 41
Quirina tribus 21. 50. tribuum ruſticarum omnium poſtrema 48. a Curibus. 44
Quirinalis. 12. 15. a quo primum habitabatur. 15. quonã pacto. ibidem. a Romulo, cum pomeriũ protulit, comprehenſus. ibidem.
Quirinalis, & Viminalis, Collinae tribui nomen dedere. 19
Quiritium ius, quid. 31
Quiritium numero exempti interterdicti eorum functione munerum uidentur, quae capere, & tractare Romanis ciuibus licet. 35

R

Ramnẽſes, unde appellati. 10. 12. 16. 19
Rauennam Strabo coloniam nominat. 41. an praefectura. ibidem.
Reate praefectura. 40
Reatinus ager. 47
Regum ſex, Seruio Tullio excepto, bellica multa inſtituta leguntur. 13
Regum Romanorum ornatus. 14
Regum Romulus, & Ser. Tullius tribus praecipui cõſtituerũt. 16
Regibus eiectis, ſenatoria dignitas patricijs commendata. 4
Regibus pulſis, non modo ex patricijs, ſed ex ipſa plebe tres Romanorum ordines fuere. 5
Regum Rom. tempore familiae plebeiae ſenatorio ordine perpetuo excluſae fuere. 4
Regum aetate ſolis patricijs curia patuit. 8
Regillanis una cum Appio ciuitas, agerq. datus. 20
Regillum, Ap. Claudij patria. 20
Regnum accepit Romulus omnium conſenſu, ualdeq. propenſa uoluntate. 2
Remus in auſpicio a Romulo ſuperatus. 15
Remus in Auentino monte auſpicauit. 15
Rerum antiquarũ perſcrutatio difficilis. 60
Roma, Romanorum, Sabinorum, Etruſcorum multitudine in primis aucta. 16
Roma nationes duas finitimas habuit, Sabinam a Septẽtrione, Etruriã Occidentem uerſus. 47
Romana ditio a Tarquinio Priſco ampliata. 14
Romana multitudo, a Romulo in tres partes diſtributa, quot hominum millibus conſtabat. 2
Romana ciuitas a ceterarum ciuitatũ genere diſtare uidetur. 2
Romanae ciuitatis nomen, quid. 31
Romanam ciuitatẽ, quicũque Aegyptius obtinere uolebat, impetraſſe neceſſe erat Alexandrinam ciuitatem. 33
Romanae ciuitatis iure donati, & Romani ciues differre inter ſe

Digitized by Google

uidentur. 42
Romanae coloniae Latinis praeſta bant.38. *ſuffragij lationē habe bāt. ibi.ciuitatis participes.ibi.*
Romanos in tres tribus a Romulo diſpertitos unica tribu Seruius coniunxit. 19
Romani ueteres Palatium habitabant. 15
Romani, qui agros habebant, & non, in quibus numerabātur tri bubus. 25
Romani ciues, quorum cenſus CC ∞ *erat, nō neceſſario omnes ſenatores erant, ſed qui eſſe poſſent*. 5
Romani ciues, populi Romani *nomine excludebantur, qui*. 52
Romani ciues, alij patricij, alij plebeij. 57
Romani ciues, & municipes, an eadem haberent iura. 58
Romani, & Romani ciues, an eiuſdem condicionis eſſent. 57
Romanis ciuibus non omnia cum municipijs erant iura communia. 58
Romanum ciuem cenſeri indecorum erat, cuius ad humilitatē generis accederet inopia. 36
Romano ciui, in ruſtica tribu cenſito, licuerit ne aliquam urbis regionem incolere, urbanis tribubus aſſignatam. 22
Romanus ciuis, an dici poſſet, qui non cenſebatur. 59
Romani coloni in ruſticis tribubus, licet infimi fuerint ordinis, cenſeri poterant. 27
Romani homines in praefecturis ius dicebant. 41
Romani libertini magiſtratus non gerunt, in ſenatū non leguntur, ordinem nullum obtinent: nec equites, nec pedites ſunt. 35
Romanorum ordines tres pulſis regibus, tum ex patricijs, tum ex plebe. 5
Romanorum ciuium numerus, uel a genere, uel ab ordine diſtinctus. 5
Romanorū ciuiū diuiſio duplex. 4
Romanorum ciuiū duo genera. 26. 52. *tria*. 65.
Romanorum ciuium capita a Seruio cenſa, quot. 4
Romanorum reges, regum Etruſcorum inſignia uſurparunt. 14
Romanorum tertius ordo, in quo neque ſenatores, neque equites fuiſſent, de plebe appellatus. 4
Romanus ager, qui. 46. *erunt termini anguſti*. 47
Romanus, & Gabinus *ager iiſdem conſtabant auſpicijs*. 46
Romilia tribus cur. 19. 48. *in agro Romano*. 22. *quincta dicta, ex Varronis ſententia*. 19. *prima ruſtica uocabatur ad ſuffragia ferenda*. 48
Romulus regnum accepit omnium conſenſu, ualdeq. propenſa uoluntate. 2. *quibus rebus ciuitatem primum conſtituit, ac temperauit. ibidem*. Palatium *ſibi, ſuiſque, ſedem ad habitandum delegit. ibidem*, 12. & 48. *multitudinem omnem in tres partes diſtribuit*. 2. *ſenatorio ordine plebeias familias penitus excluſit*. 4. *inter Palatiū, &* Capitoliū, *Aſylum aperuit. ibidem. eius regni initio, equitum, peditumq numerus, & eo uita decedēte. ibid.*

regnauit

Digitized by Google

regnauit an.xxxvij.ibidem.eius prima diuiſio, hominũ, & locorum.10.praeter Palatium, tres colles Vrbi adiecit. 12.faſces, & ſecures, habuit.14. cum pomerium protulit, Quirinalem comprehendit.15. tribuum nomina cõmutauit, & auxit.16. eo regnante, poſt Sabinos receptos, quot pedites, quotq. equites, in Vrbe exſtiterint. 17. & Ramnenſes in Palatino mõte habitarunt. 19. cur tres primum tribus inſtituerit. 21. ante initã cum Sabina gente ſocietatem, in tres tribus Vrbem, ideſt Palatium, diuiſit. 48

Rulli ordo ſeruatus tribuum in diuiſione agri campani. 48

Ruſtica plebs in ruſticis tribubus. 27

Ruſticae tribus, quot.18. 19. eas Seruius rex fecit 19. an oẽs ex agro Romano, an extra 21. inter ſe aliae alijs nobiliores.49. dicebãtur, tametſi domicilium in ſuo municipio haberẽt. 25. non ignobilis conſideratio. 49

Ruſticas tribus agros poſſidentes, cuiuſcumq. ordinis eſſent, obtinebant. 27

Ruſticano tribuli licuerit ne aliquam urbis partem urbanis tribulibus aſſignatam incolere. 22

Ruſtici tribules, qui. 25. longe plures habitaſſe in urbe uériſimile eſt, quam ruri urbanos. 25

Ruſtici ab urbanis domicilio differebant. 28

Ruſtici Romani, qui. 28. cenſi. 62.

Ruſtici urbanam uitam agreſti anteferunt. 25

S

Sabatina, tribus 21. 45. a Sabate lacu. 44

Sabinae mulieres cariores uiris parentibus, atque ipſo Romulo per pacem initam factae. 11

Sabinus ager Romano continens, udiunctuſq. 45

Sabina, Etruſca, Romana tribus, corpus unum. 17

Sabini populi, ab Anco, & Tarquinio Priſco deuicti. 14

Sabini Capitolium, & Quirinalis partem habitabant. 15. 16 tribus quattuor habuere. 44 quanam in tribu cẽſerentur. 50

Sabinarum opidorũ Tibur Romae proximum. 47

Sabinorũ populi quattuordeci. 50 eorũ in agro tribus quattuor ib.

Sacella a Romulo conſtituta uſque ad Taciti tẽpora perdurãt. 13

Sacrorum adminiſtratio patriciorum erat. 4

Salluſtij locus de plebe urbana, & ruſtica. 28. 29

Satrius, Romanum nomen. 34

Saturnia praefectura. 40

Scaptia, tribus 21. Latij. 43

Scita plebis, unde dicta. 65

Scito, ſententiam dicito, vel ſuffragium ferto, ſignificat. 65

Sella eburnea curulis a regibus uſurpata. 14

Senator qui nõ erat, aut eques, aut de plebe erat. 5

Senator egens, indecorum. 5

Senator quiſquis erat, idem & patricius dicebatur, non cõtra. 8

Senator ignominia a cenſoribus notatus ſenatu mouebatur. 53

Senatori equus publicus non adde

bat

bat ornamentũ ac ſpeciem, ſicut anuli aurei inſigne. 6
Senatores qui. 4
Senatores, praeter anulũ, et equum, quae equitum erant, tunicam purpuream habebant, ut ab equeſtri ordine diſtinguerentur. 5
Senatores, ex equeſtri ordine facti, dignitatem equeſtrem amittebant, ornamentis retentis. 6
Senatores ex equeſtri ordine, ſi quid ordine ſenatorio minus dignum admitterent, ſenatu mouebantur. 6.
Senatores ex ordine equeſtri facti, ſenatu ob ignominiã moti, equũ publicum non uidebantur amittere. 7
Senatores, etiam ſi antea equites nõ fuiſſent, anulo ante gaudebant. pag. 8
Senatores nobiles dicti, tametſi de plebe fuiſſent electi. 8
Senatores, ſi equites antea exſtitiſſent, anulo, atque equo publico, gaudebant. 8
Senatores ſenatu moti an aerarij fierent. 56
Senatores ſimul omnes cenſebantur. 66
Senatorum ſi qui equum publicum obtinebant, nõ omnes tamen habuiſſe. 6
Senatorum, qui ex equeſtri ordine facti erant, proprius cenſus non in equeſtri, ſed ĩ ſenatorio erat. 7
Senatorum cenſus ſeorſum ab equitibus fiebat. 65
Senatorum primus recitari, honorificum. 65
Senatoribus a cenſoribus poena illata. 67
Senatu moueri. 68
Senatu motos, qui ex equeſtri ordine inter ſenatores cenſi erant, equum publicũ babuiſſe conſtat. pag. 7
Senatu motus ſi neque a cẽſoribus ſequẽtibus, neque a iudicibus, neque a populo in integrum reſtitutus eſſet, unam tantum uiam pabebant; populi ſuffragia. pag. 68
Senatum adeundi alia regum aetate, alia ſtante repub. ratio fuit. pag. 8
Senatoria dignitas plebi quando cõmunicata. 4
Senatorius primus locus in cenſu. pag. 65
Senatorius cenſus qui. 5. duplo maior equeſtri. 8
Senatorium in ordinem multi de plebe cooptati. 6
Septem colles non omnes a Romulo intra pomerij terminos incluſi. 15
Septem colles an Ser. Tullij tẽpore habitarentur. ibid.
Sergia tribus 19. 51. una ex quindecim Seruianis ruſticis. 50
Seruilia tribus. 14
Seruilius, & Claudius conſul. 21
Seruitutem qui ſeruiuiſſent, factũ, ut in unam tribum aerarij conijcerentur. 37
Seruius Tullius cẽturiatis comitijs inſtitutis curiata comitia debilitauit. 2. regnauit poſt Romuli necem annis 4. cenſũ inſtituit ibid. pclara multa ciuilia inſtituit. 13
Tarquinij Priſci gener. 14. de Etruſca gente ter triũphauit ibid. pomerium protulit ibidem duos colles intra urbem receperunt ibid. & 15.

Digitized by Google

& 15. centuriarum numerũ auxit 18. & quomodo appellauit ibidem. eius domus in Eſquilijs. 19. ruſticas tribus quĩdecim fecit ibid. Veios deuicit 20. quadrifariam Vrbem diuiſit. 21. eius tempore, quot capitum millium cenſus eſſet. 61. & Superbus, cenſui praefuere. 63
Sextia familia plebeia. 45
Singulae poſteriores tribus quot equites habuere. 17
Socij qui dicantur. 43
Sociorum, & foederatorum uaria condicio. 43
Socij populi Romani, foederati dicti. 38
Sociorũ populi Romani diſtinctio. 39
Socij Italici qui. 40
Sociorum Italicorum duo genera. 40. tria. 43.
Socij populi omnes dicebantur, colonijs exceptis. 43
Socij prouinciales inter exteros excellebant. 39
Socij Latini quare a colonijs, municipijs, ac praefecturis differrẽt. 32
Socij, qui ius habere Latij dicantur, nobiliſſimi. 39
Sociorum ſiue Latini, ſiue Italici nominis condicio poſt legem Iuliam latam. 42
Solitaurilia, Suouetaurilia, ſacrificiorum genus. 64
Sorte tribus ducebantur ad ſuffragia ferenda. 48
Stellatina, tribus 21. 45. a Stellatibus populis. 44
Stellatinam tribum primam Etruriae Liuius nominat. 48
Strabonis locus, de Caeritum tabulis. 55
Strabonis ſententia, de agro Romano. 46
Stratonica Epigones. 34
Subura, tribus 25. 37. unde 19. urbana 20. urbanarũ prima. 48. 49 in maxima ciuium frequentia. pag. 19
Sueſſula praefectura. 40
Suetonij locus 64. de iure Quiritium. 35
Suffragia ferentes ſorte tribus ducebantur. 48
Suffragium quiſque ea in tribu ferebat, in qua cenſus eſſet. 49
Suffragium in 35. tribubus ferebant quicumque cenſebantur. 52
Suffragia populi potiora eſſe cenſoria nota. 68
Suffragia libertinorum. 38
Suffragia de lege, & de magiſtratu, uel in foro, uel in campo Martio lata. 26
Suffragij ius habet nemo, qui non idem cenſeatur. 32
Suffragij ademptio quid. 56
Suffragij amiſſionem ſequebatur amiſſio omnium munerum. 67
Suffragijs priuati in Caeritum tabulas referebantur. 67
Suffragij lationem Ti. Gracchus cenſor cupiuit libertinorũ ordini uniuerſo adimere. 36
Suffragij lationem Claudius cenſor iniuſſu populi adiminegaiut. 36
Suffragij latio Fũdanis, Formianis, Arpinatibus data. 56
Sullae temporibus milites gregarij multi, alij ſenatores, alij diuites exſtitere. 29
Sulla Praeneſtinis infeſtiſſimus. 41
Superbus, & Seruius cenſui praefuere. 63

Tabu-

Digitized by Google

T

Tabulas eorũ, qui cenſerẽtur, duplices fuiſſe putatur. 53
Tabulae Caerites. 67
Taciti auctoritas de ſacellis a Romulo in prima tribuum diuiſione in Palatio conſtitutis. 13
Talenta in Iouis Capitolini templi exaedificationem a Tarquinio Superbo erogata. 14
Tarquinius Priſcus Iouis Capitolini templum inſtituit. 14. *pomerium non mutauit. ibidem. Romanam ditionem ampliauit. ibidẽ. urbem muro lapideo cinxit. ibid. cloacas duxit. ibid. circum maximum inſtituit ibid. quibus de populis triumphauit. ibidem. ſingulis curijs loca in circo diſtribuit. ibid. turmas equitum duplicauit* 17. *numerum, et centuriarum nomina, quae Romulus impoſuerat, non commutauit.* 18.
Tarquinius Superbus, Tarquinij Priſcij nepos, Capitolini Iouis tẽplum perfecit 14
Tatienſes unde. p. 10 12 16.
Templum cur in Aſylo a Romulo aperto. 4
Templũ Iouis Capitolini, a Tarquinio Priſco inchoatum, Tarquinius Superbus abſoluit. 14
Templum Iunoni Mẽſali erectũ. 13
Terentina, tribus. 21. 46. 50. *unde, ignoratur.* 44. *uidetur a Tarento, Cãpi Martij loco.* 45. *ei quis locus fuerit aſſignatus, ignotum eſt. ibidem.*
Tiberis a Palatij radicibus quot diſtet paſſibus. 46
Ti. Gracchus cenſor cupiuit uniuerſo libertinorum ordini ſuffragij lationem adimere. 36
Ti. Gracchus in Eſquilina tribu libertinos cenſeri pronũciauit. 37
Tibur ab urbe Roma ſextum decimum ab urbe lapidem diſtans. p. 47. *ante legem Iuliã inter ſocios Latini nominis.* 41. *foederata ciuitas. ibi. Romanos legibus eiectos excipietur.* 41. *an praefectura eſſet. ibi.*
T. Munatius Plancus Rauẽnae exſulat. 48
Toga picta, regum Rom. ornamentum. 14
Trabea, ſeu picta toga, regum Rom. ornamentum. 14
Tranſducere, uerbum. 64
Tranſuehere, quid apud hiſtoricos. 64
Tribules, an in ſua quique tribu perpetuum domicilium habuerint. pag. 24
Tribules longe plures urbanos in in urbe, quam ruri, habitaſſe, ueriſimile eſt. 25
Tribules ruſtici qui. 24. 25. *non omnes, qui ruri habitarint, dicti* 24. *ruri ſe continebant, in urbe urbani.* 28
Tribuli ruſticano, an aliqua uel urbis regionẽ licuerit habitare, urbanis tribulibus aſsignatis. 22
Tribules tam urbani, quam ruſtici, promiſcue habitabant. 25
Tribulibus urbani, habitare in ruſtica, ruſticis in urbana tribu licebat. 25
Tribules urbani qui dicerentur. 24. 25. *non omnes qui urbem incolerent appellati.* 24
Tribunatus pl. a libertinis geſtus. pag. 71

Tri-

Digitized by Google

Tribuni tribuum duces. 3
Tribus quare a locis appellatae. 23
Tribus unde dictae. 66
Tribus a municipijs adſcriptis, aut uictis gentibus. 23
Tribus a populi Romani nomine excluſae. 52
Tribus a principio pauciores, quam curiae, deinde plures. 22
Tribus a Romulo appellatae. 10
Tribus a Seruio ruſticae cōſtitutae, omnes in agro Romano fuiſſe cōſtat. 22
Tribus a Seruio factae ruſticae omnes, praeter Veientinam. 24
Tribus a Seruio conſtitutae ad centuriarum rationem nihil attinere uidentur. 66
Tribus diſpari numero ſemper auctae cur. 21
Tribus decem ex Italicis populis adiectae, tētatum eſt a Cinna cos. ut in 35. diſtribuerentur. 51
Tribus duae priores a regibus, tertia a duce nominatae. 13
Tribus, & centuriae pari numero uſque ad Seruium regē permanſere. 18
Tribu ex una tres a Romulo tribus factae. 19
Tribus familiarum nomina ſortitae uidentur poſt exactos reges. 19
Tribus in Latio duae. 43
Tribus octo a familijs nomen ſumpſere. 19
Tribus omnes uel a regibus, uel magiſtratibus conſtitutae. 16
Tribus omnes a locis dictas, Varro tradit. 20
Tribus intra pomerium a Romulo conſtitutae. 11
Tribus poſteriores ſingulae quot equites habuere. 17
Tribus prima quae diceretur. 48
Tribus, quae nomina mutarunt, eae a gentibus patricijs, non a plebeijs, nomen accepere. 20
Tribus, quae a locis appellatae a Seruio ſunt, a conſulibus forte a familijs uocatae fuere. 23
Tribus quattuor eodem anno factae. 21
Tribus quattuor, quae a partibus urbis dictae ſunt, an a principio urbanae dicerentur. 26
Tribus quattuor urbanae a Fabio cenſore appellatae. 37
Tribus quattuor in Sabinorū agro. pag. 50
Tribum qui mutabant. 53. 54
Tribus quindecim potius, quam decem et ſeptem a Seruio factae putantur. 20
Tribus quot peditum numero, equitū, quot curijs, quot decurijs conſtabant. 2
Tribus Romana, Sabina, Etruſca corpus unum. 17
Tribus Romuli poſteriores equites ſexcentos habuere. 17
Tribus ſexdecim poſt liberā remp. factae. 21
Tribus tres priores ſingulae quot equitibus, peditibuſq. conſtabant. 17
Tribus tres cur primum a Romulo inſtitutae. 20. 21
Tribus tres ueteres in curias denas diuiſae. 21
Tribus uel in urbe, uel extra urbē, uel in agro Romano, uel extra. pag. 43
Tribus una & uiginti a conſulibus factae. 21

Digitized by Google

Tribum unā cēſores ex v. et. xxx. in atrio Libertatis ſortiti ſunt, ut, ſeruitutem qui ſeruiſſent, unam in tribum conijcerētur. 37
Tribu e nobili facilius in ignobilem reijcebantur homines; quam ex ignobili in nobilem. 54
Tribu in ea, in qua quiſque cenſus eſſet, ſuffragium ferebat. 49
Tribuum a Romulo conſtitutarum dubitatio 10
Tribuum additio imperatorum aetate facta. 52
Tribuum mutandarum poteſtas, in cenſorum manu ſitum. 51
Tribuum nomina a Romulo cōmutata, & aucta. 16
Tribuum ſingularū nomina in cenſu faciendo primum recitabantur. 65
Tribuum numerus qui. 10
Tribuum omniū antiquiſſima Ramnenſis. 19
Tribuum ordo in ferendis ſuffragijs. 48
Tribuum ordo a Tullio inſtitutus, cur neglectus. 49
Tribuum triginta quinque nomina deſcripta a Mānuccio ſunt, ad epiſtolam Coelij ad Ciceronē lib. Fam. IIX. 51
Tribubus xxxv. expletis, ſua quiſque in tribu cenſebatur. 64
Tribu mouere, quid ſignificet. 36
Tribu moueri. 54. 55. 67. leuius quiddam erat, quam aerarium fieri. 54. 55. 56
Tribum perdere. 51
Tribus iure uocatae quae. 48
Tribus ſua, quid apud Ciceronem. pag. 49
Tribus ruſticae quot. 18. 19. an omnes ex agro Romano. 21. poſt reges exactos additae, omnes extra urbem intelliguntur. 22. inter ſe aliae alijs nobiliores. 49
Tribus urbanae quattuor a Seruio Tullio conſtitutae, a locis appellatae. p. 13. ruſticis ſuperiores, nobilioreſque 49.
Tribuum urbanarum, et ruſticarū, mutata ratio. 24
Tribus Aemilia. 19
Tribus Anienſis. 21. 47. 50
Tribus Arnienſis. 21. 65
Tribus Claudia. 19. 23
Tribus Claudia uetus. 20. & quo tempore conſtituta. 23
Tribus Collina 25. 37. cur. 19
Tribus Cornelia. 19
Tribus Cruſtumina poſt Seruij obitum. p. 20. & unde. ibidem.
Tribus Eſquilina. 25. 37. unde. 19
Tribus Fabia. 19
Tribus Falerina. 21
Tribus Galeria. 20
Tribus Horatia. 19
Tribus Lemonia unde. 20
Tribus Maecia. 21
Tribus Menenia. 19
Tribus Ouſentina. 21
Tribus Palatina. 25. 37. unde. 19
Tribus Papiria. ibid.
Tribus Pollia. 20. 65
Tribus Pōptina 21. a Pometia. 45
Tribus Popillia eadem cū Publilia. pag. 20
Tribus Publilia. 21
Tribus Pupinia unde. 20
Tribus Quirina. 21 50
Tribus Romilia cur. dicta, ex Varronis ſententia. ibid. in agro Romano. 22. prima ad ſuffragia ferenda uocata. 48

Tribus

Tribus Sabatina. 21
Tribus Scaptia. 21
Tribus Sergia. 19
Tribus Stellatina. 21
Tribus Suburana. 25. 37. *unde* 19
Tribus Terentina. 21.50
Tribus Tromentina. 21
Tribus Veientina. 20. *unde dicta. pag.* 47
Tribus Velina. 21.50
Tribus Voltinia. 20
Triumphus Tarquinij Priſci. 14
Triumuiratus nocturnus, & monetalis, a libertinis geſtus. 71
Tromentina tribus. 21. 45
a campo Tromento. 44
Tullus Hoſtilius Coeliũ montẽ *Albanis habitandum conceſſit.* 12. Albanos, Alba *diruta*, Romam *tranſduxit.* 13. 15. *quot equitũ turmas ex* Albanis *ſcrlpſit.* 17. *quot equites tribubus addidit. ibidem. adiunctis decem Albanorum turmis, nongentos equites fecit. ibi. neque numerũ, neq. nõia centuri arũ cõmutauit.* 18
T*unica latus etiam clauus nominata.* 8
T*unica purpurea ſenator* Roma*nus utebatur.* 6
Turmae equitum a Tarquinio *Priſco duplicatae.* 17
Turmas quot equitum ex Albanis *Tullus ſcripſit.* 17
Turmis equitum duplicatis, peditum numerus duplicatus uidetur. 17
Tuſci poſt Coelij *obitum plana ob ſuſpicionẽ habitare coacti.* 12
Tuſcorum priſca in Vrbe habitatio. 12
Tuſculanorum tribus Papiria. 25
Tuſculum, & Tuſculanus ager. 47
Tuſcus uicus, cur dictus. 12

V

Valerij locus. 64. *de* Cornelio *Rufino.* 68
Varro, grauiſſimus, ac certiſſimus rerum Romanarum auctor. 12
Varro, et Dionyſius, *quam* Liuius, *in Romanis rebus ueriores.* 12
Varronis, & Dionyſij diſſenſio. 3
Varro, et Dionyſius *cõciliãtur.* 49
Varronis auctoritas. 23
Varronis locus 23. *de tribu Romilia.* 19
Varronis ſententia. 10. *de Romilia tribu.* 48. *de Suburana.* 19
Varronis teſtimonium. 11. *de tribubus.* 20
Varro de finibus agrorum. 46
Varro *de Gabinorum agro.* 46
Varro de tribuum urbanarum enumeratione cum Dionyſio non cohaeret. 49
Veij a Seruio deuicti. 20
Veium, Etruriae opidum. 20
a Camillo *dirutum.* 47
Veientes ciuitate donati. 20
poſt Etruſcum bellum. 44
ab Anco *deuicti.* 14
Veientinus ager, quot miliarijs ab urbe diſtabat. 47
Veientina tribus. 23. *unde.* 20. 47
Velina tribus. 21. 50. *a lacu Velino.* 44
Venafrum, praefectura. 40
Venalia cuncta habentur, cum ſuffragiorum poteſtas plebi committitur. 26
Venerei, Veneris miniſtri. 57
Verbum tranſducere. 64
Vicus *Tuſcus, cur dictus.* 12
Viduae an cenſeantur. 61

Vimi-

Digitized by Google

Viminalem, & Eſquilinam in Vrbem Ser. Tullius recepit. 14. 15
Viminalis, & Quirinalis Collinae tribui nomen dedere. 19
Viminalis quonam pacto habitabatur. 15
Virtute, & fortuna ciuitates promiſcue auctae. 1
Virtus ſola nobiles, ſola patricios, ſola reges facit. 8
Vitae inſtituto ruſtici ab urbanis tribulibus differebant. 28
Volaterranus ager. 47
Volſci populi, ab Anco deuicti. 14
Voltinia tribus. 20. ruſtica. 23
Vrbana plebs quibus in tribubus ſuffragium tulit. 26. in quattuor urbanas trib⁹ deſcripta. 26. 27. nūquā nō male audit. 26. factio forenſis a Liuio appellata. 26 quibus condicionibus cū ruſtica exaequatur. 27 non niſi cum flagitij, leuitatis, aut miſeriae ſignificatione uidetur appellari. 2. a ruſtica plebe differt. 28
Vrbanae tribus quae & quot. 18
Vrbanas tribus Dionyſius multo ante quam Liuius uocat. 26
Vrbani a ruſticis tribubus uitae inſtituto differebant. 28
Vrbani, ruſticiq. tribules promiſcuè habitabant. 25
Vrbani tribules qui. 24. 25. non omnes appellati quicumque urbem incolerent. 24. ijs habitare in ruſtica, ruſticis in urbana licebat. 25. in urbe commorabantur, ut ruri ruſtici. pag. 28.
Vrbano tribuli licuerit ne ruſticam tribum incolere. 22
Vrbes, in quas alicuius commodi ſpe, uel neceſſitate aliqua cōpulſa multitudo confluxerat, domumq. fecerat, legibus ſero inſtitutae fuere. 2
Vrbe Roma amplificata, Romulus ad ciuitatem cōuerſus, tribuum nomina mutauit. 16
Vrbem quadrifariam Seruius diuiſit. 21
Vrbs Roma regionibus, collibuſq. quadrifariam diuiſa. 16
Vrbem Romam quinque regum uirtute auctam creditur. 61
Vrbs Roma a Tarquinio Priſco muro lapideo cincta. 14
Vulſinij lapis, in quo expreſſum Arnienſis tribus nomen legitur. 51
Vulturnum, praefectura. 40

FINIS

Digitized by Google

515.3

IN

Q. HORATII. FLACCI VENVSINI Librum DE. ARTE. POETICA

105

ALDI. MANVTII

PAVLLI. F.

ALDI. N.

Commentarius.

Ad Bartholomaeum Capram, Io. Franciſci F. Iuriſconſultum.

BIBLIOTECA NAZIONALE 1872 FIRENZE

VENETIIS. ∞. D. LXXVI

Apud Aldum

Digitized by Google

Digitized by Google

PRAESTANTI . VIRO

BARTHOLOMAEO CAPRAE

IO. FRANCISCI . F. IVRISCONSVLTO

ALDVS . MANVTIVS

PAVLLI . F. ALDI . N.

S.P.D.

IN explanandis antiquorum ſcriptis uaria eſſe hominum iudicia, BARTHOLOMAEE CAPRA, praeclare noſti: alij enim toti ſunt in explicanda uerborum proprietate, & in colligendis ueterum teſtimonijs, qui eodem uo-

Digitized by Google

cabulo ſint uſi: alij, dum interpretis officio fungi uolunt, Paraphraſim potius texunt. Interim utrique ſcriptoris ſententiam, quam breuibus uerbis ſe dilucidare profitentur, in quoq. ſuper omnia maximam operam ponere deberent, contemnunt. obſcuros locos ſaepe, ut ſcopulos, uitant. Quid his facias? Sua cuique, ut in prouerbio. Ego certe, cum uiderem ſummos uiros in interpretanda Horatij Arte Poetica, ſummam curam adhibuiſſe, non animum mihi deeſſe ſum paſſus: immo & ipſe aggreſſus ſum hanc prouinciam alacri animo: quando, in magnis & uoluiſſe ſat eſt, ut ille ait. Modum quendam adhibui, qui ſi doctis placebit, erit, cur ualde laeter; ſin minus, cur ergo placere me poſſe ſperem eo in opere, quod a XX. fere doctis uiris tentatum ſit? Ita enim multi in Horatij Artem Poeticam ſcripſere, merito ut dubitari poſſit, plures ne uerſus ſint, an interpretes. Accedat igitur & hoc quidquid eſt mei laboris, ut

numerum

Digitized by Google

numerum expleat. Quod tamen aliquid eſſe, atque adeo multum, ea praecipue de cauſſa cupio, quod in fronte nomen praeſeferat tuum, indicem & humanitatis tuae, qua ſemel complexus Patrem meum, numquam de nobis bene mereri deſtitiſti, & obſeruantiae meae, qui, ſi maiora non poſſum, quod poſſum certe, praeſto. Fortaſſe uires mihi addentur aliquando, ut eas Tibi poſſim referre gratias, quas nunc ſummas habeo. Tu ſi me amabis, efficiam profecto; ut me amore tuo non indignum iudices. in eoq. iudicij tui auctoritas grauiſſima plurimum mihi adiumento erit. Vale, & a me Laelium Gauardum, Praepoſitum Eccleſiae D. Zenonis Ticini, praeſtanti humanitate, ijs ornatum litteris, quae liberalem uirum decent, amicum communem, hoſpitem etiam aliquando, ob miras ingenij ſuauitates, utrorumque noſtrum, a me ſaluere plurimum, niſi graue eſt, iubebis.

Venetijs, Kal. Ian. ∞. D. LXXV

Digitized by Google

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ANTEQVAM *Horatij librum de Arte poetica (ſic enim a ueteribus inſcribitur, Quinctiliano lib. IIX. cap. 3. Priſciano, Diomede lib.III.cap.1. Donato in Ter. Ad. act. 5. ſc. 3. Seruio in Virg. Aen.lib.I. & Probo: quamquam Cariſius inter epiſtolas referat lib.II.) aggrediamur explanare; definiendum uidetur, quid Poetica ſit, & unum ne, an plura Poematum genera.*

Poetica omnis, inquit Ariſtoteles, imitatio eſt. imitatio autem fit rhythmo, harmonia, metro, nec his omnibus neceſſario coniunctis, ſed uel uno, uel duobus, uel omnibus; uno, cum regum, ducum ue geſtae res, & bella epico uerſu, ideſt hexametro carmine, celebrantur: qualis Homeri Ilias, Virgilij Aeneis. non enim aut Homerus, aut Virgilius rhythmo, uel harmonia imitantur, ſed ſolo metro, in quo tamen ipſo rhythmus ineſt, ſed metricus, ex legitima pedum menſura, non harmonicus, ex uoce ſcienter, modulateq. temperata: qualis eſt in tragoedia, & comoedia. quod ſi quis, ut olim Empedocles, metro quidem, ſed ſine imitatione, utatur; hunc poetam eſſe negat Ariſtoteles. non enim uerſus, ſed imitatio poetam facit; ea ſcilicet, quae oratione fiat. hac ratione Lucretius, & Lucanus, quorum ille res naturales, hic Romanam hiſtoriam hexametro carmine narrauit, & qui

prae-

Digitized by Google

praeterea ſine imitatione uerſus faciunt, quo genere lyrici omnes, & elegiaci comprehenduntur, poetarum numero uidentur excludi. Tragoedia uetus, & comoedia non in omni parte metro, rhythmo, harmonia, coniunctis, ſed κατὰ μέρος, *ideſt in aliqua parte, imitabantur; & metro quidem, in ſermone hiſtrionum; metro, & harmonia, in ea chori cantilena, quam* στάσιμον *uocat Ariſtoteles, quod a ſtante choro, ſiue anapaeſto, & trochaeo, qui pedes mobiles ſunt, caneretur: metro autem, rhythmo, harmonia coniunctis, in reliquis chori canticis: quorum alterum, quod antecedit* στάσιμον, πάροδον; *alterum autem, quod ſubſequitur,* κόμμον *idem Ariſtoteles appellat. quamquam comoedia quidem commo caruit: quae cum lamentatione cantilena fuit in extrema tragoedia: cum in extrema comoedia laeta ſint omnia, nec in ulla fere parte lamentatio. nec tamen defuiſſe comoediae credibile eſt in extrema parte chorum, qui laetos euentus ita cum rhythmo caneret, ut in extrema tragoedia triſtes, & miſerabiles canebantur. Dithyrambi etiam, qui erant hymni in Bacchum, & nomi, qui & ipſi muſici cantus fuere, in omni parte rhythmo, harmonia, metro coniunctis imitabantur. Quaeri poteſt, an Platonis dialogi, quia Socratis imitentur ſermones, poemata uocari poſſint. opinor, poſſunt. nam, ſi non uerſus, ſed imitatio poetam facit; quod Ariſtoteli uidetur, qui propterea poetam eſſe negat Empedoclem, quod ſine imitatione uerſus fecerit: non uideo, cur Platonis imitatio ſine uerſu poema non ſit. eoq. magis in hanc ſententiam delabor, quod Ariſtoteles, cum poeſim dixit imitationem eſſe, ex tribus imitandi gene-*

ribus

Digitized by Google

ribus unum appellauit λόγον, quo tam ſoluta, quam metrica ſignificatur oratio. idq. comprobauit ſequentibus paullo poſt uerbis, cum epopoeiam imitari dixit τοῖς λόγοις ψιλοῖς, ἢ μέτροις, ideſt uel nudis ſermonibus, uel uerſibus: nudos autem uocauit, quia ſoli, ſine rhythmo, & imitatione, imitarentur. cuius generis, ut puto, exemplum ſubiecit, quos appellat Socraticos ſermones, a Platone ſcilicet, aliјsq. conſcriptos. imitantur enim Socratis ironiam, & conciſum diſputandi genus. Poematum genera, in quibus imitatio cernitur, quinque ponit optimus iudicandi magiſter, Ariſtoteles, epopoeiam, tragoediam, comoediam, dithyrambos, nomos. horum enim unumquodque imitatur: quod in epopoeia, tragoedia, comoedia ſatis conſtat. in dithyrambo, quo Bacchi laudes canebantur, quae ſit imitatio, dubitari poteſt. nam laudes aut uerae ſunt, aut falſae. ſi uerae, hiſtoria eſt, non imitatio: ſi falſae, quae poteſt eſſe ſine imagine ueritatis imitatio? Duplex occurrit reſponſio. nam, quod attinet primum ad eam partem imitationis, quae λόγῳ fit; concedo, cum uera narrantur, imitationem non eſſe; de falſis, non idem ſentio. ſunt enim falſa aut ueriſimilia, aut quae fieri non poſſunt. ex ueriſimilibus omnis ducitur imitatio: ea, quae fieri non poſſunt, imitatur nemo. quod ſi ueriſimilibus admiſcentur interdum uera; deſinit eſſe imitatio, quatenus uera narrantur; nec tamen poeſis non eſt ob eam cauſſam, ſed, quia ueriſimilia perſequitur, ab imitatione nomen capit. non enim aut in tragoedijs, aut in epopoeia nihil ueri locum habet: ſed ueriſimilia plura, quam uera. quod etiam de Home

Digitized by Google

ro fatetur Horatius, cum ait:

Atque ita mentitur, ſic ueris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

Opinor igitur Poema eſſe, dithyrambum, quia conſtet ex Bacchi laudibus nonnullis fortaſſe ueris, pleriſque tamen uerisimilibus. Nec uero dithyrambus metro tantum imitatur, quod facit, ut oſtendimus, epopoeia, ſed rhythmo etiam, & harmonia: quod ex Ariſtotele cognoſcitur. quae tamen duo, niſi accedat oratio, poema non faciunt. nam in his non ſpectatur imitatio, ſed in oratione, naturam alicuius, & mores, & facta referente. itaque ſola oratio poema facere poteſt; rhythmus, & harmonia ſine oratione non poſſunt. alioqui tibicines, cytharoedi, & fiſtulatores, adiuncta ad rhythmum harmonia, poetae eſſent, quoniam imitantur. quod nemo, ut opinor, conceſſerit. Nomis quoque, ut dithyrambis, coniunctam trium partium imitationem aſſignat Ariſtoteles.

Digitized by Google

VETERVM · SCRIPTORVM
LOCI
qui uel illuſtrantur, uel aliquo modo citantur.

A

ACHILLES, *Attij tragoedia* 59
Acrō, cōmētator Horatij 11. 15. 40. 54. 62. 64. 70. 73. 98
Aedilicia Togata, Attij comoedia 60
Aegyſthus, Attij tragoedia 59
Aeneadae, uel Decius, Attij ibid.
Agamemnonidae, Attij 59
Alceſtis, Attij 59
Alcmaeon, uel Alcmena, Attij 59
Alpheſiboea, Attij ibid.
Amphitruo, Attij 59
Annales, Attij 60
Andromacha, Attij 59
Andromeda, Attij ibid.
Antenoridae, Attij ibid.
Antigona, Attij ibid.
Appuleius 60
Ariſtoteles, de Arte poetica 18. 19. 20. 24. 25. 26. 28. 29. 35. 43. 50. 53. 67. 70. 80. 96. *Rhetoricor. lib.* 3. *fol.* 19
Ariſtophanes 25. 68
Armorum iudicium, Attij tragoedia 59
Aſconius Pedianus 12. 60
Aſinius Pollio 68
Aſtyanax, Attij 59
Athamas, Attij 60
Athenaeus 17
Atreus, Attij 24. 59. 60
Attius 59. 60. 61

B

BACCHAE, *Attij* 60
Brutus, Ciceronis 34
Brutus, Attij tragoedia 60

C

CAESAR *Comm. de Bello Gallico* 62
Cariſius 60. 61
Celſus 96
Cenſorinus, de die Natali 46
Chryſippus, Attij 60

Cicero in ep. ſam. 4. 12. 21. 68. 84. 86. 92. ad Attic. 6. 71. 79. 80. 81. in Bruto 11. 19. 34. 51. de orat. 12. 19. 27. 70. 79. 81. de Clar. orat. 12. de opt. g. orat. 13. 17. ad Brut. 15. 82. in Tuſc. 24. 29. 45. 59. 60. 80. Offic. 24. 60. de finib. 33. 60. pro Coel. 37. de nat. deor. 42. 59. 60. de legibus 45. Parad. 46. 47. pro Sext. 60. Diuinat. 60. 71. pro Arch. 63. 86. pro R. Comoedo 77. ad Q. frat. 93
Clytemneſtra, Attij 60
Columella 62
Conciliatrix, Attij comoedia 60

D

Decius, uel Aeneadae, Attij 59
Deiphobus, Attij 60
Demetrius Phalereus 50. 60. 71
Demetrius, Attij comoedia 60
Didaſcalicon, Attij 61
Diomedes, Attij 60
Diomedes, Latinus ſcriptor 60. 69
Dionyſius Halicarnaſſeus 46. 67. 77
Dionyſius Longinus 80
Donatus, in Terent. 24. 38. 60

E

Ennius poeta epicus 11. 13. 61. 62. 64. 86
Ἐπὶ ναυσὶ μάχη, Attij tragoedia 60
Epodῶν, Horatij liber 20
Erigone, Attij 60
Eriphyle, Attij ibid.
Euryſace, Attij 60
Eumenides, Varronis 77
Euripides 25. 29. 38. 44. 53
Euſebius, ſiue Hieronymus 63

F

Festus Pompeius 25. 59. 60. 64. 73. 98
Fragmenta ueterum poetarum, ab Aldo collecta 63

G

Gellius 13. 24. 59. 60. 61. 62

H

Hecuba, Attij 60
Hellenes, Attij ibid.
Hephaeſtion 17
Hercules, Attij 60
Homerus in Iliade 19. 21. 28. 31. 33. 35. in Odyſea 33. 34

I

Ianus Parrhaſius 93
Iliona, Attij 60
Io, Attij 60

Iphi-

Iphigenia, Euripidis 29
Iuuenalis 50

L

LAERTIVS 96
Liuius Patauinus 38. 45. 77
Lucanus 6
Lucianus Samoſatenſis 17
Lucilius 50. 54
Lucretius 35
Lycophron 17
Lycurgus orator 87

M

MACROBIVS *in Saturnal.* 60. 82. 83
Martialis 62
Martianus I. C. 85
Medea, Attij 60
Meleager, Attij 60
Menalippa, Attij 60
Minotaurus, Attij 60
Myrmidone, Attij 60

N

NEOPTOLEMVS, *Attij* 60
Nonius Marcellus 59. 60. 61. 77
Nyctegerſia, Attij 60
Nyptra, Attij 60

O

OENOMAVS, *Attij* 60
Opeolempota, Attij comoedia 60
Orpheus, Thracius poeta 86
Ouidius, in Elegijs 18. 61. 86. *in Ibin* 19. *Metamorph.* 29. 35. 40. 89. *Faſtor.* 43

P

Παρέργα, Attij 61
Paris, Attij 60
Pauſanias 17
Pelopidae, Attij 60
Perſius 50. 61
Petrus Bembus, Cardinalis 97
Philoctetes, Attij 60
Phoeniſſae, Attij 60
Pindarus 21
Plato 25. 34. 87
Plautus, in Aulularia 92
Plautus, incerto loco 13. 38. 64. 65
Plinius 4. 43. 44. 61. 62. 74. 83. 91
Plinius Maior 61
Plutarchus, de clar. mulieribus 17
Plutarchus, in Timoleone 34
Pomponius, I. C. clariſſimus 83
Polybius 42
Porphyrio, commẽtator Horatij 7. 11. 15. 77. 83. 87. 92. 98
Pragmatica, uel Praxidica, Attij 61
Priſcianus 59. 60. 61
Prometheus, Attij 60

QVIN-

Q

QVINCTILIANVS 24. 25. 38. 51. 61. 67. 83

S

SALLVSTIVS 97
Seneca, in Agamemnone 43. 44
Senecae Thyeſtes 24
Senecae tragoediae 38. 53
Sotadicorum lib. Attij 60
Sophocles 38. 42. 43. 44. 50. 53. 67. 68
Στασιασαὶ, uel Trophaeum, Attij comoedia 60
Statius Papinius, in Achilleide 6
Stobaeus 24. 25. 87
Strabo 18
Suidas 67
Suetonius 12

T

TACITVS, in dialogo de Oratoribus 24. 62. 82
Telephus, Attij 60
Terentius Afer, in Adelphis 24. 92. in Andria 24. 54. in Phormione 54
Terentianus 18
Tereus, Attij 60
Theocritus 92
Trophaeum, Attij comoedia 60
Tzetzes, eruditiſſimus Lycophronis interpres 17

V

VALERIVS Maximus 9. 63
Varro 15. 60. 64. 77
Velleius Paterculus 17. 62
Virgilius, in Aeneide 14. Bucolicis 71
Vitruuius 43
Vlpianus I. C. 85

99 946420

Digitized by Google